

ZADARSKA ŽUPANIJA

GRAD PAG

**Strategija razvoja
2016. - 2020.**

Pag, 2016.

Naziv projekta: Strategija razvoja Grada Paga

Datum: 2016.

Naručitelj: Grad PAG

Organizator i koordinator: Dekleva consulting d.o.o. Zagreb

Nositelj projekta: Adria Bonus d.o.o. Poreč

Suradnja: Visoka poslovna škola s. p. j. Višnjan
Institut za poljoprivredu i turizam Poreč

Voditelj projekta: Prof. dr. sc. Zdenko Tomčić

Suradnici na projektu: Dr. sc. Anita Ilak Peršurić
Doc. dr. sc. Mladen Rajko
Dr.sc. Zoran Jeremić
Doc. dr. sc. Linda Juraković
Mr. sc. Nikolina Šergo-Chivalon
Krešimir Alihodžić, oecc.
Enko Malec, dipl. oecc.
Miro Kasipović, dipl,oecc

Lektura: Doc. dr. sc. Linda Juraković

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. Sustav planiranja razvoja.....	1
1.2. Program Strategije razvoja (SR).....	2
1.3. Sadržaj Strategije razvoja.....	3
1.4. Financiranje razvoja.....	3
1.5. Implementacija aktivnosti.....	4
2. SAŽETAK.....	5
3. OPĆI PODACI.....	8
3.1. Geografski položaj Zadarske županije i Grada Paga.....	8
3.2. Opći podaci i položaj Grada Paga.....	9
3.3. Prirodna svojstva krajolika.....	14
3.4. Razvojne značajke i resursi.....	14
4. PRIRODNI RESURSI.....	17
4.1. Reljef i zemljiste.....	17
4.2. Klimatska obilježja.....	17
4.3. Vegetacija.....	18
4.4. Poljoprivredne površine.....	18
4.5. Vodno bogatstvo.....	18
4.6. Zaštita prostora.....	19
4.7. Swot analiza - Prirodni resursi i prostor.....	20
5. INFRASTRUKTURA.....	21
5.1. Promet.....	21
5.2. Vodoopskrba.....	22
5.3. Elektroopskrba.....	22
5.4. Pošta i telekomunikacije.....	23
5.5. Swot analiza - Infrastruktura.....	24
6. KOMUNALNA DJELATNOST.....	25

6.1. Odvodnja i pročišćavanje otpadnih voda.....	25
6.2. Gospodarenje otpadom.....	26
6.3. Swot analiza - Komunalne djelatnosti.....	28
7. DRUŠTVENE DJELATNOSTI.....	29
7.1. Obrazovanje.....	29
7.2. Kultura i prirodna baština.....	31
7.2.1. Kulturno - društvene djelatnosti i udruge.....	35
7.3. Zdravstvo.....	38
7.4. Socijalna skrb.....	39
7.5. Sport.....	40
7.6. Swot analiza - Društvene djelatnosti.....	41
8. GOSPODARSTVO.....	42
8.1. Najznačajnije gospodarske djelatnosti.....	42
8.1.1. Turizam.....	42
8.1.2. Poljoprivreda.....	45
8.1.3. Proizvodnja.....	48
8.1.4. Obrtništvo.....	50
8.1.5. Šumarstvo.....	51
8.1.6. Swot analiza - Gospodarstvo.....	53
9. FINANCIRANJE JAVNIH POTREBA.....	54
9.1. Proračun Grada Paga.....	54
9.2. Financiranje razvoja kroz financiranje iz EU fondova (programa).....	61
9.2.1. Programi predpristupnih fondova.....	62
9.2.2. Programsко razdoblje 2014. – 2020.g.....	63
9.2.3. Programi Unije.....	64
9.2.4. Europski strukturni i investicijski fondovi (ESI FONDOVI).....	65
9.2.5. Operativni programi i Programi razvoja za razdoblje 2014. – 2020.....	70
9.2.6. Teritorijalna suradnja za razdoblje 2014.-2020.....	76
9.3. Partnerstvo privatnog i javnog sektora.....	76
10. RAZVOJNE POLITIKE I DOKUMENTI SVIH STRUKTURA.....	81

10.1. Regionalna politika RH.....	81
10.2. Regionalna razvojna politika u Zadarskoj županiji.....	82
10.3. Prostorni plan Zadarske županije kao osnovni prostorno-planski dokument Županije.....	83
10.4. Ciljevi prostornog razvoja i uređenja.....	84
10.5. Prostorni planovi Grada.....	93
11. DRUŠTVENO- EKONOMSKA KRETANJA U RH.....	99
12. STRATEGIJA RAZVOJA.....	104
12.1. Ekonomski potencijal i kočnice razvoja Grada.....	104
12.2. Globalna društveno-ekonomska kretanja.....	105
12.3. Vizija razvoja grada i najvažniji ciljevi.....	107
12.4. Strateški ciljevi, prioriteti i mjere.....	108
12.5. Strategija razvoja u budućnosti.....	115
13. PLAN PROVEDBE SR-a.....	117
13.1. Uvod.....	117
13.2. Institucije i mehanizmi provedbe.....	117
13.3. Pribavljanje sredstava i financiranje.....	120
13.4. Praćenje (monitoring) i evaluacija.....	120
13.5. Pregled projekata.....	126
14. IZVORI.....	134

1. UVOD

Razvoju teži svaka država, regija, županija, općina ili grad. Želja za razvojem i boljim životom potječe od svakog pojedinca, svake obitelji. Kao takva, prožeta je kroz sve sfere ljudskog djelovanja.

Planiranjem se postavlja jasna vizija i cilj, koji će predstavljati smjernice u načinu djelovanja. Ukoliko se razvoj ne bi planirao, odvijao bi se stihiski i kao takav za posljedicu može imati različite negativne efekte. U razvijenim zemljama sustav planiranja postao je potpuno uobičajen. U nerazvijenim zemljama ili slabo razvijenim, izrada planova (sustav planiranja) još uvijek nije pravilo. U sustavnom pristupu planiranja razvoja nužno je poštivati piramidu strategija, odnosno planova na području Republike Hrvatske, a koja se sastoji od tri razine djelovanja: *državne, regionalne i lokalne razine*. Država izrađuje strategiju razvoja, dokument koji daje okvire državi u kojem smjeru treba općina krojiti svoju budućnost, koje su joj glavne grane gospodarstva, te područja od nacionalnog interesa. Sukladno tome, planiranje razvoja se spušta na niže razine: regija i jedinica lokalne samouprave

1.1. Sustav planiranja razvoja

U sustavnom pristupu planiranju razvoja nužno je poštivati piramidu strategija odnosno planova na području Republike Hrvatske koja se sastoji od tri razine djelovanja: *državne, regionalne i lokalne razine*. Država izrađuje strategije razvoja, dokumente koji daju okvire državi u kojem smjeru treba graditi svoju budućnost, koje su joj glavne grane gospodarstva, te područja od nacionalnog interesa. Sukladno tome, planiranje razvoja se spušta na niže razine: regija i jedinica lokalne samouprave. U Hrvatskoj taj sustav planiranja ima slijedeće elemente: Strategije Republike Hrvatske koju donosi Vlada i Sabor Republike Hrvatske, Strategija ukupnog razvoja koju donosi Županija, a koja mora biti sukladna s prije spomenutim strategijama, te Strategiju razvoja (SR), dokument kojeg donose općine i gradovi u Republici Hrvatskoj.

Važnost lokalnog razvoja je institucionalna sposobnost za promicanje društveno – ekonomskog razvoja i upravljanje time razvojem na razini lokalne uprave u Republici Hrvatskoj i od sve je veće važnosti. Vlada Republike Hrvatske obvezala se da će promicati *regionalni razvoj*. S tim u cilju, a sukladno načelu supsidijarnosti, jedan broj nadležnosti i administrativnih funkcija središnje Države decentraliziran je na županije.

Prije svega, sposobnost za učinkovito i djelotvorno promicanje i upravljanje razvojem na razini lokalne uprave od bitne je važnosti, budući je Hrvatska članica Europske unije. Do 01.7.2013.g. Hrvatska je koristila predpristupne fondove kojih se veći dio daje na regionalnoj razini i preko lokalne uprave. Ulaskom u Europsku uniju, osigurani su strukturni i kohezijski fondovi EU-e. Ta se sredstva koriste za finansijsko podupiranje projekata strateške naravi u područjima države članice radi povećanja konkurentnosti u tim područjima te radi društveno – ekonomskog blagostanja građana. Strukturni fondovi EU-a daju se na regionalnoj razini. Stoga je od bitne važnosti da lokalna uprava, koja djeluje na regionalnoj razini, bude sposobna za djelotvorno i učinkovito korištenje tih sredstava.

1.2. Program Strategije razvoja (SR)

Zbog neravnomernog razvoja pojedinih regija, Republika Hrvatska prepoznala je potrebu da definira regionalnu politiku koja ima utjecaj na uravnotežen i održiv razvoj, ali i na konkurentnost zemlje na europskom tržištu. Ovakva politika provodi se na razini zemalja Europske unije (EU), kako bi se smanjile socijalne i gospodarske razlike između pojedinih regija ali i omogućila lakša implementacija u globalne procese koji se odvijaju na tržištu. Na taj način EU odobrava i potiče prijenos sredstava iz bogatijih zemalja članica u one manje razvijene zemlje/regije. Ovakav pristup omogućuje i povezivanje regija različitih država (koje imaju iste ili slične interese) te njihov zajednički nastup i razvoj na tržištu. Takvom politikom unutar Unije može se prenijeti i više od 35% proračuna EU-a. Zahvaljujući strukturnim i kohezijskim fondovima utječe se na povećanje konkurentnosti regije i pridonosi boljem standardu njenih građana.

Poseban značaj za održivi razvoj zemlje i njenu konkurentnost na europskom tržištu sačinjava upravo regionalna politika. Na taj način izjednačava se gospodarska razvijenost pojedinih regija unutar države, te lakša implementacija u globalne procese koji se odvijaju na tržištu. U prilog tome govori i praksa Europske unije u kojoj ne samo da regije unutar država razvijaju politiku svojeg razvoja, već se često regije različitih država (koje imaju iste ili slične interese) povezuju te zajednički nastupaju i razvijaju na tržištu.

Kao što je potrebno da izrada strategije i poticanje na inicijativu dolazi od strane viših instanci, tako je potrebito i da različite razvojne projekte planiraju i provode lokalne vlasti. To dolazi iz činjenice da se svi projekti međusobno razlikuju u većoj ili manjoj mjeri. Na taj način programi kreirani na nacionalnoj razini, često ne mogu polučiti priželjkivane rezultate, barem ne u onoj mjeri u kojoj je to moguće postići kada se sama lokalna zajednica aktivno uključi u razvoj područja na kojem djeluje. Svako područje, regija, općina ili grad ima svoje specifičnosti i kao takve najbolje ih poznaju upravo lokalne vlasti. Stoga je lokalne vlasti potrebito educirati o načinu planiranja razvoja i njegovu provođenju, kako bi mogli biti nosioci razvoja jedinice lokalne samouprave.

Zbog sveg navedenog, logičnim se nameće potreba da i Grad Pag kao jedna od jedinica lokalne samouprave unutar Zadarske županije, izradi Strategiju razvoja. Budući je Zadarska županija već izradila Strategiju razvoja, tim je potreba i mogućnost za izradu SR-a još više izražena. Program ukupnog razvoja omogućit će da Grad Pag odgovori na pitanje u kojem smjeru razvoj treba ići i na koji ga način ostvariti, te dati realnu sliku o potrebama svih subjekata i skupina u društvu. SR je dokument prema kojem će Vijeće moći planirati aktivnosti, najznačajnije i najučinkovitije projekte za Grad Pag. Ujedno, takav plan je i podloga za izradu proračuna i raspodjele novca unutar Grada .

Također, specifična namjena SR-a je odrediti gdje Grad Pag želi i može doći u ekonomskom, gospodarskom i kulturnom pogledu u odnosu na regiju i državu u cjelini, te odrediti optimalan put za postizanje tog cilja. Strategija razvoja utvrđuje strateške prioritete razvoja i pomaže usmjeriti resurse kako bi se oni što efikasnije upotrijebili. SR može pomoći pri rješavanju problema s kojima se jedinica lokalne samouprave susreće, a koji se mogu odnositi na: zapošljavanje, prihode, privlačenje investicija, pristup kapitalu, komunalne usluge prometnu infrastrukturu, te na sve ostale segmente koji su izravno povezani s održivim gospodarskim rastom i napretkom.

Bitno je da se takva Strategija razvoja usredotoči na one projekte i zadatke koji će imati pozitivnih učinaka na jedinice lokalne samouprave i koje je moguće ostvariti. Prema tome, Strategiju razvoja Grada Paga treba razumjeti kao strateško-plansko-programski dokument i sredstvo za učinkovitije i uspješnije upravljanje razvojem svih područja unutar Grada.

1.3. Sadržaj Strategije razvoja

Strategija razvoja Grada Paga rađena je na bazi Metodologije izrade županijskih razvojnih strategija, odnosno prema odredbama Pravilnika o obaveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija. Dokumentacija, podaci i stavovi mještana, te drugih struktura, sakupljeni su kroz radionice, razgovore, okrugle stolove, ankete i delfi metodu.

Izvođački tim sastavljen je od stručnjaka tvrtke nosioca posla, te od stručnjaka Instituta za poljoprivredu i turizam iz Poreča i profesora Visoke poslovne škole za turistički menadžment iz Višnjana. Svoj doprinos pri koncipiranju strateških postavki dao je Savjet projekta u čijem sastavu su bili predstavnici Grada Paga te pojedinci Izvođačkog tima. Svakako, najznačajniji i najpraktičniji doprinos je dao Partnerski odbor čiji sastav čine predstavnici privatnog, javnog i civilnog sektora, koji zastupaju cijeli spektar interesa društvenog i gospodarskog razvoja Grada Paga.

Sadržajno je program Strategije razvoja koncipiran tako da najbolje odgovori na pitanja i ocjeni dosadašnji razvoj i stanje, što je poslužilo između ostalog, za koncipiranje budućeg razvoja. U tom kontekstu tretirani su:

- Opći podaci s ciljem sagledavanja položaja Grada te jedan dio demografskih podataka.
- Prirodni resursi, klima, vegetacija, zemljишna površina, vodno bogatstvo, zaštita prostora.
- Infrastruktura, koja može biti kočnica razvoja, a može biti i poticaj.
- Komunalna djelatnost koja ima značajno mjesto u tekućem funkcioniranju lokalne zajednice.
- Društvene djelatnosti kao pretpostavke razvoja.
- Stanje razvijenosti gospodarstva kao najznačajnijeg djela, jer ovaj segment daje mogućnost razvoju, može ga kočiti, a zapravo jedino se tu stvara novostvorena vrijednost kao podloga razvoju.
- Financiranje javnih potreba kao najčešće kočnice ukupnog razvoja.
- Razvojne politike države, županije i grada odlučujuće djeluju na razvoj.
- Društveno ekonomска kretanja (uže i šire) i tržišni trendovi značajno određuju razvoj lokalne zajednice.
- Strategija razvoja, mora sublimirati sve sagledano i sva znanja s ciljem određivanja strateških ciljeva pa sve do pojedinih projekata kroz koja se realiziraju strateške postavke.
- Praćenje provedbe zacrtane Strategije prema dinamici, zaduženjima i odgovornostima je važan dio Strategije razvoja.

1.4. Financiranje razvoja

Nadležnost i odgovornost za razvoj infrastrukture na području lokalne uprave i samouprave snose gradovi i općine. Tako projekti poput lokalnih prometnica, objekata za rekreaciju, vodovodne i kanalizacijske infrastrukture ali i svi drugi projekti, njihova izgradnja i održavanje, predstavljaju iznimski financijski trošak. Zbog pritiska, lokalne samouprave su

prisiljene potražiti alternativne mehanizme financiranja i upravljanja za poslove vezane uz infrastrukturu, svjesne da će učinkovito pružanje usluga biti ključno u premošćivanju budućih nedostataka u financiranju infrastrukture.

Postoji mogućnost financiranja takvih projekta i putem kreditiranja lokalnih samouprava u Republici Hrvatskoj. Stanjem tržišta koje je rezultat globalne recesije smanjeni su plasmani komercijalnih kredita, a kapitalno financiranje sve je manje dostupno iz državnih i međunarodnih finansijskih institucija u visokim iznosima. Danas vodstvo lokalne samouprave ima mogućnosti za financiranje na raspolaganju kroz:

- Kredite poslovnih banaka
- Izdavanje obveznica (moguće samo za određene jedinice lokalne samouprave koji zadovolje postavljene uvjete)
- Kredite i potpore državnih finansijskih institucija (HBOR, Fond za regionalni razvoj, Fond za razvoj i zapošljavanje, Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost, Hrvatske vode i ministarstva Vlade RH)
- Kredite i potpore međunarodnih finansijskih institucija (Svjetska banka, Europska banka za obnovu i razvoj, Europska investicijska banka, Programi financiranja EU-fondovi, veleposlanstva stranih zemalja i strane udruge)

1.5. Implementacija aktivnosti

Kako bi se postigla adekvatna efikasnost SR-a, potrebno je što prije započeti s njegovom provedbom, odnosno provođenjem aktivnosti koje su predložene Strategijom. U trenutku kada se Strategija razvoja izradi, treba ga usvojiti Gradsko vijeće. Njegova provedba treba započeti što ranije kako ne bi došlo do razilaženja Strategije razvoja od trenutka kada je izrađena do trenutka kada ju se počne primjenjivati tj. implementirati.

Realizacija Strategije zahtjeva vezivanje planiranja projekta s godišnjim ili višegodišnjim proračunskim planiranjem u lokalnoj zajednici. Proračun lokalnih zajednica mora biti zasnovan na operativnom planu koji proizlazi iz Strategije razvoja. Kako bi se srednjoročni operativni plan, koji pokriva razdoblje od nekoliko godina proveo, plan aktivnosti treba podijeliti na godišnje planove aktivnosti koji sadrže projekte ili specifične korake projekta u sljedećoj godini. Proračun za sljedeću fiskalnu godinu treba biti povezan s izradom godišnjih planova aktivnosti. Povezanost između strategije razvoja i proračuna ključan je preuvjet kako bi se počelo upravljati razvojem neke općine ili grada na kvalitetan način.

2. SAŽETAK

Strategija razvoja Grada Paga temeljni je planski dokument za održivi društveno-gospodarski razvoj i sadržajno je u svojim najvažnijim dijelovima u potpunosti usklađena sa Županijskom razvojnom strategijom. Iako izrada i donošenje Strategije razvoja nisu zakonom propisani kao obveze jedinica lokalne samouprave, mnoge općine i gradovi u Republici Hrvatskoj provode tu praksu. Posljednjih godina su izradili i uspješno provode svoje programe/projekte ukupnog razvoja. U tom smislu je i Grad Pag, u cilju strateškog planiranja svojeg razvoja prepoznao važnost donošenja ovakvog dokumenta s jasno definiranom vizijom i ciljevima te njegovom provedbom. Strategija razvoja koncipirana je da najbolje odgovori na pitanja razvoja Grada. U tom kontekstu tretirani su:

Opći podaci s ciljem sagledavanja položaja, demografski podaci, geografski položaj Županije i Grada, razvojne značajke i resursi. Nadalje, sagledava se stanovništvo s aspekta zaposlenosti i nezaposlenosti.

Daljnjom razradom prethodnih značajki opisalo se i analiziralo kroz poglavlje „Prirodni resursi“. Naime, u poglavlju su se detaljnije analizirala prirodna svojstva krajolika koja krase i obogaćuju područje Grada Paga. Prvenstveno se opisao reljef i zemljiste. Potom se opisuju klimatska obilježja karakteristična za mediteranske zemlje. Pristupilo se opisivanju vegetacije i poljoprivrednih površina, vodnog bogatstva kojima Grad obiluje. Vodno bogatstvo i zaštita prostora temelj su analize jer bez istih ne bi moglo postojati osnovnih uvjeta života. Zaštita prostora kao jedna od važnijih značajki kojima svaka jedinica lokalne samouprave treba pridodati značaj, analizirala se u ovom poglavlju. Na kraju se daje kratki pregled glavnih snaga i slabosti, te prilika i prijetnji koje se nalaze u neposrednom okruženju samog Grada.

U poglavlju „Infrastruktura“ opisane su prometne značajke, cestovni promet, vodoopskrba i postojeći sustav pošte i telekomunikacije. Daje se i kratki pregled opskrbe električne energije. Na kraju poglavlja navedena je analiza glavnih snaga i slabosti te prilika i prijetnji koje se nalaze u neposrednom okruženju Grada Paga.

Komunalna djelatnost, svakako ima značajno mjesto u funkcioniranju lokalne zajednice. Glavne značajke komunalne djelatnosti su vodoopskrba, odvodnja i pročišćavanje otpadnih voda te odlaganje čvrstog otpada. Također, opisao se i postojeći sustav odvodnje i pročišćavanje otpadnih voda. Odlaganje čvrstog otpada rezervirano je za podpoglavlje analize zbrinjavanja postojećeg komunalnog otpada. Na kraju poglavlja, daje se i kratki pregled glavnih snaga i slabosti te prilika i prijetnji koje se nalaze u neposrednom okruženju.

Društvene djelatnosti kao pretpostavke da bi se uopće moglo govoriti o razvoju, razmatrane su u slijedećem poglavlju. Obrazovanje je ključ razvoja svake zemlje te tako i jedinica lokalne samouprave. Na samom početku analiziran je obrazovni sustav, prikazani su statistički podaci i ukratko opisane odgojno-obrazovne institucije. Analizirala se i kulturna i prirodna baština, koja ima izuzetan turistički potencijal posebno u dijelu njihove konverzijske funkcije. Zdravstvo i socijalna skrb su jedna od kategorija društvene djelatnosti koje se također, uzimaju važne prilikom analize socijalnih faktora. Na samom kraju analizirale su se sportske udruge, a od izuzetnog su značaja za povezivanje samih stanovnika. Na kraju poglavlja dat je kratki pregled analize glavnih snaga i slabosti te prilika i prijetnji koje se nalaze u neposrednom okruženju.

Gospodarstvo je temelj svake lokalne samouprave jer osim što pruža uvjete za zaposlenje lokalnom stanovništvu, predstavlja i značajan prihod lokalnoj samoupravi. U samom poglavlju analizirao se društveno-ekonomski razvoj Grada Paga. Detaljno se opisala svaka gospodarska grana. Naime, analiziralo se trenutno stanje u obrnici, poljoprivredi te turizmu

i ugostiteljstvu. Turizam se sagledava kao gospodarska djelatnost iz razloga što je skup odnosa i pojava teško sagledati kroz strateški plan razvoja. Na samom kraju poglavlja daje se kratki pregled kroz analizu glavnih snaga i slabosti te prilika i prijetnji koje se nalaze u neposrednom okruženju.

Financiranje javnih potreba kao najčešće kočnice razvoja, ne samo ovog dijela već i ukupnog razvoja, također su analizirane. Proračun je osnova planiranja svih primitaka i izdataka oko kojih jedinica lokalne samouprave mora voditi računa. Razvojni projekti moraju se planirati unaprijed da bi se proračun mogao što realnije planirati. Iz tog razloga u daljnjoj razradi teme opisuju se mogućnosti koje se Gradu Pagu pružaju kroz financiranja iz EU fondova. Plan razvojnih programa koji se planira kroz 3 godine jedan je od važnijih dokumenata koji se moraju uzeti u obzir kako bi se razvoj uskladio s razvojnim potrebama lokalne zajednice. U ovom djelu naveden je i sažet prikaz programa predpristupnih fondova koji bi budućim provodiocima razvojnih politika dali jasniji uvid u način funkcioniranja samih fondova. Detaljna razrada fondova navedena je pod prilozima. Potom se daje uvid u programsко razdoblje od 2014.g. – 2020.g. kojim se definiraju razvojni projekti na razini Unije, a kojima Grad Pag može usmjeriti svoja razmišljanja. Potom se analiziraju Europski strukturalni i investicijski fondovi koji financiraju svaki u svom obimu određene operativne programe i programe razvoja za isto razdoblje. Naime, istim tim programima definirani su određeni strateški ciljevi i fokus područja koji svaki pojedini fond nastoji postići. Svako fokusno područje nije podobno za financiranje razvojnih projekata samog Grada. Međutim, unutar pojedinih područja postoje razvojne mogućnosti za stanovnike, gospodarstvenike i poljoprivrednike. Javno i privatno partnerstvo predstavlja budućnost svakog većeg razvojnog projekta kojim može profitirati cijela lokalna zajednica. Dakle, govorimo o projektima koji nemaju samo veliku ekonomsku korist, odnosno ekonomsku internu stopu rentabilnosti veću od zadanih 5%, dok se zadana finansijska od 4% ne premašuje.

Razvojne politike Države, Županije i Grada odlučujuće djeluju na razvoj, iz razloga što iste definiraju strateške smjernice kojih se Pag treba i želi pridržavati. Važan dio analize čini i sam Prostorni plan. Osim toga, daje se kratki osvrt na Europsko okruženje i regionalnu politiku, te prostorne planove i razvojne strategije same Županije. Društvena kretanja (uže i šire) i tržišni trendovi značajno određuju razvoj lokalne zajednice. SR mora sublimirati sve sagledano i sva znanja s ciljem određivanja strateških ciljeva pa sve do pojedinih projekata kroz koje se realiziraju strateške postavke. Posebna pažnja pridaje se formiranju i definiranju vizije razvoja Grada Paga kao i njenih najvažnijih ciljeva. Vizija je inspirativna izjava koja definira smjer u kojem se jedinica lokalne samouprave želi razvijati, čemu teži, čemu sanja. Nastoji se gledati u budućnost do 10 godina. Strateški ciljevi, prioriteti i mjere konačni je proizvod svega što se u dokumentu analiziralo.

Dakle, smisao cijelog dokumenta sažet je upravo u ovim smjernicama. Temeljem tih smjernica određuje se konačna strategija koju bi Grad Pag trebao slijediti ukoliko želi postići viziju razvoja. Kao posljednje, ali ne i konačno opisao se Strateški plan razvoja u budućnosti.

Posljednje poglavlje rezervirano je za definiranje plana provedbe Strateškog plana razvoja. Nakon početnog uvoda gdje se definirala Strategija razvoja, prešlo se na definiranje institucija i mehanizme provedbe. Detaljno se objašnjavaju načini pribavljanja finansijskih sredstava za financiranje projekata. Praćenje provedbe zacrtane Strategije prema dinamici, zaduženjima i odgovornostima. Evaluacija označava procjenu planiranih aktivnosti pojedinaca, skupina ili institucija i njihovih rezultata. Evaluacija nije samo završna procjena nekog projekta ili program već je i procjena svih faza planiranja i socijalnih aktivnosti. Nadalje, u poglavlju se opisala i sama provedba Strategije razvoja kao novog razvojnog dokumenta Grada u kojem su zapisani svi koraci koje treba poduzeti kako bi se u konačnici ostvarili strateški ciljevi. Logičkom matricom dao se zorniji prikaz strateških ciljeva svakog pojedinačnog operativnog

cilja koji se treba realizirati unutar strateškog cilja, definirani su očekivani rezultati. Za svaku stavku potrebno je definirati indikatore koji se mogu objektivno potvrditi. Svaka logička matrica ima izvore verifikacije pomoću kojih se provjeravaju indikatori uspješnosti. Kako bi se ti indikatori u konačnici mogli mjeriti potrebno je sagledati sve rizike i pretpostavke.

Financijski okvir provedbe predstavlja zaokruženu cjelinu kojom se u cijelosti definiraju osnovne stavke, definiraju pojedini strateški ciljevi. Temeljem logičke matrice prikazale su se konkretnе stavke za svako pojedino ulaganje koje u konačnici doprinosi ukupnom razvoju samog Grada Paga.

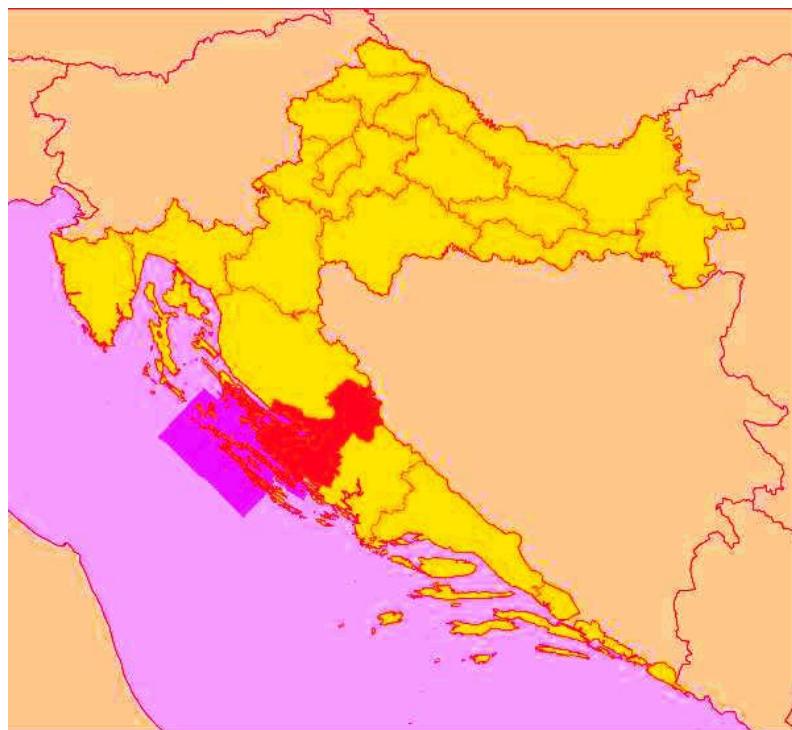
3. OPĆI PODACI

Zadarska županija proteže se na prostoru ukupne površine 7.276,23 km², a smještena je na središnjem dijelu hrvatske obale Jadrana. Određena svojim prirodnim položajem u Republici Hrvatskoj, Zadarska županija postaje i značajna prometna poveznica; povezana je državnim cestama i autocestom A1 Zagreb – Split (tzv. Dalmatina), zračnim linijama (Zračna luka Zadar), trajektnim vezama s Anconom u Italiji (iz grada Zadra), te željezničkim pravcima s ostatom Hrvatske.

3.1. Geografski položaj Zadarske županije i Grada Paga

Geografski, Županiju okružuju cresko-lošinjska, kornatska, žutsko-sitska, te murterska otočna skupina. S kopnene strane, okružena je planinskim lancem Dinarida, odnosno masivom Velebita, Ličkim sredogorjem, Plješevicom, i Uilicom (BiH), te sjevernodalmatinskom zaravni. Posebnost županijskog područja čine brojnost otoka, kanala, morskih prolaza, duboko uvučene morske površine u kopno, razvedena obala, plodna zona Ravnih kotara i krš brdsko – planinskog prostora. Administrativno, graniči sa Šibensko-kninskom, Primorsko-goranskim i Ličko-senjskom županijom. Na istoku graniči s Bosnom i Hercegovinom. Dužina granice iznosi 24 km, a međunarodna morska granica s Italijom, prema zapadu, iznosi 83,43 km.

Zadarska županija

Površina - Zadarska županija ukupne je površine 7.276,23 km² (8,3% ukupne površine Hrvatske), od čega 3.643,33 km² (6,4% površine RH) otpada na kopneni dio, a 3.632,9 km² na morski dio (11,6% teritorijalnog mora Republike Hrvatske).

Tablica 1: Površina Zadarske županije

Vrsta površine	Površina RH	Dužina državne granice	Površina Županije	Duljina državne granice u Županiji	% površine u odnosu na Republiku Hrvatsku
Kopneni dio	56.594,59 km ²	950 km	3.643,33 km ²	24 km	6,40%
Morski dio	31.067,00 km ²	2.028 km	3.632,9 km ²	83,43 km	11,60%
Ukupno	87.661,00 km ²	2.978 km	7.276,23 km ²	107,43 km	8,30%

Izvor: Zadarska županija

Zadarska županija je teritorijalno organizirana u 34 jedinice lokalne uprave i samouprave, odnosno 6 gradova (Zadar, Benkovac, Biograd na moru, Obrovac, Pag i Nin) i 28 općina (Bibinje, Galovac, Gračac, Jasenice, Kali, Kolan, Kukljica, Lišane Ostrovičke, Novigrad, Pakoštane, Pašman, Polača, Poličnik, Posedarje, Povljana, Preko, Privlaka, Ražanac, Sali, Stankovci, Starigrad, Sukošan, Sveti Filip i Jakov, Škabrnja, Tkon, Vir, Vrsi i Zemunik Donji). Grad Zadar administrativno je središte Županije i peti grad po veličini u Republici Hrvatskoj. Najveću površinu među gradovima imaju Benkovac (513,84 km²), Obrovac (352,73 km²) te Zadar (191,71 km²). Od 28 općina najveću površinu u Zadarskoj županiji imaju Gračac (955,45 km²), Starigrad (171,47 km²), Sali (127,47 km²) te Jasenice (121,30 km²). Gustoća stanovnika iznosi 46,63 stan/km².

3.2. Opći podaci i položaj Grada Paga

Otok Pag se nalazi između Velebitskog kanala i Kvarnerića, između Otoka Raba, Oliba i Vira, u neposrednoj blizini kopna. Površinom od 286,6 km² jedan je od najvećih jadranskih otoka, a sa 270 km razvedene obale, Otok je s najduljom obalnom linijom na Jadrani, prepunom zaljeva, uvalica, rtova i plaža. Najveću, Pašku uvalu zaokružuje 20 km šljunčanih plaža. Otok Pag je jedini hrvatski otok koji je podijeljen između dvije županije.

Sjeverni dio otoka ([Grad Novalja](#)) nalazi se u [Ličko-senjskoj](#), a južni ([Grad Pag](#), [Općina Kolan](#) i [Općina Povljana](#)) u [Zadarskoj županiji](#). Otok Pag je površinom peti najveći otok u [Jadranskom moru](#), a duljinom obale od 302,47 km najrazvedeniji je otok Jadrana (koeficijent razvedenosti 4,5).

Otok je poznat po slaboj pokrivenosti vegetacijom nekih svojih dijelova, koje se često uspoređuje s [mjesecевом](#) površinom. Kamenit pejzaž s tek pokojom vlati aromatičnog bilja koje pasu ovce stvara jedinstveni dojam. Zbog položaja Otoka pod [Velebitom](#) s kojeg cijele godine (osobito zimi) pušu jake [bure](#), otok Pag je gotovo prekriven [posolicom](#) iz

Velebitskog kanala. Posebnost i zanimljivost otoka Paga su i brojni izvori pitke vode, a brojne su i vrulje u moru. Voda uglavnom na Otok stiže ispod morskog dna s velebitskih padina. Na Otoku se nalaze i tri slatkovodna močvarna jezera; Veliko i Malo blato te Kolansko blato.

Na Otok se s južne strane može stići mostom. Paški most dug je 340 m, a proteže se i na njega se može stići iz pravca Zadra, tj. Posedarja ili trajektom u Žigljen na sjeveru otoka iz luke Prizna.

Uspostavom županija 1992. godine, cijeli je Otok pripao Ličko-senjskoj županiji što je izazvalo otpor na južnom dijelu Otoka. Prije osamostaljenja Hrvatske, gravitirao je Rijeci i Zadru s time da su automobili na čitavom području imali riječke registarske oznake. Novim zakonom o područjima županija iz 1997. godine, Otok je podijeljen između dvije županije te je veći, južni dio s Gradom Pagom i Općinom Povljana pripao Zadarskoj županiji. Općina Kolan nastala je 2003. godine izdvajanjem iz područja Grada Paga.

Otok je vrlo zanimljiv mnogim turistima zbog brojnih šljunčanih plaža koje ga okružuju, a Pašku uvalu tako čine desetak kilometara šljunčanih i pješčanih plaža. Najviši vrh otoka Paga je Sv. Vid koji se nalazi na 349 metara nadmorske visine, a do njega vodi lako prohodni put. Ugodna mediteranska klima (do 2.500 sati insolacije godišnje) vlada na tom području.

Grad Pag je administrativna jedinica koja obuhvaća mjesta Pag, Miškovići, Dinjiška, Vlašići, Smokvica, Stara Vas, Vrčići, Gorica, Košljun, Šimuni, Dubrava, Sveti Marko i Sveta Marija. Grad Pag se smjestio gotovo u geometrijsku sredinu otočne transverzale, duge 63 km, dodirujući svojim rubnim područjima čaroban mediteranski krajobraz još uvijek (unatoč građevinskim zahvatima) slikovitog ribarskog mjesta Šimuna koji se nalazi na jugozapadnoj strani, povijesni biser, tvrđavu Forticu iz 7. stoljeća na jugoistočnoj strani, s poluotočkom izbočinom koja je omogućila izgradnju luke u istim vremenima.

Grad Pag

Stanovništvo

Prema popisu stanovništva iz 2001. godine Grad Pag zajedno s Kolanom imao je 4 358 stanovnika. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. godine Grad Pag s naseljima ima 3846 stanovnika.

Tablica 2.: Stanovništvo Grada Paga

OPĆINA-GRAD	POVRŠINA KM/2	BROJ NASELJA	BROJ KUĆANSTAVA	BROJ STANOVNIKA	GUSTOĆA STANOVNIKA NA KM/2
Grad PAG	132.11	11	1172	2849	
Miškovići			28	59	
Dinjiška			57	137	
Vlašići			100	272	
Smokvica			24	55	
Stara Vas			32	90	
Vrčić			16	41	
Gorica			28	90	
Košljun			26	47	
Šimuni			67	165	
Bošana				41	
Ukupno				3846	34

Izvor: Popis stanovništva DZS, 2011.

Tablica 3.: Stambene jedinice prema broju kućanstava i članova kućanstava

	Ukupno stambene jedinice			Nastanjeni stanovi			Ostale stambene jedinice			Kolektivni stanovi		
	broj stambenih jedinica	broj kućanstava	broj članova kućanstava	ukupan broj	broj kućanstava	broj članova kućanstava	ukupan broj	broj kućanstava	broj članova kućanstava	ukupan broj	broj institucionalnih i privatnih kućanstava	broj članova kućanstava
	Zadarska županija	60.031	60.547	170.011	59.954	60.436	168.482	35	35	48	42	76
Pag	1.523	1.534	3.846	1.521	1.532	3.835	-	-	-	2	2	11

Izvor: Popis stanovništva, DZS, 2011 .

Prema popisu DZS 2011, Grad Pag s naseljima je imao ukupno 1.523 stambenih jedinica, te 1.534 kućanstava što pokazuje da je veliki broj kućanstava u vlasništvu osoba koje žive na tom području.

Tablica 4.: Stanovništvo prema glavnim izvorima sredstava za život i spolu

	Spol	Ukupno	Prihodi od stalnog rada	Prihodi od povremenog rada	Prihodi od poljoprivrede	Starosna mirovina	Ostale mirovine	Prihodi od imovine	Socijalne naknade	Ostali prihodi	Povremena potpora drugih	Bez prihoda	Nepoznato
Zadarska županija	sv.	170.017	48.973	5.895	1.535	25.720	17.312	1.303	6.717	3.992	4.067	58.936	501
	m	83.504	26.861	3.527	1.026	13.296	8.125	724	2.756	1.825	1.984	25.735	362
	ž	86.513	22.112	2.368	509	12.424	9.187	579	3.961	2.167	2.083	33.201	13
Pag	sv.	3.846	1.077	220	136	874	392	217	86	26	65	1.080	6
	m	1.907	632	116	86	461	165	88	34	19	31	458	4
	ž	1.939	445	104	50	413	227	129	52	7	34	622	2

Izvor:Popis stanovništva, DZS, 2011.

Prema strukturi i broju zaposlenosti na području Grada Paga, prema podacima iz 2011.g. zaposleno je ukupno 1.077 stanovnika s prihodima od stalnih izvora sredstava; od čega 632 muškaraca i 445 žena. Ukupno zaposlenih stanovnika s povremenim izvorom sredstava ima 220. individualnih poljoprivrednika tj. ukupno 136 osoba.

3.3. Prirodna svojstva krajolika

Prostor Zadarske županije karakterizira izrazit kontrast geomorfološki cijelina od kojih jednu zasebnu cijelinu čine otoci. zajedno s otokom Maunom, otok Pag obilježava izrazita dinarska morfostruktura koja odgovara morfostrukturi Ravnih kotara s kojima je činio jedinstveni kopneni sustav do prije 5-6 tisuća godina. Pravilni nizovi vapnenačkih bila i zaravni presječeni su flišnim udolinama s lapornim pješčenjacima. Flišne udoline dijelom su potopljene, a cijela morfostruktura nastavak je ravnokotarske. Novom teritorijalnom podjelom državnog prostora, istočni dio otoka Paga pripao je Zadarskoj županiji. To je prostor kojeg čine tri jedinice lokalne samouprave: Grad Pag, Općina Povljana i Općina Kolan. I do sada je taj dio otoka gravitirao Zadru kao svom prirodnom gospodarskom, kulturnom, pa dijelom i administrativnom centru. Povezivanje otoka Paga mostom s prostorom zadarske regije skrenuo je znatan dio gospodarskih, prometnih i drugih veza prema Zadru. Iako je otok Pag desetljećima gravitirao Rijeci kao nedvojbeno velikom gospodarskom, prometnom, kulturnom i administrativnom centru Sjevernog Jadrana, dugogodišnja funkcija Paškog mosta (otvoren 1968. god.) temeljito je preusmjerila ove tokove.

3.4. Razvojne značajke i resursi

Posebnim vrijednosnim resursima smatraju se:

- turistička valorizacija
- plodno poljoprivredno zemljište i šume
- zaštićena područja prirode
- spomenici graditeljske baštine
- resursi: prirodne šume, nezagadžena tla, očuvani kultivirani krajobraz i veliki dio prirodne obale mora

Cilj turističke valorizacije trebala bi biti kvantitativna i kvalitativna procjena vrijednosti svih prethodno popisanih prirodnih ili kulturnih resursa, kako bi se na osnovi te ocjene utvrdila njihova potencijalna vrijednost za turizam. Valorizacijom sadašnje turističke ponude dolazimo do zaključka da je otok Pag tipični primjer nedovoljno iskorištenih prirodnih i kulturnih resursa. S obzirom na svoje karakteristike i povoljni geografski položaj koji mu omogućava blizinu europskog tržišta, mogao bi postati cjelogodišnja turistička destinacija koja bi turistima različitih profila i interesa omogućavala aktivnosti tijekom čitave godine.

Najznačajnije prednosti koje hrvatski otoci, tako i otok Pag mogu iskoristiti u promociji svojih turističkih destinacija i turističkih proizvoda na inozemnom turističkom tržištu su: očuvana prirodna bogatstva i okoliš, kulturno i povijesno naslijeđe, blaga mediteranska klima, kao i blizina europskih tržišta te duga turistička tradicija. U skladu s trendovima kretanja inozemne turističke potražnje, hrvatski turistički proizvod treba se uz poštovanje regionalnih specifičnosti, nastaviti razvijati kroz različite oblike selektivnog turizma.

Tablica 5.: Smještajni kapaciteti prvih 10 otoka u 2013. god.

	(%)	(%)
Krk	49.732	5,9
Rab	26.409	3,1
Pag	31.174	3,7
Lošinj	18.064	2,2
Brač	17.194	2,0
Hvar	19.755	2,4
Cres	12.525	1,5
Murter	13.545	1,6
Korčula	11.476	1,4
Čiovo	11.144	1,3

Izvor: Institut za turizam

Prvih deset otoka prema broju noćenja u 2013. godini bili su: Krk, Pag, Rab, Lošinj, Brač, Hvar, Cres, Murter, Korčula i Čiovo. Prvih šest ima preko milijun noćenja pri čemu treba istaknuti da Krk, sa skoro 4 milijuna noćenja, daleko prednjači ispred svih ostalih. Sedmi na list je otok Cres s približno milijun noćenja. Na kraju liste, od osmog do desetog mjesta, nalaze se otoci Murter, Korčula i Čiovo čiji se broj noćenja kreće od 650 do 750 tisuća. Turizam je najvažnija gospodarska grana Grada Paga. Premda je prvi veći zamah paški turizam doživio početkom šezdesetih godina 20. stoljeća, njegovi počeci sežu i u dublju prošlost. Tako je već 1929. godine Pag imao svoj turistički prospekt, a odmah na početku 20. stoljeća, u Zvonimirovoj ulici otvoren je i hotel. Pag je imao i tri konačišta: najveći se nalazio u ulici Sv. Marije, a vodila ga je obitelj Paro.

Tablica 6.: Turistički promet na otocima

OTOCI	TURISTI (u 000)		INDEX 2012./ 2011.	NOĆENJA (u 000)		INDEX 2012./ 2011.
	2011.	2012.		2011.	2012.	
Krk	612	613	100,2	3.392	3.516	103,7
Pag	263	275	104,6	1.824	1.864	102,2
Lošinj	264	249	94,3	1.839	1.774	96,5
Rab	222	232	104,5	1.603	1.679	104,7
Brač	165	162	98,2	1.231	1.212	98,5
Hvar	175	187	106,9	1.124	1.094	97,3
Cres	110	105	95,5	760	731	96,2
Murter	99	90	90,9	680	684	100,6
Korčula	108	95	88,0	551	560	101,6
Vis	29	33	113,8	191	204	106,8
Pašman	22	20	90,9	171	173	101,2
Dugi otok	18	18	100,0	139	136	97,8
Ugljan	24	25	104,2	229	119	52,0
Šolta	15	10	66,7	119	93	78,2
Mljet	15	15	100,0	70	73	104,3
Lastovo	6	5	83,3	38	34	89,5

Bogata gastronombska ponuda kojom Otok obiluje nije niti približno iskoristila sve svoje potencijale, a paški arhipelag zasigurno može pružiti brojne mogućnosti za razvoj nautičkog turizma. Samim tim proširenje i produženje turističke ponude. Njegovo čisto more, očuvane i netaknute obale mogu zadovoljiti potrebe i najvećih zaljubljenika u more i podmorje.

Kulturni turizam u Gradu Pagu ima veliki potencijal za napredak kao jedan od oblika selektivnog turizma s obzirom na njegovu bogatu kulturno – povjesnu baštinu i sve veći interes turista za izvornošću i autentičnim proizvodima. Kulturna ponuda je nedovoljno kvalitetno prezentirana, pogotovo što se tiče označavanja kulturnih atrakcija, raznolikosti kulturne ponude, promocije kulturnih resursa, te razine svijesti o vrijednosti kulturnih dobara. Poboljšanje označavanja spomenika, postavljanje informativnih tabela, prilagođavanje radnog vremena muzeja, atraktivna prezentacija i promocija kulturne ponude, samo su neki od elemenata koji bi mogli povećati kvalitetu kulturne turističke ponude.

Nautički turizam je specifični oblik turizma obilježen kretanjem turista plovilima po moru uključujući njihovo pristajanje u lukama i marinama, a obuhvaća svu infrastrukturu u lukama i marinama. Takav oblik turizma omogućava prisniji kontakt s prirodom, bijeg od buke i zagušenih plaža. Najvažnije od svega je da omogućava produženje turističke sezone čemu treba težiti i hrvatski turizam.

Prema podacima iz 2003 godine na području koje obuhvaća Grad Pag bilo je ukupno 345 kućanstava, 3580,26 ha raspoloživoga zemljišta, 3562,40 ha korištenoga poljoprivrednoga zemljišta, od čega je 3118,34 ha korištenoga zemljišta u vlasništvu, 452,91 ha poljoprivrednog zemljišta uzetog u zakup i 8,85 ha zemljišta dano u zakup.

Tablica 7.: Poljoprivredna kućanstva i raspoloživa zemljišta

POLJOPRIVREDNA KUĆANSTVA PREMA UKUPNO RASPOLOŽIVOM ZEMLJIŠTU, POVRŠINA UKUPNO RASPOLOŽIVOGA ZEMLJIŠTA, PREMA POPISU IZ 2003 g								
Skupine poljoprivrednih kućanstava prema ukupno raspoloživom zemljištu	Broj kućanstava	Ukupno raspoloživa površina zemljišta, ha (3+7)	Korišteno poljoprivredno zemljište, ha				Ostalo zemljište, ha	Broj parcela korištenoga poljoprivrednog zemljišta
			ukupno korišteno (4+5-6)	u vlasništvu	uzeto u zakup	dano u zakup		
	1	2	3	4	5	6	7	8
Zadarska županija	14.392	27.103,41	18.987,44	16.424,91	2.635,90	73,37	8.115,97	79.376
Pag	345	3.580,26	3.562,40	3.118,34	452,91	8,85	17,86	3.708

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede 2003.

S gledišta temeljne zadaće uređenja prostora Grada Paga, uvažavajući promjene imovinsko-pravnog sustava, postoje opasnosti od neracionalnog korištenja prostora koje izviru iz želja da se u građevna područja uključe općinska zemljišta, iako su ona često nepodesna za gradnju. Postoji i opasnost od povećanog interesa za izgradnju na određenim atraktivnim dijelovima vizualno interesantnih, ali time i eksponiranih prostora, te na plodnim tlima što može narušiti autohtonost područja.

4. PRIRODNI RESURSI

Prirodni resursi i njihove karakteristike značajno opredjeljuju gospodarsku djelatnost, a istovremeno determiniraju kvalitetu života stanovništva. U ovom dijelu SR-a dat je prikaz reljefa, vegetacije, opis tla, te je dan jedan naglasak na zaštitu prostora. SWOT analiza oslikava pogled na karakteristike i mogućnosti razvoja.

4.1. Reljef i zemljište

Tla Paga se s obzirom na genezu, mogu podijeliti na:

- Tla kamenjara;
- Suha tla polja;
- Vlažna tla polja;
- Tla blata.

Tla kamenjara obuhvaćaju 86% površine Otoka, a mogu služiti jedino sitnoj stoci za ispašu (ovce).

Suha tla polja su iluvijalno-eluvijalne tvorevine koje su podložne ispiranju pod utjecajem oborinske vode.

Vlažna tla polja nalaze se pod snažnim utjecajem morske vode, bilo poplavljivanjem u plimno doba dana bilo kontaktom s donjim horizontima tla. Bogata su solima lako topivim u vodi i svrstavamo ih u skupinu alkalijsko-kalcijskih solončaka.

Tla blata prolaze kroz dva glavna procesa razvoja: proces zabarivanja i proces salinizacije.

Prema popisu iz 2001. godine na Pagu se poljoprivredne površine najviše koriste u funkciji pašnjaka, tako da od 5.102 ha poljoprivrednog zemljišta, čak 4.525 ha otpada na pašnjake dok su ostale površine bitno manje zastupljene.

4.2. Klimatska obilježja

Kao posljedicu velike reljefne raznolikosti te morskog utjecaja modificiranog brdskoplanskim barijerama, na području Zadarske županije nalazimo više tipova klime: mediteransku, submediteransku, kontinentalnu i planinsku. Primorsku mediteransku klimu obilježavaju topla, suha ljeta i blage, kišovite zime. Hladnije zime i veća temperaturna kolebanja obilježja su submediteranske klime na području Bukovice, Zagore i Ravnih kotara, a oštре snježne zime i ugodna ljeta s toplim danima i hladnim noćima te znatna temperaturna kolebanja, opisuju kontinentalnu, odnosno planinsku klimu Like i planinskog područja. Tipični vjetrovi u županiji su bura (posebno na području Paga, Velebitskog kanala, Virskog mora) i jugo. Često puše i levant, neugodan, hladan istočni vjetar. Srednja godišnja temperatura iznosi približno 15°C . U siječnju prosjek je oko 7°C ($6,9^{\circ}\text{C}$) dok se u srpnju penje na $24,7^{\circ}\text{C}$. Najviše sati insolacije (broj sunčanih sati) ostvaruje se u srpnju (do 360), a najmanje u razdoblju od prosinca do veljače. Najveće srednje temperature zraka izmjerene su u srpnju ($24,4^{\circ}\text{C}$) i kolovozu ($24,3^{\circ}\text{C}$). Najviše kiše padne u studenom (u prosjeku 160 mm). Padaline su relativno obilne (815 mm/god), ali je problem njihova neravnomjerna raspoređenost po godišnjim dobima.

4.3. Vegetacija

Na otocima i obali prevladava zimzelena sredozemna vegetacija unutar pripadajuće klimazonalne zajednice hrasta crnike koja daje temeljnu sliku tamošnjim geobotaničkim prilikama. Floristički, područje Zadarske županije izuzetno je bogato vegetacijom budući na popisu ima više od 1000 različitih vrsta biljaka, od kojih je više od 80 endemičnih, poput hrvatskog zvončića, kitajbelovog pakujca, malijevog devesilja, lanilista, šuškavice i velebitske degenije koja predstavlja jedan od zaštitnih znakova monetarnog sustava Republike Hrvatske, dok se okrugolisna pljeskarica može naći samo u kanjonima Velike i Male Paklenice i nigdje više nasvjetu. Šumski prostori koji dominiraju na krškim prostorima Južnog Velebita, jedan su od glavnih razloga zašto je ovo područje proglašeno nacionalnim parkom i parkom prirode. U sastavu flore otoka Paga prepoznate su i kartirane 646 vrsti i podvrsti autohtonog bilja. Sa fitogeografskog, odnosno historijsko-genetskog gledišta ovo se bilje može razvrstati u četiri grupe: biljke mediteranskog flornog elementa, južnoeuropskog flornog elementa, istočnoeuropsko-pontske biljke te biljke široke rasprostranjenosti. Na velebitskoj strani razvila se vegetacija primorskih vaspnenačkih točila i ogoljelih kamenjara. U središnjem i južnom dijelu Otoka nalazimo šume i šikare bijelograha i crnoga graba, crni i alepski bor, istočnojadranske submediteranske kamenjarske pašnjake. Kvalitetnije šumske površine nalaze se na jugozapadnim padinama Luna između Tovarnele i rta Sakarata, kod uvale Dubac, kod Straška te na području Zrče. Kultivirane površine nalaze se pretežno na Novaljskom, Vlašićkom, Kolanskom, Dinjiškom i Povljanskom polju. Posebno treba naglasiti samoniklo jestivo ljekovito bilje po kojem je otok Pag poznat, a imaveliku važnost za lokalne stočare i pčelare. U prvom redu misli se na kadulju, koromač, ružmarin, pelin i šipak.

4.4. Poljoprivredne površine

Prema popisu iz 2001. godine na Pagu se poljoprivredne površine najviše koriste u funkciji pašnjaka, tako da od 5.102 ha poljoprivrednog zemljišta, čak 4.525 ha otpada na pašnjake dok su ostale površine bitno manje zastupljene. Na vinogradarstvo otpada tek 87 ha sa 635.000 trsova, a na voćnjake 80 ha (pretežno smokava kojih ima evidentirano 1 650 stabala). Maslinarstvo s ukupno 19 394 stabala, ima dugu tradiciju na otoku Pagu, a uglavnom je locirano u okolini Novalje. Ostale kulture uzgajaju se uglavnom za vlastite potrebe i to u vrlo malim količinama. Zanimljivo je da i pored presudnog udjela kamenjara na površini Otoka, poljoprivreda stoljećima ima veliki utjecaj na život otočana, zahvaljujući u prvom redu plodnoj zemlji pjeskulji koja se nalazi na ono malo polja što ih nalazimo. Nedostatak plodnih površina uvelike je utjecao na gospodarski razvoj zbog čega se stanovništvo kroz povijest uglavnom orijentiralo na ribarstvo i stočarstvo, a u novije vrijeme i na turizam.

4.5. Vodno bogatstvo

Hidrografske prilike su uglavnom podvrgnute principima krške hidrografije, što znači da se glavna cirkulacija vode ne vrši površinskom već podzemnom hidrografskom mrežom. Voda koja se infiltrira u podzemlje drenira se dijelom prema moru, a dijelom prema poljima ili paralelno sa strukturama prema moru. Otok je siromašan vodnim resursima, a jedini prirodni ulaz slatke vode jest iz atmosfere. Iako u krškom tlu otoka Paga nema površinskih tokova, ima izvora i trajnih stajačih voda: Malo i Veliko blato kraj Povljane, te Kolansko blato i Blato Rogoza. Pravi biser vode na Pagu je „Mala Čista“, koja se nalazi na unutrašnjoj strani Paškog

zaljeva. Ona izvire na šljunkovitoj plaži 15 metara od obale te najkraćom i najbistrijom rječicom utječe u more. Izvor se nalazi jedan metar ispod razine mora te čini okruglo jezerce od 4 metra dubine. Sjeverno od Povljane nalazi se Malo blato, jezero povremene pojavnosti karakterizirano bočatom vodom zbog svoje povezanosti s morem (Košljunski zaljev). Sjeveroistočno od Povljane smjestilo se Veliko blato. To jezero je značajna akumulacija slatke vode, ali problem je u višim koncentracijama klorida. Osim toga, jezero je obrazlo močvarnim biljem i staništu za ptice tako da ne zadovoljava bakteriološke kriterije za pitku vodu. Temperatura u ljetnim mjesecima veća je od 20°C.

4.6. Zaštita prostora

Radi svoje veličine i radi činjenice da je Grad Pag s naseljima naseljen sa samo 34 st/km² čini taj prostor razmjerno malo ugroženim, no svejedno, potrebno je provoditi mjere za poboljšanje i unapređivanje prirodnoga, kultiviranoga i kulturnog krajobraza kao i mjere za sprječavanje nepovoljnog utjecaja na okoliš:

Mjere za poboljšanje okoliša

Za provođenje ovih mjer treba:

- a) Izgraditi sustav kanalizacije s uređajima za pročišćavanje, osobito u radnim zonama i na svim mjestima gdje se javljaju veći onečišćivači;
- b) Sprječiti mogućnost aerozagadživanja;
- c) Redovito čistiti naselje od krutog i krupnog otpada, sprječavati divlja odlagališta otpadaka po poljodjelskim i šumskim površinama, te otpad odlagati na propisanu deponiju; riješiti problem kućnog i industrijskog otpada;
- d) Smanjiti uporabu agrotehničkih sredstava koja onečišćuju tlo (pesticide, umjetno gnojivo i sl.) i primjenjivati biološka sredstva u provođenju zaštite poljodjelskih kultura, naročito u dolinama vodotoka.

Mjere za očuvanje okoliša

U sklopu ovih mjer podrazumijeva se i:

- a) Na djelotvorni način štititi kulturne, prirodne i krajobrazne vrijednosti,
- b) Čuvati prirodna bogatstva i prirodne izvore (šume, poljoprivredne površine, izvore vode, vodotoke i dr.),
- c) Uključiti lokalne vlasti u aktivno čuvanje okoliša te zaštitu zaštićenih građevina i područja kroz novčanu potporu i općinske odluke.

Mjere za unapređenje okoliša

Ove mjeru podrazumijevaju:

- a) Stvaranje javnoga mnijenja u korist zaštite krajolika, zaštite kulturne i prirodne baštine, smanjenje onečišćenja te gradnju stambenih zgrada na zasadama tradicijskoga graditeljstva.
- b) U svaki urbanistički i arhitektonski projekt ili studiju, bilo koje vrste, ugraditi elemente zaštite okoliša i krajobraznoga oblikovanja.

Na građevinskom području nesmiju se graditi građevine koje bi svojim postojanjem, ili upotrebo neposredno, ili potencijalno ugrožavale život, zdravlje i rad ljudi u naselju, vrijednost okoliša. Zemljište se ne smije uređivati, ili koristiti na način koji bi izazvao bilo koje štetne posljedice.

Važno je navesti slijedeće:

- a) Planom je određeno da će konačna lokacija za odlaganje krutog otpadnog materijala biti određena Prostornim planom uređenja Županije.
- b) Ako se na dijelu građevnog područja izgradi javna kanalizacijska mreža i ako postoje za to tehnički uvjeti, postojeće stambene i ostale građevine se moraju priključiti na nju.
- c) Ako na dijelu građevnog područja na kojem će se graditi građevina postoji javna kanalizacijska mreža, stambene i druge građevine se moraju priključiti na nju.
- d) Otpadne vode iz domaćinstva bez kanalizacije moraju se prije ispuštanja u okoliš pročišćavati metodom autopurfikacije u septičkim jamama.
- e) Otpadne vode iz gospodarskih zgrada u domaćinstvu s izvorom zagađenja i gospodarskih postrojenja, moraju se prije upuštanja u recipijent pročistiti do stupnja na kojem se nalazi recipijent, odnosno, do stupnja i na način predviđen posebnom odlukom Gradskog vijeća.

4.7. Swot analiza - Prirodni resursi i prostor

SNAGE	SLABOSTI
➤ Donekle povoljan geoprometni položaj ➤ Srednje povoljno reljefno i klimatsko obilježje prostora (razvedena obala) ➤ Očuvan i nezagađen prirodni okoliš ➤ Doneseni prostorni planovi i dobra suradnja sa višim strukturama vlasti ➤ Tradicionalno radišno i poslovno stanovništvo	➤ Nedovoljna valorizacija prirodnih resursa i prostora ➤ Nedostatno cjeloživotno obrazovanje ➤ Nedovoljna osvještenost stanovništva o potrebi zaštite okoliša
MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
➤ Uravnotežen i održiv razvoj, planski vođen te dinamičnije, moguće je ostvariti viši standard stanovništva ➤ Više korištenje sredstva EU fondova u razvoju ➤ Sustavna edukacija stanovništva	➤ Nelegalna odlagališta ➤ Odljev obrazovane radne snage ➤ Neprikladna zakonska regulativa ➤ Bespravna izgradnja ➤ Zapuštene poljoprivredne površine ➤ Vremenske prilike (posebno bura)

Izvor: Vlastita obrada, 2015.

5. INFRASTRUKTURA

Kad se govori o razvoju svakog kraja, infrastruktura je preteča razvoja (mora biti osigurana) S tog aspekta prikazana je prometna infrastruktura, vodoopskrba, elektroopskrba, PTT, a u SWOT analizi je dana ocjena mogućnosti razvoja i nedostaci.

5.1. Promet

Cestovna infrastruktura:

Prolaz državnih cesta D-106 i D-107 uz daljnju trajektnu vezu Žigljen (Stara Novalja)–Prizna osigurava relativno visokostandardnu cestovno-pomorsku vezu prema makroregionalnim središtima, autocesti i županijskom središtu. Određena ograničenja u povezanosti javljaju se povremeno tijekom zimskog perioda za vrijeme jačih udara bure. Međutim, unatoč navedenom ograničenju, glavna okosnica prometne mreže ovog dijela Županije (D-106 i D-107) uz postojeću županijsku cestu Ž 5150 na dijelu Luna, omogućava približavanje područja Grada (preko drugih državnih cesta na kopnu) okolnim makroregionalnim središtima (Rijeka, Zadar, Split), te središtu Županije Gradu Gospicu.

Otočna naselja su u cijelosti povezana cestovnom mrežom. Za prometovanje na Otoku služe tri glavna cestovna pravca koja povezuju naselja i to: Pag – Novalja – Lun, zatim Pag – Povljana s ogrankom za Košljun i Pag – Gorica – Dinjiška – kopno (Ražanac) s ogrankom za Vlašić. Na Otoku ima oko 75 km državnih cesta, oko 20 km županijskih cesta, te brojne lokalne ceste između manjih i većih naselja koje trenutno zadovoljavaju potrebe otočana. Prometovanje teretnih i osobnih vozila uglavnom se obavlja između glavnih otočnih naselja. Međutim, promet u mirovanju nigdje u naseljima nije riješen, odnosno nije prilagođen znatnom povećanju broja vozila tijekom turističke sezone, pa ga sukladno tome treba riješiti na razini detaljnih planova uređenja prostora.

Preko 115 km duge mountain bike staze i ljepota krajolika zadovoljiti će ljubitelje biciklizma. Biciklizam je već odavno u aktivnoj turističkoj ponudi otoka Paga, a mnogi zaljubljenici u vožnju bicikлом dolaze i uživaju u ljepotama otočnog krajolika. Prema njihovim riječima, teško je reći koja je staza ljepša, koja atraktivnija. U jednome se svi slažu – doživljaj vožnje biciklom po otoku je jedinstven. Uređeno je ukupno 14 biciklističkih staza .

Pomorski promet:

Osim preko trajektne veze, povezanost s kopnenim dijelom Županije i ostalim državnim cestama postiže se i zaobilazno putem državne ceste D-106 - ,preko Paškog mosta. Uz navedene prometnice veza sa Rijekom uspostavljena je i katamaranskom vezom Novalja – Rab – Rijeka. Kad je 1969. godine nad Ljubačkim vratima izgrađen most, otok Pag je zapravo postao poluotok. Dugačak 301 metar Paški most spaja Otok s kopnom, odnosno autocestom Zagreb-Split. Zato do otoka nije teško doći, jer most omogućava siguran dolazak automobilom ili autobusom. Ujedno je Otok Pag važan alternativni prometni pravac od kontinentalnog dijela Hrvatske prema Dalmaciji i obrnuto. Osim preko mosta, do Paga se lako dolazi i trajektnom vezom Žigljen -Prizna. Od otočne luke Žigljen do kontinentalne luke Prizna trajekti prometuju tek petnaestak minuta. Postoji i redovita brodska veza Novalja -Rijeka, kao i redovne autobusne veze Paga, Novalje, Kolana i Povljane s Rijekom, Zadrom,

Splitom i Zagrebom. Pag je na južnoj strani povezan sa kopnom preko paškog mosta. Taj pravac dolaska na Otok koristi se za vezu s autoputom ZAGREB – SPLIT, popularno nazvanim DALMATINA. Na istom pravcu, uz sam autoput, udaljen svega 70 km od Novalje, nalazi se aerodrom ZADAR.

5.2. Vodoopskrba

Današnje Komunalno društvo Pag d.o.o. za komunalnu djelatnost nastalo je od javnog poduzeća – Komunalno poduzeće Pag 20. prosinca 1995 godine, odlukom o organiziranju 09. svibnja 1993 godine i bavi se djelatnošću.

- sakupljanje , pročišćavanje i distribucija vode
- uklanjanje otpadnih voda i sl.

U razvojnim projektima komunalnog društva Pag d.o.o prioriteti su sljedeći:

- Dovod vode iz pravca Zadra – na taj način povećala bi se opskrba vodom za 22 l/sek
- Vodovod Kolan – Košljun – radi novih građevinskih područja označenih na tom području potrebna je i izgradnja nove vodospreme.
- Na ovoj dionici bitno je dovršiti vodovodnu mrežu prema naselju Preboj.
- Vodosprema Gorica – na području Gorice do sada nije bila izgrađena niti jedna vodosprema pa je samim time izgradnja ove vodospreme neophodna.

Osnovni podaci o stanju vodoopskrbnog sustava na području Grada Paga:

- duljina mreže 104.974,5 metara
- ukupni volumen vodospremnika $V=9990$ koji se sastoji od 10 vodosprema i 2 prekidne komore
- broj priključaka : domaćinstva - 4634 gospodarstvo - 55
- godišnja potrošnja vode za 2008 godinu - 806.623,00 m³

Ispitivanje zdravstvene ispravnosti vode za piće na vodovodnoj mreži i vodozahvatima (sirova voda izvorišta Velo blato) obavlja se prema Pravilniku o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće NN 182/04. Ispitivanja obavlja Zavod za javno zdravstvo Zadarske županije uzimajući uzorke tijekom cijele godine sa svih područja Grada Paga.

5.3. Elektroopskrba

Elektroenergetika:

Pokrivenost električnom energijom je 99%, a broj priključaka na području premašuje broj stalno nastanjenih kućanstava, i na što ukazuje velik broj kuća za odmor. Područje Otoka napaja se električnom energijom dalekovodom, 110 kV na trasi Nin-Pag-Novalja-Rab-Krk-Omišalj-Melina i poprečnom vezom Novalja-Karlobag-Lički Osik. Lokalnu distribuciju

pokriva 10(20) kV mreža. U svim naseljima na području Otoka Paga distribucijska mreža je podzemna. Električnu energiju osigurava HEP d.o.o. Zagreb. Postojeći elektroenergetski sustav sa dalekovodima 110 kV i trafostanicom 110/20 kV predstavlja dio regionalnog sustava šireg županijskog značaja.

Neizostavan dio Paga i njegove klime je bura, hladan i suh sjeveroistočni vjetar koji puše s kopna na more. Kada bura zapuše svom silinom nerijetko je zatvoren Paški most za promet, a naleti bure mogu dosegnut brzinu i do 200 km/h. Posljednjih nekoliko godina, ta golema snaga vjetra iskorištava se za proizvodnju električne energije. Na predjelu Ravne, nedaleko Grada Paga nalazi se sedam vjetroelektrana. Unatoč početnoj bojazni da će one vizualno devastirati jedinstven paški krajolik, oni su se savršeno sjedinili te svojim izgledom pridonose doživljaju Paga kao otoka gdje se susreću vještina ljudskih ruku i uma sa surovim i oštrim prirodnim silama.

5.4. Pošta i telekomunikacije

Područje je gotovo potpuno pokriveno fiksnim telefonskim linijama i mobilnom telefonijom, čime je omogućeno i spajanje računala na brzu internetsku mrežu, što je važno za razvoj gospodarstva, posebno turizma, ali i kvalitete života stanovnika. Internetska mreža je dostupna na većem području, no ona je nedovoljne kvalitete i brzina. Važno je istaknuti kako je potreba za razvojem brzog i bežičnog interneta preduvjet razvoja ovog područja .

Poštanski promet: u svim jedinicama lokalne samouprave djeluju poštanski uredi koji pružaju poštanske i finansijske usluge stanovništvu u zimskom/ljetnom radnom vremenu, te djeluju poslovnice banaka i bankomati u općinskim i gradskim središtima.

5.5. Swot analiza - Infrastruktura

SNAGE	SLABOSTI
➤ Blizina najznačajnijih prometnica ➤ Zadovoljavajuće rješenje vodoopskrbe, elektro-opskrbe, i PTT ➤ Postoji studija opskrbe plinom	➤ Nedefinirano i neriješeno pitanje prometne infrastrukture ➤ Neriješena parkirališta (nedostatna) ➤ Problem pomanjkanja vode u turističkoj sezoni ➤ Problem opskrbe električnom energijom u turističkoj sezoni
MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
➤ Poticanje korištenja alternativnih izvora energije (solarna elektrana) ➤ Stvaranje uvjeta za plinifikaciju ➤ Kvalitetnije održavanje prometnica i rješenje parkirnog prostora ➤ Korištenje sredstava EU fondova ➤ Planiranje gradnje aerodroma	➤ Neodgovarajuća izgrađenost prometnica ➤ Mogućnost narušavanja okoliša (rješenje građevinskog i kućnog otpada) ➤ Nepoštivanje standarda održivog razvoja i ekologije

Izvor: Vlastita obrada, 2015.

6. KOMUNALNA DJELATNOST

Pod komunalnim gospodarstvom razumijeva se obavljanje komunalnih djelatnosti, naročito pružanje komunalnih usluga od interesa za fizičke i pravne osobe te financiranje građenja i održavanje objekata i uređenja komunalne infrastrukture kao cjelovitog sustava na području jedinica lokalne samouprave.

Obavljanje komunalnih djelatnosti najčešće uključuje slijedeće vrste poslova:

- Izgradnja novih i rekonstrukcija postojećih dijelova kanalizacijskog sustava
- Prikupljanje i deponiranje komunalnog otpada
- Održavanje okoliša
- Izgradnja grobnica i održavanje groblja, te pogrebne usluge

Komunalna društva, osobito u sklopu jedinica lokalne samouprave, imaju nezamjenjivu zadaću u osiguranju životnih uvjeta svih građana. Osobito kroz povećanje učinkovitosti komunalnog gospodarstva koje je jedan od preduvjeta za povećanje učinkovitosti ukupnog gospodarstva.

6.1. *Odvodnja i pročišćavanje otpadnih voda*

Izgrađeni sustav odvodnje s uređajem za pročišćavanje važan je županijski objekt u funkciji očuvanja okoliša. Kod drugih naselja puštaju se vode direktno u more ili u podzemlje, što opet u konačnici odlazi u more. Odvodnja u cijelini ne prati vodoopskrbu, te su prisutne neželjene posljedice koje utječu na kvalitetu obalnog mora, posebno u zatvorenim zaljevima sa sporom izmjenom morske vode (Paški zaljev, Uvala Stara Novalja i dr.) u vremenskim razmacima i na pokazatelje određene u navedenoj dozvoli. Potrebno je istaknuti da na području Grada Paga postoji sustav za zbrinjavanje otpadnih voda. Odvodnju otpadnih voda vrši Komunalno društvo Pag.

Mjere za poboljšanje okoliša:

Zbog prirodne i kulturne baštine te razmjerno velikih površina pod zaštitom krajolika, potrebno je neprekidno i sustavno provoditi mjere za poboljšanje i unapređivanje prirodnog i kultiviranog krajolika, kao mjere za sprječavanje nepovoljnog utjecaja na okoliš.

U cilju poboljšanja okoliša propisuju se sljedeće mjere:

- a) Do kraja izgraditi sustav kanalizacije s uređajima za pročišćavanje, osobito za površine gospodarske namjene i na svim mjestima gdje se javljaju znatniji onečišćivači;
- b) Smanjiti uporabu agrotehničkih sredstava koja onečišćuju tlo (pesticide, umjetno gnojivo i sl.)
- c) Sprječavati korištenje i izgradnju sustava koji proizvode buku i u tome smislu primjenjivati mjere zaštite od buke;
- d) Svi planirani turistički kapaciteti moraju biti ili priključeni na sustav odvodnje otpadnih voda moraju izgraditi vlastiti sustav odvodnje s bioprocisačem koji će otpadne vode pročistiti do propisane razine u skladu sa zakonom, uredbama, pravilnicima i standardima;

e) Potrebno je provesti mjere sanacije tla biološkom sanacijom oštećenog erozijom što podrazumijeva vraćanje tla u prvobitno stanje u prvom redu sadnjom autohtonih biljnih vrsta (stabala i grmlja). Tako bi se spriječila daljnja erozija, stabiliziralo tlo i omogućilo otjecanje površinskih voda.

Ciljevi zaštite okoliša:

Prema Zakonu o zaštiti okoliša (NN., br. 110./2007.) kao osnovni ciljevi zaštite okoliša, u ostvarivanju uvjeta za održivi razvoj jesu:

- zaštita života i zdravlja ljudi;
- zaštita biljnog i životinjskog svijeta, biološke i krajobrazne raznolikosti te očuvanje ekološke stabilnosti;
- zaštita i poboljšanje kakvoće pojedinih sastavnica okoliša;
- zaštita ozonskog omotača i ublažavanje klimatskih promjena;
- zaštita i obnavljanje kulturnih i estetskih vrijednosti krajobraza;
- sprječavanje velikih nesreća koje uključuju opasne tvari;
- sprječavanje i smanjenje onečišćenja okoliša;
- trajna uporaba prirodnih izvora;
- racionalno korištenje energije i poticanje uporabe obnovljivih izvora energije;
- uklanjanje posljedica onečišćenja okoliša;
- poboljšanje narušene prirodne ravnoteže i ponovno uspostavljanje njezinih regeneracijskih sposobnosti;
- ostvarenje održive proizvodnje i potrošnje;
- napuštanje i nadomještanje uporabe opasnih i štetnih tvari;
- održivo korištenje prirodnih dobara, bez većeg oštećivanja i ugrožavanja okoliša;
- unapređenje stanja okoliša i osiguravanje zdravog okoliša.

6.2. Gospodarenje otpadom

„Čistoća Pag d.o.o. za komunalne djelatnosti sa sjedištem u Pagu, Ulica Braće Fabijanić 1 (u dalnjem tekstu: Društvo) temeljem Odluke Gradskog vijeća sa radom je započela 01. siječnja 2014. godine. Predmet poslovanja Društva je gospodarenje otpadom, održavanje zelenih i javnih površina, upravljanje grobljem i pružanje usluga ukopa.

Djelatnost gospodarenja otpadom obuhvaća sakupljanje, prijevoz, oporabu i zbrinjavanje otpada. Odlagalište neopasnog otpada „Sv. Kuzam“ nalazi se na udaljenosti od oko 2,2 km zračne linije, jugoistočno od centra Grada Paga, na lokaciji koja je određena, važećom prostorno planskom dokumentacijom, kao postojeće odlagalište otpada i lokacija za selekciju i prikupljanje otpada. Lokacija se nalazi uz lokalnu cestu LC 63006 Pag-Košljun i neposredno uz more koje je, od ograda odlagališta, udaljeno 10 m.

Lokacija se za odlaganje otpada koristi od 1982. godine, kada je bivše pozajmiste materijala za potrebe izgradnje nasipa solane u Pagu, na sjevernoj padini brdovitog terena polukružnog oblika, otvorenog prema sjeveru i moru, prenamijenjeno u odlagalište otpada. U podlozi odlagališta otpada, prema geotehničkim istražnim radovima, provedenim u svibnju 2016. godine, nalaze se glina i lapor, a pojava podzemne vode nije registrirana.

Površina odlagališta otpada Sv. Kuzam je približno pravokutnog oblika i iznosi oko 4,7 ha, kako je definirano lokacijskom dozvolom 2006. god. Ukupna površina odlagališta otpada „Sv. Kuzam“ podijeljena je na nekoliko funkcionalnih cjelina i to: prostor na kojem se odlaže neopasni otpad, prostor reciklažnog dvorišta sa sortirnicom i centrom za ponovnu uporabu, prostor rezerviran za nove tehnologije (zbrinjavanje bio razgradivoog otpada i dr.), prostor za privremeno skladištenje sastavnica komunalnog otpada, prometno manipulativne površine, bazen za procjedne vode i zeleni pojas.

Prevencija nastajanja i ponovna uporaba otpada zbog najpovoljnijih utjecaja na okoliš najvažnije su stavke hijerarhije gospodarenja otpadom. U narednom razdoblju količine otpada u nastanku moraju opadati jer jedino se na taj način odgovorno možemo ponašati prema prirodi, stoga je potrebno razraditi načelo „onečišćivač plaća“. Naime, uvođenjem sustava individualne odgovornosti pojedinac je odgovoran za količinu otpada koju proizvede. Zbog motivacije građana i pozitivnih efekata smanjenja količine otpada potrebno je uvesti naplatu odvoza otpada prema količini ostatnog otpada u nastanku. Sustav treba nagraditi one koji produciraju manje količine otpada te ga odvajaju i recikliraju.

Ključni alat u cjelevitom gospodarenju otpadom je materijalna oporaba (recikliranje) i kompostiranje. Mjera za povećanje recikliranje/kompostiranje otpada je sakupljanje sortiranog otpada “od vrata do vrata” kako bi se građanima maksimalno olakšalo sortiranje i recikliranje otpada. U tom slučaju građane je potrebno opskrbiti standardiziranim čipiranim spremnicima za svaku pojedinu frakciju otpada radi uvođenja individualne odgovornosti gospodarenja komunalnim otpadom iz kućanstva.

Kako bi se naprijed navedeno moglo i ostvariti potrebno je izgraditi i infrastrukturu, a to se prvenstveno odnosi na izgradnju reciklažnog dvorišta, sortirnice otpada te uređenje centra za zbrinjavanje organskog otpada koji uključuje izgradnju linije za kompostiranje i linije za proizvodnju energije (bioplina..).

Sortirnica kao dio reciklažnog dvorišta omogućava brzo odvojeno prikupljanje materijala u frakcije koje je moguće plasirati na tržište (sortiranje materijala za daljnju reciklažu). Organski otpad bio bi zbrinut u kompostani i na taj način se zatvara krug održivog gospodarenja otpadom.

Naplata javne usluge odvoza otpada odnosila bi se na količinu ostatnog otpada u nastanku. Pored naprijed navedenog jedan od načina smanjenja otpada bio bi i otvaranje centara za ponovnu uporabu u kojima bi građani razmjenjivali proizvode koji se mogu ponovno koristiti (namještaj, odjeća, posuđe.....).“

6.3. Swot analiza - Komunalne djelatnosti

SNAGE	SLABOSTI
➤ Dobar sustav prikupljanja otpada➤ Dobro organizirana komunalna djelatnost (funkcioniranje komunalnog poduzeća)	➤ Nedovršen sustav pročišćavanja otpadnih voda➤ Nedefinirano odlagalište otpada (sustav)➤ Nedefinirano hortikulturno uređenje
MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
➤ Dovršenje i razvoj kanalizacijskog sustava➤ Uređenje odlagališta građevinskog i krupnog otpada➤ Dom umirovljenika	➤ Zbrinjavanje otpadnih voda➤ Neosviještenost stanovništva za ekologiju➤ Dotrajalost dijela vodoopskrbne mreže➤ Nedovoljno sredstava

Izvor: Vlastita obrada, 2015.

7. DRUŠTVENE DJELATNOSTI

Kada se govori o društvenim djelatnostima na području Grada Paga, može se naglasiti da su one usko povezane uz razvoj cijelog otoka Paga i njegove građane. U ovom se djelu daje prikaz društvenih djelatnosti koje Grad Pag kroz svoju infrastrukturu i širu zajednicu nudi građanima, te neke od udruga.

Sustav društvenih djelatnosti u Gradu Pagu uključuje slijedeće:

- Sustav obrazovanja
- Sustav kulturne i prirodne baštine
- Sustav zdravstvene zaštite i socijalne skrbi
- Sportsko – rekreativni sustav
- Sustav za razvoj neprofitnih udruga

Sustav društvenih djelatnosti zahtjeva zajedništvo udruga i zadruga, podsustave zdravstvene zaštite i socijalne skrbi, obrazovanja, te objekta i institucije koje promiču kulturni i sportski život stanovnika Grada Paga.

Unutar sustava društvenih djelatnosti, podsustav obrazovanja uzima vrlo važnu ulogu. Kod kvalitete obrazovanja mladih ljudi, ali i kod njihovog zadržavanja u svom kraju, kao presudni preduvjet se javlja visoko razvijena obrazovna infrastruktura.

Kao i kod obrazovanja, i kod podsustava zdravstvene zaštite i socijalne skrbi važno je promotriti potrebu stanovništva za institucijama i razvijenoj infrastrukturnoj mreži, nužnost i njihove izgradnje, adaptacije ili prenamjene, te „gravitaciju“ stanovnika Grada Paga prema drugim jedinicama lokalne samouprave radi zadovoljenja potreba za zdravstvenom zaštitom.

Društvene djelatnosti moraju pronaći više poveznica s gospodarskim potencijalom. Takav pristup je potreban u većoj mjeri kako bi se stvorila cjelovita slika područja preko plana razvoja. Time bi se omogućio razvoj novih ideja koje bi ostvarile dugoročni gospodarski prosperitet.

7.1. Obrazovanje

Obrazovanje u Hrvatskoj ima dobro razvijenu mrežu obrazovnih institucija. Predškolsko obrazovanje nije obvezatno i obuhvaća djecu od treće godine života do polaska u školu. Osnovno obrazovanje traje osam godina i obvezatno je za svu djecu po pravilu od 6 do 15 godina života, a cilj mu je stjecanje općeg znanja, što se ostvaruje prema jedinstvenim nastavnim planovima i programima. Srednje obrazovanje traje od 1 do 4 godine, a omogućuje stjecanje znanja i vještina potrebnih za uključivanje na tržište rada ili nastavak školovanja. Srednje obrazovanje nije obvezatno.

Vrste srednjih škola, ovisno o nastavnom planu i programu jesu:

- gimnazije
- tehničke i srodne škole
- umjetničke škole
- industrijske i obrtničke škole.

Visoko obrazovanje provodi se kroz sveučilišne i stručne studije. Sveučilišni studij ospozobljava studente za obavljanje poslova u znanosti i visokom obrazovanju, u poslovnom

svijetu, javnom sektoru i društvu općenito te ih osposobljava za razvoj i primjenu znanstvenih i stručnih dostignuća. Sveučilišni studiji ustrojavaju se i izvode na sveučilištu. Diplomski i poslijediplomski studiji mogu se izvoditi i u suradnji sa znanstvenim institutima. Stručni studij pruža studentima primjerenu razinu znanja i vještina koje omogućuju obavljanje stručnih zanimanja i osposobljava ih za neposredno uključivanje u radni proces. Stručni studiji provode se na visokoj školi ili veleučilištu, a mogu se provoditi i na sveučilištu. Veleučilišta ili visoke škole mogu organizirati specijalistički diplomske stručne studije u trajanju od jedne do dvije godine za osobe koje su završile stručni studij ili preddiplomski sveučilišni studij. Poslijediplomski sveučilišni studij traje po pravilu tri godine. Ispunjnjem svih propisanih uvjeta i javnom obranom doktorskog rada stječe se akademski stupanj doktora znanosti (dr. sc.) odnosno doktora umjetnosti (dr. art.). Sveučilište može organizirati poslijediplomski specijalistički studij u trajanju od jedne do dvije godine, kojim se stječe zvanje sveučilišnog specijalista uz naznaku struke (univ. spec.).

Zadarska županija ima 37 osnovnih, 21 srednju školu i Sveučilište. Osnovni problem školstva na svim razinama je rad u dvjema smjenama te nedostatak osoblja nekih struka, poglavito profesora matematike, fizike i informatike. Gospodarstvo nije dovoljno uključeno u upisnu politiku srednjih škola Zadarske županije. Vještine mlađih stečene tijekom formalnog obrazovanja često ne odgovaraju potrebama tržišta rada što smanjuje njihove mogućnosti za pronalazak posla, a povećava rizik od dugoročne nezaposlenosti i socijalne isključenosti. Problem je očitiji na otocima i u zaleđu. Naročito u područjima koja su za vrijeme rata bila okupirana. Promjene u demografskoj strukturi pridonijele su ovom problemu.

Predškolsko obrazovanje:

Predškolski odgoj Grada Paga organiziran je kroz rad dječjeg vrtića Paški mališani. Dječji vrtić je osnovan 1999 godine kada se odvaja od sustava Osnovne škole Jurja Dalmatinca. Osim djece iz Grada Paga, vrtić Paški mališani pohađaju i djeca iz Kolana. Obzirom na veliki broj djece koja pohađaju vrtić javlja se potreba za dogradnjom jaslične skupine i dvoranom. Djelatnost predškolskog odgoja i obrazovanja, njega, prehrana, socijalna i zdravstvena skrb djece rane i predškolske dobi, uključuje djecu od navršenog 6 mjeseca života do polaska djece u osnovnu školu. Danas dječji vrtić ukupno broji 99-tero djece korisnika programa i uključuje djecu s područja Grada Paga (Pag, Miškovići, Smokvica, Vlašići, Dinjiška, Vrčići, Šišini, Stara Vasa, Kukovići, Gorica, Probo, Košljun, Šimuni, Bošana) te djecu s područja Općine Kolan (Kolan, Mandre i Kolanjski dio Gajca).

Osnovnoškolsko obrazovanje:

Osnovnoškolsko obrazovanje u Gradu Pagu odvija se kroz osnovnu školu Jurja Dalmatinca i dvije područne škole u naseljima Dinjiška i Vlašići. Osnovna škola sagrađena je 1966. godine i iste godine započinje s radom.

Srednjoškolsko obrazovanje:

Na području Grada Paga postoje dvije srednje škole, srednja škola Bartola Kašića – uključuje obrazovanje za program Opće gimnazije i srednja ugostiteljska škola. Trenutno školu pohađaju 116 učenika + 8 polaznica programa za osposobljavanje odraslih. U školi postoji 7 razreda (4 gimnazijalska i 3 ugostiteljska). U planu je izgradnja nove zgrade srednje škole, kojom bi se ostvarili sljedeći ciljevi; razvoj i modernizacija obrazovne infrastrukture, unapređenje obrazovne infrastrukture u cilju povećanja kvalitete, redovita nastava u jednoj

smjeni (osnovne i srednje škole), kvalitetno i suvremeno odvijanje nastave iz opće obrazovnih i strukovnih sadržaja, obrazovanje odraslih, te dodatne nastavne i izvannastavne aktivnosti.

7.2. Kultura i prirodna baština

Grad Pag ima dugu i bogatu prošlost o čemu svjedoče brojni kulturno-povijesni spomenici, te bogata kulturna baština koju njegovi stanovnici s ponosom i velikom ljubavlju njeguju i čuvaju.

Prema Prostornom planu uređenja Grada Paga, graditeljsku baštinu čine:

- povijesno-urbane cjeline (povijesna jezgra Grada Paga);
- povijesno-ruralni sklopovi građevina i dijelovi naselja;
- fortifikacijske građevine;
- civilne građevine;
- sakralne građevine;
- arheološki lokaliteti.

Kao povijesno-kulturno najzanimljivije mjesto otoka Paga, nakon burne i duge povijesti pune brojnih uspona i padova, Grad Pag je uspio sačuvat od propadanja mnoge znamenitosti. U zadnje vrijeme sve više se radi na uređenju Starog grada te okoliša oko njega; sa željom da mu se povrati stari sjaj. U doba vladavine Bele IV. ovaj grad je imao status slobodnog kraljevskog grada; a ondje još stoji romanička crkva Marijina Uznesenja koja se u povijesti prvi put spominje 1192. godine. Uz nju se nalaze ostaci kasnije sagrađenog franjevačkog samostana u čijem središtu klaustra i danas stoji guserna uz koju je povezana legenda o čudesnoj pojavi vode u vrijeme suše.

U novi planski osmišljen i sagrađen renesansni grad stanovništvo se preselilo u 15. st. Prvotno je novi grad bio opasan visokim kamenim bedemima s obrambenim kulama. Danas, kao živi spomenik porušenih bedema svjedoči Kula Skrivanat, te sjeverni dio gradske jezgre gdje se i danas može vidjeti ostatak gradskog bedema. Također, današnja zgrada gradske uprave je preuređena topovska kula, nekadašnja kula Kamerlengo. Dok se Benediktinski samostan s istoimenom crkvom u kojoj se nalazi vrijedna kapela Sv. Nikole, smjestio uz zapadni dio gradskih zidina, crkva Sv. Jurja zaštitnika grada uz sjeverna vrata a crkva Sv. Frane blizu istočnih vrata. Grad Pag su do polovice 19. stoljeća opasavale velike i lijepе zidine s obrambenim kulama. Pag je imao nekoliko gradskih vrata, a najveća su bila na predjelu Katine i zvala su se Porta Marina od kojih je sačuvan navratnik kneza Nikole Tiepolo. Južnije od njih bila su Mala vrata.

Nošnja Grada Paga je jedna od najatraktivnijih tradicijskih vrijednosti hrvatskog priobalja. Na ženskoj nošnji najprepoznatljivija je bijela „pokrivaca“ – uširkano platno u obliku trokuta, s rubom koji je ukrašen umetnutim i obrubljenim vezom paške čipke, i na glavi je pridržavaju tri igle. Uz prsni otvor košulje, uzdužno od vrata do struka nalazi se ukras u bodu prvotne čipke koji se naziva „paški teg“. Tradicionalan nakit je zlatna ogrlica, kolajna koja se u Pagu naziva „peružini“, te velike naušnice ili „ročini“ koji vise u oblicima zvončića ili kruščića. Godine 2010. pod pokroviteljstvom Grada Paga rekonstruiran je kaban.

Paška nošnja

Pažani svakog ljeta organiziraju „**ljetni karneval**“ te tako svojim gostima prezentiraju bogatu karnevalsку tradiciju kojom se ponose. Uz pratnju gradske glazbe s „kolarima“ na čelu zapleše se tradicionalno paško kolo. Taj jedinstven običaj okuplja staro i mlado, ponekad u nekoliko kola plešući po rubovima glavnog gradskog trga. Neki dijelovi naslijedenog bogatstva su zaštićeni. Tako je paški teg uz nadaleko poznatu pašku čipku na listi zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske nastalom u Pagu i nosi oznaku Izvorno Hrvatsko

Dio karnevalske tradicije Grada Paga je i „**Paška robinja**“. To je starinska pučka drama čiji začeci sežu u daleku prošlost, a ostala je sačuvana u narodu sve do naših dana. Grad Pag jedini je grad u Hrvatskoj koji ima vlastitu pučku dramu, kao nedjeljni dio folklora i pučke ostavštine. Kako navodi J. Portada „Paška robinja“ ima jednu specifičnost, a to je da su u toj pučkoj drami svi likovi muškarci što je jedan od dokaza da se „Paška robinja“ u Pagu igra stoljećima, te da je to ostavština vremena kada žene nisu sudjelovale u pučkim dramama. „Paška robinja“ napisana je kombinacijom hrvatskog književnog jezika, štokavice, čakavice i cakavice, a tematika je vezana uz posljedice Krbavske bitke. „Paška Robinja“ atraktivno je glazbeno scensko djelo nastalo kao kombinacija pastirske igre i pučke drame

Tijekom ljeta u Gradu Pagu, osim „**ljetnog karnevala**“ održava se niz kulturnih manifestacija kao što je Paško kulturno ljeto u sklopu kojeg se održava niz kulturnih i zabavnih događaja. U galerijskom prostoru Crkve Sv. Juraj te u Gradskoj vijećnici postavljaju se likovne izložbe, a u kuli Skrivanat te u atriju Kneževa dvora organiziraju se kazališne predstave i koncerti.

Zimski karneval upriličuje se za domaće stanovništvo, a započinje prve subote nakon blagdana Svetog tri kralja i traje do Čiste srijede. U tom periodu, svake se subote organiziraju tanci. Zadnja tri dana, karnevalska se zbivanja sele na središnji gradski trg.

Benediktinski samostan

Samostan paških benediktinki započeo je s izgradnjom odmah po utemeljenju novoga Paga i posvećen je Sv. Margariti djevici i mučenici, na spomen nekadašnjoj crkvi i samostanu u Starom gradu. Uz samostan podignuta je crkva Navještenja Marijina, a dovršena je 1483. godine. Kapelu Sv. Nikole, kasnije Gospe od Milosrđa, ugledna paška plemenitaška obitelj

Mišolić povjerava njezinu izradu majstoru Jurju Dalmatincu, a on kasnije svom učeniku Radmilu Alegretiju. Nakon obnove crkve, kapela je u potpunosti restaurirana i dovedena u prvotno stanje te stoga predstavlja najvrjedniji arhitektonski spomenik gotičko-renesansnog stila u Pagu. Samostan redovnica sv. Benedikta slovio je kao plemićki samostan jer su redovnice uglavnom bile pripadnice plemićkog sloja. Uz molitvu, redovnice su od 16. stoljeća podučavale žensku djecu čipkarstvu i pismenosti, a kasnije su otvorile žensku osnovnu školu sa stručnim učiteljicama gdje su posebno podučavale čipkarstvo.

Samostan i školu paških benediktinki posjetio je 1875. godine car Franjo Josip, a početkom 20. stoljeća svojim posjetom benediktinke je počastila i carica majka Marija Jozefa. U vrijeme Drugog svjetskog rata, samostan i njegovu pučku kuhinju pomagao je hrvatski Caritas i nadbiskup Alojzije Stepinac, prehranjujući djecu i siromahe. Tijekom Domovinskog rata redovnice su bile povezane s Caritasom iz Italije i Francuske te s brojnim prijateljima samostana u svijetu i tako pomagale napačenom stanovništvu, izbjeglicama i prognanicima Redovnice čuvaju moćnik sv. Trna u kojem je relikvija Trna Kristove Krune koju je iz Svetе zemlje donio fratar Tutnić 1433. godina, o čemu svjedoči javna isprava u paškom Diplomatariju. Ovaj najljepši paški relikvijar izrađen je u jednoj od zadarskih zlatarskih radionica. Benediktinski red vrlo je stroge klauzure i redovnice načelno ne izlaze iz samostana osim u posebnim slučajevima s dopuštenjem poglavarice. Paške benediktinke su 2008. godine dobitne nagradu Zadarske županije za razvoj duhovne kulture Grada Paga, a nadaleko poznata priora M. Rozarija Gligora nagradu za životno djelo i zasluge u oblasti kulture.

Zborna crkva Marijina uznesenja

Grad Pag utemeljen je 18. svibnja 1443. godine, a prva građevina za koju je stavljen kamen temeljac je Zborna crkva Marijinog Uznesenja, na Trgu Petra Krešimira IV. Počela se graditi kao katedrala, dakle kao sjedište biskupije, ali tu funkciju iz raznih političko-povijesnih razloga nikada nije imala. Zborna crkva izgrađena je kao trobrodna bazilika s tri apside, a na pročelju crkve nalaze se gotički portal, renesansna rozeta i nedovršeni likovi sv. Mihovila, sv. Jurja i anđela Gabrijela. U crkvi se čuvaju vrijedna djela kao što su oltarna pala Gospa od Ruzarija, gotičko drveno raspelo, a u riznici srebrni ophodni križ i relikvijari.

Knežev Dvor

Knežev dvor (zaštićen spomenik kulture) nalazi se na glavnom gradskom trgu, a podignut je u 15. stoljeću te dovršen pod upravom kneza Tome Zorzija. Stoljećima je bio sjedište gradske i otočne uprave. Od mletačkih vremena pa sve do prvih desetljeća 19. stoljeća u dvoru je stanovao knez, a kasnije gradski rektor i sudac upravitelj. U dvorištu Kneževa dvora nalazi se bunar s ukrašenom krunom i grbovima paških knezova. Na podignuću Kneževa dvora sudjelovali su šibenski i zadarski majstori Dalmatinčeva kruga. Sam ulaz u dvorište (atrij) resi jedan od najljepših paških portala podignut kako svjedoči natpis iz 1467. godine. Stilske osobine pokazuju da je portal napravljen pod utjecajem majstora Jurja Dalmatinca i odaje ruku Ivana Pribislavića. Danas je Knežev dvor preuređeni spomenik kulture koji tijekom ljetnih mjeseci služi za izvođenje predstava, nastupe klapa na Paškom kulturnom ljetu. U kuli Skrivanat te u atriju Kneževa dvora organiziraju se kazališne predstave i koncerti.

U Gradu Pagu se već stoljećima, 15. kolovoz slavi kao dan zaštitnice Grada, Gospe od Starog grada. Svake godine se održava i procesija od mjesta na kojem se nalazio nekadašnji grad te se nosi kip Majke Božje od Starog grada do Zborne crkve Uznesenja Marijina na glavnom gradskom trgu. Značajnim pomorskim arheološkim otkrićem smatraju se olupine brodova „Euterpe“ i „Albanien“ koji su potopljeni u Prvom svjetskom ratu.

Uvala Vlaška na otoku Pagu poznato je nalazište amfora. Na dubini od 30 m pronađeni su očuvani primjeri amfori od nacionalne i svjetske važnosti.

Kula Skrivanat (zaštićen spomenik kulture)

Jedina je sačuvana od 9 kula podignuta, kako svjedoči natpis s grbom kneza Tome Zorzija, 1468. godine te je s dijelom sačuvanih gradskih bedema najbolje sačuvani ostatak obrambenog sustava Grada Paga. Danas uz kulu prolazi šetnica, a u ljetnim mjesecima u njoj se održavaju razne kulturno-zabavne manifestacije poput nastupa klapa, pjevačkih zborova, kazališnih predstava i ljetnih radionica. Današnja zgrada gradske uprave podignuta je na nekadašnjoj kuli Kamerlengo 1906. godine. Dio južnih gradskih zidina vidljiv je tek djelomično na južnom dijelu Grada, na jugu predjela Katine. Pag je grad mnogih palača na čijim portalima se i danas mogu prepoznati grbovi uglednih paških obitelji.

Ljekovito blato

Na predjelu Lokunja, u samom središtu Grada Paga, nalazi se prirodno ljekilište bogato taložnim blatom s visokim učinkom liječenja kod reumatskih i raznih dermatoloških oboljenja. Dokazano je da ova terapija pomaže kod zadržavanja vlažnosti tijela i kože, vraćanja koži prirodne PH vrijednosti, opuštanja pora kože i cirkulaciju krvi, sprječavanju i liječenju problema s aknama, djeluje protuupalno, detoksicira i tonira kožu, smanjuje bolove i opušta te uspješno uklanja nakupljene toksine u tijelu.

Baškotini

U benediktinskom samostanu Sv. Margarite u Pagu stoljećima se proizvodi baškotin, zasigurno najstarija slastica – vrsta tvrdog slatkog prepečenca spravljenog po posebnoj

samostanskoj recepturi. Benediktinke njeguju proizvodnju baškotina više od 300 godina. Pažani ga iznimno cijene. U prijašnjim vremenima goste se dočekivalo baškotinima i bijelom kavom, a bilo koje obiteljsko slavlje bilo je nezamislivo bez njega. Danas paški baškotin nosi oznaku „Izvorno Hrvatski“ i „Hrvatski otočni proizvod“.

Paška čipka jedinstveni je rad vrijednih i vještih ruku žena Grada Paga. Čipkarstvo je na čitavom mediteranskom prostoru vrlo staro. U Gradu Pagu zabilježena je njena izrada već polovicom 15. stoljeća za potrebe ženskog i crkvenog ruha. Samostan Sv. Margarite je mjesto gdje su paške koludrice od davnina podučavale žensku djecu pismenosti i izradi čipki. O tome izravno svjedoče arhivski izvori iz 1579. godine. Povijest pamti vrijeme kada su Pažanke pozivane u Beč i na bečki dvor kod nadvojvotkinje Marije Jozefe, carice majke, kako bi pokazale nastajanje paške čipke. Glas o ljepoti i savršenstvu čipke pročuo se nadaleko, a njena izrada pojačava se nakon osnivanja čipkarske škole u Pagu osnovane 1906. godine te je radila do 1945. godine. Da bi se održala tradicija šivanja paške čipke, koludrice su 2008. godine započele s organiziranim podučavanjem zainteresiranih Pažanki.

S vremenom je čipka postala samostalan dekorativni predmet, ukras na namještajima, uokvirena na zidovima, urezivana ili ušivena u odjevne predmete, kao ukras na plahtama, užglavnicima, zastorima, stolnjacima i kao ukras na crkvenom ruhu. Danas se paške čipkarice mogu vidjeti na gradskim ulicama kako stvaraju ovu najljepšu rukotvorinu ženskih ruku. U samom središtu Grada u Kneževoj palači na Trgu Petra Krešimira IV uređena je Galerija paške čipke. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske proglašilo je kulturnim dobrom zbirku koju koludrice paškog drevnog samostana skupljaju i čuvaju više od 150 godina. Paška čipka zaštićena je kao UNESCO-ovo nematerijalno dobro.

Paška čipka

7.2.1. Kulturno - društvene djelatnosti i udruge

Centar za kulturu i informacije Pag osnovan je od strane Grada Paga kao javna ustanova za organizaciju i obavljanje kulturnih i informativnih djelatnosti na području Grada .

Djelatnost Centra je :

- prikazivanje filmova

- organiziranje radionica s područja kulture, umjetnosti i informacija
- organiziranje dramskih i glazbeno - scenskih predstava, i kulturno - zabavnih priredbi
- organiziranje kulturnih manifestacija od značaja za Grad Pag
- organiziranje predavanja, promocija, izložbi
- organiziranje seminara i tribina s područja kulture i informacija
- istraživanje i eksperimentalni razvoj u društvenim i humanističkim znanostima

Centar može obavljati i druge kulturno - umjetničke i informativne djelatnosti utvrđene Statutom koje služe ili pogoduju obavljanju kulturnih i informativnih djelatnosti.

Osnivač osigurava prostorne uvjete i finansijska sredstva potrebna za obavljanje djelatnosti Centra, te materijalne troškove i plaće zaposlenika.

Djelatnosti Centra obavljaju se u Domu kulture Pag kao i ostalim prostorima Osnivača

Udruge:

Prenoseći s naraštaja na naraštaj ljubav prema narodnoj nošnji, tradicionalnom nakitu, čipki, Paškom tancu, izvođenju Robinje, maskiranju u karnevalu, paškom kolu te Rićavcu, pažani godinama njeguju i održavaju svoju tradiciju .

Društvo paških čipkarica „Frane Budak”

Iz Paga osnovano je 1997. godine u svrhu promicanja i očuvanja izrade paške čipke, te rukotvorina vrhunske kvalitete, kao dijela **naše** kulturne baštine i svjetskog čipkarstva. Društvo od osnivanja vodi spoznaju da paškoj čipki, radi njene izvornosti i različitosti, valja pridati posebno značenje, pa stoga surađuje s drugim čimbenicima na području čipkarstva, kako u zemlji tako i inozemstvu. Sudjeluje i na raznim izložbama, festivalima i sl. U Gradu Pagu aktivno surađuje u programu čipkarske škole i poticanju mladih polaznica. Organizira i vodi galeriju paške čipke te sljedećim naraštajima želi osigurati stalan postav najljepših primjeraka čipke i na taj način dati svoj doprinos u turističkoj ponudi Grada.

Dio bogatog folklornog nasljeđa je i **Paški tanac**, plesni prikaz koji se izvodi uz pratnju instrumenata „mišnice „Mih“ je ustvari obrađena ovčja ili kozja koža s cjevčicom za upuhavanje zraka i glazbalom „dvojnice“ na dnu instrumenta. Danas „Tanac“ izvode članovi KUD-a Družina te članovi folklorne sekcije osnovne škole. Izvodi se u narodnoj nošnji, a prepoznatljiv je po bočnom okretu gdje mladići i djevojke izvijaju bokove prema naprijed.

Ženska klapa „Peružini“

Ženska klapa osnovana je 1995.godine. Kroz to razdoblje uslijedili su mnogi nastupi na smotrama klape, festivalima te bezbroj samostalnih koncerata. 2013. godine izdale su svoj prvi nosač zvuka pod nazivom „Tila bi“ na što su posebno ponosne. Ime nose po „peružinu“ (filigranski obrađene kuglice od zlata ili srebra od kojih se izrađuju naušnice i ogrlice, a koje su postale dio ženske narodne nošnje).

Ciljevi i djelatnosti Klape su:

- očuvanje, pripremanje i javno prezentiranje izvornog narodnog melosa i duhovne glazbe,
- promocija glazbene kulture dalmatinskog i primorskog podneblja,
- unapređenje kulturno -umjetničkog glazbenog amaterizma,
- razvoj i unapređenje odnosa sa srodnim udrugama u Hrvatskoj i inozemstvu,
- sudjelovanje na smotrama i festivalima amaterskih klapa,
- osposobljavanje i usavršavanje glazbenih kadrova,
- razvoj klapske pjesme,
- organizacija ili sudjelovanje u organizaciji koncerata i različitih sličnih manifestacija u svrhu promoviranja i ostvarivanja navedenih ciljeva.

Povijest **Gradske glazbe** Pag započinje davne 1923. godine kada je grupica entuzijasta uspjela okupiti više stotina članova u toj novoj glazbenoj udruzi pod nazivom Građanska glazba. Glazba u Pagu 2008. godine proslavila je i svoju 85-tu obljetnicu, te je tom prigodom pokušala odati počast svim aktivnim članovima, ali i onima koji to više nisu. Činjenica je da ovaj glazbeni amaterizam u Pagu definitivno ne bi mogao postojati bez nesebičnog rada svih svojih članova, simpatizera i nekadašnjih članova, čuvajući ono što je postalo dio Paške povijesti i tradicije. 2013. godine Gradska glazba Pag je proslavila s 90. obljetnicu postojanja.

Udruga **uzgajivača paške ovce Rogujica** iz Paga dobila je rješenje Ministarstva poljoprivrede prema kojem se odobrava prijelazna nacionalna zaštita naziva Paška janjetina – zaštićena oznaka izvornosti. Riječ je o janjadi hrvatske zaštićene izvorne pasmine– paške ovce koju se uzgaja isključivo na otoku Pagu. Na otoku se ovce stoljećima uzgajaju na stari tradicijski način, dakle, cijele godine borave na prirodnim mediteranskim pašnjacima, najčešće ograđenim suhozidom. Ljekovito bilje njihova je svakodnevna ispaša što mesu daje poseban okus, a tu je i velika izloženost otoka buri što također utječe na ispašu.

Paška ovca

Plesna udruga „Kissa“ promovira povijesni ples kao dio europske građanske i dvorske kulture, povijest Grada Paga, njegove starogradske jezgre, originalne kostime i druge kulturne vrijednosti.

Dobrovoljno vatrogasno društvo Pag koje djeluje na području Grada Paga i šire, osnovano je 1935. god. U sklopu svog djelovanja zaduženi su za prevenciju gašenja požara, tehničke intervencije, ispomoć u traganju i spašavanju

Vjerski dogadaji:

Stomorina - U Pagu se ovaj blagdan Velike Gospe naziva još i Stomorina. Značenje tog naziva ima više tumačenja. Po religijskim tumačenjima govori se da ono dolazi od latinske riječi „Sancta Maria“, što znači Sveta Marija. Drugo tumačenje navodi da je ta riječ proizašla iz činjenice kako je u to vrijeme umiralo puno ljudi, ili kako se navodi „sto ljudi umiraše“. Pa je iz toga nastala riječ Stomorina koja označava sto mrtvih. Treba reći da je Stomorina najveći blagdan koga pažani slave. Vjernici s cijelog Otoka dolaze u Pag na taj Blagdan. Velik dio ljudi pješači noć prije iz svojih mjesta do Svetišta kako bi se molili Majci Božjoj.

Čudo Svetog križa i Sveta krv- Jedna od najznačajnijih crkvi u Pagu bila je crkva Sv. Ante Opata i to upravo zbog legende o Svetom križu koji je jedna od najvažnijih crkvenih relikvija u Pagu. Prema legendi, jednog ljetnog dana, Pag je zahvatilo jako nevrijeme koje je mladu pastircu zateklo na putu do kuće. Pastirica se sakrila u crkvu Sv. Ante Opata i dok je čekala prestanak nevremena, vidjela je kako iz raspela teče krv. Savladala je strah i krv sakupila u plitnicu. O događaju je obavijestila svećenika i sve stanovnike koji su se odmah okupili oko crkve. Idućeg dana u crkvi je bio samo Sveti križ, a plitica je nestala. Događaj je nazvan „čudo Svetog križa“, a priča je postala važan dio nepisane književnosti Paga.

7.3. Zdravstvo

Podaci o zdravstvenoj zaštiti u Hrvatskoj u skladu su s preporukama i definicijama Svjetske zdravstvene organizacije. Zakonom o zdravstvenoj zaštiti omogućeno je otvaranje privatne prakse i osnivanje privatnih ustanova. U tijeku 1994. završena je preobrazba zdravstvenih ustanova i njihovo organizacijsko prilagođavanje tom zakonu, što je imalo za posljedicu prestanak rada medicinskih centara i njihovu preobrazbu u ustanove primarne i bolničke zdravstvene zaštite te zavode za javno zdravstvo. 1997. počinje proces zakupljivanja dijelova zdravstvenih ustanova primarne zdravstvene zaštite (domova zdravlja i ljekarni) u vlasništvu županija i grada Zagreba. U 2003. počeo je proces spajanja domova zdravlja i osnivanja županijskih domova i domova zdravlja grada Zagreba te se od te godine broj domova zdravlja smanjio. Služba zdravstvene zaštite školske djece i mladeži reorganizirana je od 1998. Lječenje školske djece obavlja se u sklopu ambulanti opće medicine, a preventivna zaštita u službama školske medicine koje su prešle u zavode za javno zdravstvo. Zbog toga je broj djelatnika i organizacijskih jedinica opće medicine veći od 1998.

Zdravstvena je djelatnost organizirana na tri razine. Zdravstvena djelatnost na primarnoj razini obuhvaća djelatnost opće medicine, školsku medicinu, higijensko-epidemiološku zaštitu, zubo - zdravstvenu zaštitu, hitnu medicinsku pomoć, medicinu rada, primarnu zaštitu žena i djece, patronažnu i ljekarničku djelatnost. Obavlja se u zdravstvenim ustanovama bez obzira na vrstu vlasništva: domovima zdravlja, ustanovama za hitnu medicinsku pomoć, ustanovama za zdravstvenu njegu u kući i ljekarnama te ordinacijama privatne prakse. Zdravstvena djelatnost na sekundarnoj razini obuhvaća specijalističko-konzilijarnu zdravstvenu zaštitu te bolničku zdravstvenu zaštitu koja se provodi u općim i specijalnim bolnicama i lječilištima. Zdravstvena djelatnost na tercijarnoj razini obuhvaća obavljanje najsloženijih oblika zdravstvene zaštite iz specijalističkih djelatnosti u kliničkim ustanovama i državnim zdravstvenim zavodima.

Uz fizičku infrastrukturu, za kvalitetu života stanovnika LAG-a, važna je i društvena i zdravstvena infrastruktura. Zatvaranje područnih škola, nedostatak ili velika udaljenost dječjih vrtića, neadekvatnost ili nepostojanje objekata za kulturne ili društvene aktivnosti, sportskih sadržaja i objekata, nedostatak ili neadekvatnost zdravstvene skrbi, uzrokovati će iseljavanje mладог stanovništva u područja boljih životnih uvjeta.

Grad Pag je glavni centar hitne medicinske pomoći za cijelo područje otoka Paga, te na području zdravstvo je organizirano kroz ambulantu, stomatološke ordinacije, ginekološku ambulantu. Općenito gledajući, zdravstveni i obrazovni sustav suočeni su s nedostatkom kvalitetne infrastrukture na području Županije. Većina usluga i infrastrukture koncentrirani su uglavnom u većim centrima, dok je njihov nedostatak vidljiv u ruralnim područjima i na otocima.

7.4. *Socijalna skrb*

Sustav socijalne skrbi definiran je Zakonom o socijalnoj skrbi kao temeljni zakon kojim se uređuje način obavljanja i financiranja djelatnosti socijalne skrbi, korisnici prava, postupak za ostvarivanje tih prava, te druga pitanja od značenja za obavljanje ove djelatnosti. Socijalna skrb je djelatnost kojom se osigurava i ostvaruje pomoć za podmirenje osnovnih životnih potreba socijalno ugroženih, nemoćnih i drugih osoba. Pritom je riječ o potrebama koje ove osobe zbog nepovoljnih osobnih, gospodarskih, socijalnih i drugih razloga, ne mogu zadovoljiti same, niti uz pomoć članova obitelji. Radi sprečavanja, ublažavanja i otklanjanja uzroka i stanja socijalne ugroženosti socijalnom skrbi pruža se potpora obitelji, posebice djeci i drugim osobama koje ne mogu brinuti same o sebi.

Sustav socijalne skrbi u Zadarskoj županiji broji 13 davatelja usluga i dva upravna odjela u Gradu Zadru i Zadarskoj županiji. U ostalim jedinicama lokalne samouprave poslovi socijalne skrbi su ustrojeni zajedno s ostalim društvenim djelatnostima. Ukupno je 424 zaposlenih na poslovima socijalne skrbi. Struktura zaposlenih uključuje razne profesionalce.

Na području Zadarske županije razvijena je mreža centara socijalne skrbi koju čine: Centar za socijalnu skrb Zadar s podružnicama Gračac, Obrovac i Pag, Centar za socijalnu skrb Biograd na Moru i Centar za socijalnu skrb Benkovac. Osim gore navedenih državnih ustanova na području Županije usluge socijalne skrbi pružaju i vjerske zajednice, udruge i druge pravne osobe, udomiteljske obitelji, obiteljski domovi, fizičke osobe kao profesionalnu djelatnost. Neki od njih su: Crveni križ i Caritas Zadarske nadbiskupije, udruga Duga, udruga Svjetlost i dr. Socijalna skrb je djelatnost od posebnog interesa kojom se osigurava i ostvaruje pomoć za podmirenje osnovnih životnih potreba socijalno ugroženih, nemoćnih i drugih osoba. Sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi korisnik socijalne skrbi je samac ili obitelj koji nemaju dovoljno sredstava za podmirenje osnovnih životnih potreba, a nisu ih u mogućnosti ostvariti svojim radom, prihodom od imovine ili iz drugih izvora, te tjelesno ili mentalno oštećeno ili psihički bolesno dijete/odrasla osoba, dijete žrtva obiteljskog nasilja i druge osobe koje su u nevolji zbog poremećenih odnosa u obitelji, ovisnosti o alkoholu, drogama i sl.

Centar za socijalnu skrb Zadar / Podružnica Pag

Centar djeluje u prostorijama Grada Paga, a osnovan je 1950. godine. Osim područja Grada centar pokriva i područje drugih jedinica lokalne samouprave. Centar je uključen u rad

socijalnog vijeća Grada Paga, a dugoročni planovi centra odnose se na formiranje dnevnog boravka za odrasle osobe, odnosno doma za stare i nemoćne osobe.

1. Skrb o starijim osobama

Prednost se daje programima i projektima kojima je cilj jačanje i poticanje:

- poboljšanje kvalitete života osoba starije životne dobi, a posebno razvoja izvaninstitucionalnih oblika skrbi za starije,
- kvalitetno provođenje slobodnog vremena, te aktivno sudjelovanje u životu zajednice osoba starije životne dobi,
- uključivanje osoba starije životne dobi u sportske i rekreativne aktivnosti u zajednici,

2. Zaštita braka, obitelji, djece i mladih

- Prednost se daje programima i projektima kojima je cilj jačanje i poticanje:
- kreativnog provođenja slobodnog vremena djece i mladih,
- aktivnosti prihvatišta za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja,
- programa i projekata koji obuhvaćaju kao direktnе korisnike djecu i mlađe s ciljem
- razvijanja socio-emotivnih vještina i prevencije ovisnosti, programa s roditeljima (razvijanje roditeljskih vještina) i razvijanje suradnje vrtić/škola s obitelji/zajednicom,
- pružanja psihosocijalne pomoći traumatiziranoj djeci i kvalitetan rad sa zlostavljačima u svrhu preveniranja budućih kaznenih djela,

3. Skrb o osobama s posebnim potrebama

Prednost se daje programima i projektima kojima je cilj jačanje i poticanje:

- sprječavanje rizika društvene isključenosti osoba s posebnim potrebama, osiguravanje punog i aktivnog sudjelovanja osoba s invaliditetom u životu zajednice,
- uključivanje osoba s invaliditetom u sportske i rekreativne aktivnosti u zajednici,
- povećanje integracije djece s teškoćama u razvoju,
- olakšavanje zapošljavanju i pristupima svim izvorima, pravima, dobrima i uslugama zajednice.

7.5. Sport

Sportske aktivnosti su vrlo razvijene.

Prema podacima registra udruga RH u Gradu Pagu registrirano je 10 športskih udruga i klubova (Boćarski klub „ Bartol Kačić“; Curling club „ Pag“; Malonogometni klub „ Južina-Pag“, „Nogometno športski klub Pag“, Rukometni klub „ Pag“; Teniski klub „ Pag“; Sportsko ribolovno društvo „ Jедroglavka“; Sportsko ribolovno društvo „ Luben“; Sportsko - ribolovno društvo „ Orada“. Novalja, Pag i Povljana imaju dobro uređena nogometna igrališta na kojima se održavaju pripreme sportaša, odigravaju velike utakmice, a na kojima se može i rekreativno baviti sportom. U Pagu se nalaze teniski tereni u sklopu sportskog centra na Lokunji, neposredno uz gradsku plažu Prosika. Najljepši su ipak sportovi na moru kojima se gosti mogu baviti tijekom cijelog ljeta, na svim plažama. Alpinisti mogu uživati u penjanju otočnim uzvisinama, a ronioci u ronjenju gotovo svim dijelovima otočnog akvatorija, osim u Podvelebitskom kanalu zbog jakih morskih struja, dubine i nemogućnosti pristajanja uz obalu.

7.6. Swot analiza - Društvene djelatnosti

SNAGE	SLABOSTI
➤ Dobar sustav predškolskog i osnovnoškolskog obrazovanja ➤ Dostupnost visokoškolskih institucija ➤ Zadovoljavajuća primarna zdravstvena zaštita ➤ Bogata povijesna i kulturna baština ➤ Veliki izbor kulturnih manifestacija ➤ Razvijena sportska aktivnost ➤ Kulturno djelovanje kroz udruge	➤ Neriješena skrb za starije i nemoćne osobe ➤ Nedovoljna valorizacija kulturnih i tradicionalnih vrijednosti ➤ Nedovoljno razvijen "društveni život" ➤ Neadekvatan prostor i opremljenost ambulante ➤ Neadekvatan prostor dječjeg vrtića ➤ Neadekvatan prostor i opremljenost srednjih škola ➤ Nema profesionalne vatrogasne jedinice
MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
➤ Organizirani pristup valorizaciji bogate povijesti prostora te kulturnih i tradičijskih vrijednosti (turistička ponuda) ➤ Ulaganje u obrazovanje (ukupno) i jači poticaj ➤ Podizanje kvalitete zdravstvenih usluga ➤ Izgradnju sadržaja za turističku ponudu i građanstva ➤ Mogućnost korištenja EU fondova	➤ Neodgovarajuća i nesustavna valorizacija kulturnih i tradičijskih vrijednosti (moguća devastacija) ➤ Suvremena turistička kretanja mogu narušiti elemente identiteta i tradičijskih vrednota (negativan utjecaj turizma) ➤ Dugoročna strategija razvoja društvenih djelatnosti (ne postoji) ➤ Pretjerana izgradnja ruralnog prostora ➤ Nedostatno financiranje ➤ Nedovoljno dobro organizirana zdravstvena zaštita za vrijeme turističke sezone

Izvor: Vlastita obrada, 2015.

8. GOSPODARSTVO

Prirodni resursi jedan su od temelja za napredak gospodarstva. Njihov geografski raspored, broj lokacija i izdašnost određuju mogućnosti nacionalnog razvoja. Iskorištavanje prirodnih bogatstava te njihovo racionalno korištenje, čuvanje i zaštita, od presudne je važnosti, za državu i za svakog pojedinca. Oni mogu biti važna uporišta u gospodarskoj orijentaciji zemlje jer često omogućuju komparativne prednosti koje mogu rezultirati jeftinijom proizvodnjom i povećanjem konkurentnosti. Kapacitet održivosti okoliša kojim se određuje dopušteni opseg razvoja, odnosno korištenje resursa, a da se ne dogode neprihvatljivi ekološki i društveni utjecaji, postaje značajna ekološko-ekonomska norma upravljanja prirodnim resursima. Zalihe prirodnog kapitala na globalnom, regionalnom i lokalnom planu treba zaštiti i njima upravljati na način da kvaliteta i količina resursa bude osigurana i u budućnosti.

8.1. Najznačajnije gospodarske djelatnosti

Prema uobičajenim kriterijima (ukupni prihod, dobit, zaposlenost, itd) kojima se određuje ključni gospodarski sektor, za područje Grada Paga najznačajnije sugospodarske djelatnosti su :

1. Turizam i ugostiteljstvo
2. Poljoprivreda
3. Proizvodnja

8.1.1. Turizam

Na području današnjeg Grada Paga kroz povijest su dominirale djelatnosti stočarstva, ratarstva, ribarstva i pomorstva sve do značajnog razvoja turizma tijekom 60-ih godina 20. stoljeća. Ekspanzijom turističke djelatnosti došlo je do značajnog razvoja pojedinih naselja, ali i samog gradskog središta. Razvoj turističke djelatnosti potaknuo je i razvoj popratnih gospodarskih grana, prije svega trgovine i ugostiteljstva što je utjecalo na veću brigu o plažama, prometnicama i vanjskom uređenju kuća. Važnost turizma za Grad Pag očituje se i u činjenici da je gotovo 70 % stanovništva na izravan ili neizravan način uključeno u gospodarski sektor turizma. Turizam je već nakon Drugog svjetskog rata dao naslutiti da će postati jedna od najvažnijih gospodarskih grana na otoku. Premda je prvi veći zamah paški turizam doživio početkom šezdesetih godina 20. stoljeća, ipak njegovi počeci sežu u dublju prošlost. Tako je već 1929. godine Grad Pag imao svoj turistički prospekt, a odmah na početku 20. stoljeća je otvoren i hotel. Grad Pag svoje prve značajne turističke korake bilježi izgradnjom hotela „Bellevue“ 1968. godine, koji je sa svojih 340 kreveta bio još dugo nakon s otvaranja okosnica turizma Grada Paga. Hotel je bio smješten uz lokaciju za koju će se vrlo brzo ustanoviti da je izvor perspektive za razvoj zdravstvenog turizma. Naime, na predjelu „Lokunje“ već je od davnina lokalnom stanovništvu bilo poznato postojanje mulja za kojega se vjerovalo da ima ljekovita svojstva, ali se tek razvojem turizma pristupilo znanstvenom istraživanju. Uzorci mulja su bili poslati u Balneološki institut u Munchenu koji je pokazao da mulj spada u grupu limana, te da se kao takav može iskoristiti u rehabilitacijskim postupcima. Kako je tog sedimenta bilo u bezgraničnim količinama stvoreni su preduvjeti za razvoj zdravstvenog turizma.

Turizam je dominantna djelatnost na području Grada Paga. O tome svjedoči brojnost hotelskih poduzeća koja djeluju na području Grada kao i velika prilagodba turističkim djelatnostima.

Bitno je napomenuti da je cijelokupna destinacija razlog putovanja, te ju možemo sagledati kao ukupni turistički proizvod. Prema tome, autohtoni proizvodi, geografske karakteristike, kulturna baština, prirodne ljepote, komunalna infrastruktura, smještajni kapaciteti i međusobna povezanost gospodarskih subjekata u turizmu čine turistički proizvod koji područje Grada Paga čine destinacijom u koju se turist želi ponovo vratiti.

Turistička zajednica Grada Paga nositelj je promotivnih aktivnosti, a ujedno i kanal distribucije koja u svoje djelovanje uključuje razna događanja kojima privlači turiste. Svrha turističke zajednice grada Paga se ogleda u promoviranju njegovih prirodnih, kulturnih i inih resursa. Prema podacima Turističke zajednice, Grad Pag nudi bogatu lepezu sadržaja svim posjetiteljima. Uz mogućnost uživanja u prirodi, moru i suncu, bogatom kulturnom nasljeđu, izvanrednoj gastronomskoj ponudi (paški sir, janjetina) organiziranim izletima i sl.

Turističke agencije koje djeluju na području Grada plasiraju turističku ponudu na tržište i u svojem djelovanju uvelike koriste podršku turističkih vodiča i prijevoznika (zračnih, brodskih, željezničkih, autobusnih, rent-a car agencija). Obavljaju i poslove informiranja turista, a nerijetko sudjeluju i u stvaranju destinacijskog menadžmenta.

S pravom se može reći da su privatni smještaj i kampovi postali glavna okosnica otočnog turizma jer ostvaruju ukupno 1 661 421 noćenja, što čini oko 88% svih noćenja na otoku. Na otoku postoji cijeli niz kampova od kojih su najveći i najznačajniji kamp „Šimuni“, smješten nedaleko od istoimenog malog ribarskog sela i kampa „Straško“ u blizini Novalje. Kamp „Šimuni“ se proteže na 35 ha. U ugodnoj hladovini šume crnike i borova nalaze se atraktivne lokacije za smještaj kampera, kamp prikolica ili šatora. U kampu se nalazi još i 200 kompletno uređenih mobilnih kućica različite kvadrature i opremljenosti s pogledom na paški arhipelag. Njegov najveći ponos je pješčana plaža duga 4 km (80.000 m²) s posebno predviđenim dijelom za djecu i kućne ljubimce. Iako je samo mjesto Šimuni udaljeno svega 1 km u kampu se može pronaći sve potrebno za idealan odmor.

ACI Marina Šimuni smještena je u zapadnom dijelu Šimunskog zaljeva u Maunskom kanalu. Otvorena je tijekom cijele godine. Marina raspolaže s 200 vezova u moru te 70 mjesta za smještaj plovila na suhom. Vezovi su opremljeni priključcima za vodu i struju. U sklopu marine se nalaze sljedeći sadržaji:

- recepcija;
- mjenjačnica;
- restoran;
- sanitarni čvor (wc i tuševi);
- prodavaonica prehrabnenih namirnica;
- servisna radionica;
- dizalica nosivosti 15 t;
- navoz za brodove do 8 m dužine
- parkiralište za osobna vozila.

Otok i Grad Pag uskoro bi trebali obogatiti turističku ponudu zatvorenim bazenom koji će se, osim za rekreatiju i zabavu, koristiti za liječenje talasoterapijom. Ponudit će i ljekovito paško

blato što predstavlja kvalitetnu osnovu za razvoj zdravstvenog turizma. Bazen bi se gradio na jednoj od plaža u blizini nalazišta ljekovitog blata.

Projekt izrade Regionalnih programa uređenja i upravljanja morskim plažama pokrenulo je Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, kao jednu od mjera Nacionalnog programa upravljanja i uređenja morskih plaža. Projektnim zadatkom za izradbu Regionalnog programa uređenja i upravljanja morskim plažama Zadarske županije, postavljeni su opći i posebni ciljevi u izradbi Regionalnog programa.

Prema Zakonu o pomorskom dobru i morskim lukama, plaže se dijele na:

--Uređenu morsku plažu unutar ili izvan naselja koja je nadzirana i pristupačna svima pod jednakim uvjetima s kopnene i morske strane uključivši i osobe smanjene pokretljivosti, većim dijelom uređenog i izmijenjenog prirodnog obilježja, te infrastrukturno i sadržajno (tuševi, kabine za presvlačenje, sanitarni uređaji) uređen kopneni prostor, neposredno povezan s morem, označen i zaštićen s morske strane.

--Prirodnu morsku plažu koja je unutar ili izvan naselja i nadzirana je i pristupačna s kopnene i/ili morske strane, infrastrukturno je neopremljena, potpuno očuvanoga zatečenoga prirodnog obilježja.

U skladu s Nacionalnim programom, morske su plaže detaljnije klasificirane prema BARE metodologiji na:

1. prirodne plaže:

-udaljene

-ruralne

2. uređene plaže:

-mjesne

-urbane

-plaže turističkog kompleksa.

Grad Pag ima velik broj raznolikih i prekrasnih šljunčanih plaža koje mogu zadovoljiti najzahtjevниje kupače, od onih željnih javnih plaža s kompletним popratnim sadržajem do onih koji žele skrivene kutke i užitak u osami. Gradska plaža Prosika je središnja plaža i posebno pogodna za kupanje i sunčanje obitelji s malom djecom. Plaža je opremljena potrebnim turističkim sadržajima uz mogućnost igranja odbojke na pijesku, tenisa, vožnje pedalinama, vodenim skuterima ili na vodenim toboganima te ugostiteljskim objektima. Na području Bašaca smješten je splet manjih plaža koje svojim izgledom i prostorom odgovaraju turistima željnih dugog sunčanja i uživanja u moru. Pristup plaži je izuzetno jednostavan zbog prometnice koja prolazi uz samu obalu. Područje Vodica obiluje različitim plažama - od čistih stjenovitih obala do šljunčanih. Šljunčane plaže u ovom predjelu teže su dostupne i nalaze se unutar raznih manjih uvala. Stjenoviti dio Vodica pogodan je za športske ribolovce i ronioca željne istraživanja paškog podmorja. Plaže u predjelu Bošana nalaze se petnaestak minuta vožnje automobilom od grada Paga, gdje je zbog izvora hladnije more. Na prostoru Bošane u nedalekoj prošlosti zasađena je borova šuma, dok je zaštićena hrastova šuma na toponimima Sveta Marija i Dubrava., području Vodica i Bošana.

Tablica 8.: Dolasci po smještajnim kapacitetima u 2015. god.- Grad Pag

Izvor: TZ Grad Pag, 2015.

Dolasci				Noćenja					
	Siječanj - Listopad		indeksi	Siječanj - Listopad		indeksi	Siječanj – Listopad 2015.		
	I. 2015.	I. 2014.	I. 2014.	2015.	2014.	I. 2014.	Struktura noćenja %	prosječan broj noćenja po dolasku	
Ukupno	111.653	108.722	103	827.596	807.750	102	100	7,4	
Hoteli	11.872	11.493	103	52.455	51.418	102	6,4	4,4	
Aparthoteli	1.109	1.120	99	5.625	5.764	98	0,7	5	
Kampovi	39.686	37.959	105	295.178	285.302	103	35,3	7,4	
Apartman	54.052	53.506	101	411.563	405.670	101	50,2	7,6	
Kuća za odmor	2.450	2.304	105	48.984	46.800	105	5,8	20	
Odmarališta	2.484	2.340	108	13.791	12.796	108	1,58	5,6	

8.1.2. Poljoprivreda

Na području Grada Paga zbog nedostatka plodne zemlje, nije bio moguć intenzivniji razvoj poljoprivrednih kultura, već se zbog same konfiguracije tla više razvijala stočarska proizvodnja, dok se u poljodjelstvu pažnja posebno pridavala vinogradarstvu. Navedene djelatnosti su bile dominante sve do početka razvoja turizma koji svoju ekspanziju doživljava 60–ih godina prošlog stoljeća. Obzirom da danas gotovo 60% površine Grada zauzima poljoprivredno zemljište u čiju kategoriju spadaju maslinici, vinogradi, pašnjaci, oranice i livade, u nastavku teksta analizirati će se poljoprivreda na području Grada Paga .

Tablica 9.: Broj kućanstava za poljoprivrednu proizvodnju s ukupno raspoloživim zemljištem

SKUPINE POLJOPRIVRE DNIH KUĆANSTAV A PREMA UKUPNO RASPOLOŽIVOM ZEMLJIŠTU	BROJ KUĆANSTAVA	UKUPNO RASPOLOŽIVI PO VRŠINA ZEMLJIŠTA	KORIŠTENO ZEMLJIŠTE, HA				POLJOPRIVREDNOSTALO ZEMLJIŠTE HA	BROJ PARČLA KORIŠTENOGA POLJOPRIVREDNO G ZEMLJIŠTA
			Ukupno korišteno	U vlasništву	Uzeto u zakup	Dano u zakup		
Zadarska županija	14.392.00	24.103,414	18.987,44	16.424,912	2.635,90	73,37	8.115,97	79.376,00
Grad Pag	345	3.580,26	3.562,40	3.118,34	452,91	8,85	17,86	3.708

Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva, 2003 god.

Na području Grada Paga nalazi se 3.580,26 ha ukupno raspoložive površine zemljišta ili 13,20% raspoloživog zemljišta Županije, s ukupno 345 poljoprivrednih kućanstava, što čini 2,39% poljoprivrednih kućanstava Županije.

Tablica 10.: Površine ukupno korištenog zemljišta prema iskorištenosti

ukupno		3.562,40
Oranice i vrtovi		3,64
Povrtnjaci (na okućnici, korišteni za vlastite potrebe)		4,01
Livade		311,98
Pašnjaci		3.206,70
Voćnjaci	ukupno	10,64
	od toga plantažni	3
Vinogradi	ukupno	25,43
	od toga plantažni	1
UKUPNO		17,86
od toga: neobrađeno		7,7
od toga: šumsko		0

Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis poljoprivrede, 2003. god.

Od ukupno korištenog poljoprivrednog zemljišta na području Grada najviše otpada na pašnjake (3.206,70 ha) te livade (311,98 ha), a samo 4,01 ha na povrtnjake koji se koriste za vlastite potrebe.

Tablica 11.: Omjer stabala maslina i vinograda

U sljedećoj tablici prikazan je omjer stabala maslina i vinograda

VRSTE POLJOPRIVREDNI H KULTURA	BROJ STABALA I TRSOVA	ZADARSKA ŽUPANIJA	GRAD PAG
Masline	Ukupno	371.727	2.482
	od toga plantažni :	102.932	300
Vinogradi	Ukupno	7.596	167
	od toga plantažni :	4.552	1

Izvor: Državni zavod za statistiku; Popis poljoprivrede, 2003. god.

Prema podacima iz tablice vidi se da na području Grada Paga nema velik broj vinograda, točnije 167, što čini tek 2,19 % vinograda Zadarske županije, te stabla maslina kojih ima 2.482 što je 0,66% maslina Zadarske županije .

Od paških vina, stoljećima je bila poznata žutica. Danas se na Pagu proizvode sortna vina kao što su „Gegić“ i „Burin“ od zaštićenih vrsta grožđa. Paško vino spada u lakša vina koja se uglavnom piju uz riblja jela. Proizvode se i vina koja idu uz nešto teža jela, kao što je primjerice janjetina. U sljedećoj tablici prikazana je struktura aktivnog i uzdržavanog poljoprivrednog stanovništva na području Grada Paga.

Masline i maslinarstvo su važno obilježje Paga, posebno na sjevernom, zelenom dijelu otoka kod Jakišnice i Luna. Danas je maslinarstvo u tom dijelu otoka posebno njegovano, a Lunsko maslinovo ulje osobite je kakvoće i arome te se smatra jednim od najboljih na Jadranu.

Tablica 12.: Poljoprivredno stanovništvo

Naselje	Poljoprivredno stanovništvo		
	Ukupno	Aktivno	Uzdržavano
Bošana	/	/	/
Dinjiška	1	1	/
Gorica	22	11	11
Košljun	15	5	10
Miškovići	5	2	3
Pag	38	21	17
Smokvica	/	/	/
Stara Vas	16	8	8
Šimuni	54	18	36
Vlašići	23	11	12
Vičići	8	6	2
SVEUKUPNO	182	83	99

Izvor: Izmjene i dopune Prostornog plana uređenja Grada Paga, Zagreb, 2006. god.

U ukupnom broju poljoprivrednog stanovništva Grada Paga aktivno je 45.60 % stanovništva, dok je ostali dio uzdržavan.

U sljedećoj tablici dan je prikaz kućanstava na području Grada koja su ostvarila prihode od prodaje na području Grada Paga i Zadarske županije.

Tablica 13.: Kućanstva s ostvarenim prihodima od prodaje

SKUPINE POLJOPRIVRE DNIH KUĆANSTAV A PREMA KORIŠTENOM E POLJOPR. ZEMLJIŠTU	BROJ KUĆANSTAVA KOJI JE OSTVARIO PRIHOD OD PRODAJE					
	povrća	voća i grožđa	vina i rakije, maslin. ulja i ostalih prerađevina	ovaca i koza te ovčjeg i kozjeg mljeka	peradi i jaja	dopunskih djelatnosti i ostalog
Zadarska županija	548	439	440	804	53	207
Grad Pag	2	5	69	150	1	58

Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis poljoprivrede, 2003. god.

Na području Grada najveći broj poljoprivrednih kućanstava je ostvario prihode od prodaje ovaca i koza, ovčjeg i kozjeg mljeka (150). Zatim, od prodaje vina, maslinova ulja te ostalih prerađevina (69). Posebno treba naglasiti samoniklo jestivo ljekovito bilje po kojem je otok Pag poznat, a ima veliku važnost za lokalne stočare i pčelare. U prvom redu misli se na kadulju, koromač, ružmarin, pelin i šipak.

8.1.3. Proizvodnja

Grad Pag je poznat po proizvodnji soli (paška solana stara je koliko i Pag) Stanovništvo se bavi uzgojem ovaca (čuveni paški sir i janjetina), vinogradarstvom (paška žutica), poljoprivredom i ribolovom.

- **Paška sirana d.d**

Paška sirana d.d. Pag osnovana je 1946. godine kao poljoprivredna zadruga, a udruživanjem poljoprivrednih zadruga Pag, Novalja, Kolan i Povljana naziv se mijenja u Opću poljoprivrednu zadrugu Pag. Kao Opća poljoprivredna zadruga posluje do 1968. godine kada se razdružuju poljoprivredne zadruge Povljana, Kolan i Novalja, a poljoprivredna zadruga Pag udružuje se u radnu organizaciju „Zagrebačka mljekara“ i u tom sastavu posluje do 1975. godine nakon čega počinje poslovati samostalno kao organizacija „ Paška sirana“ -Pag. Pretvorbom društvenog poduzeća 1992. godine nastaje dioničko društvo, čiji temeljni kapital iznosi 5.795.200,00 kuna, a podijeljen je u 7.244 dionice u vrijednosti 800 kuna. Danas Paška sirana d.d. jedno je od najvećih poduzeća na području Grada Paga s godišnjom proizvodnjom od cca 80 tona sira, a zapošljava cca 130 ljudi. Paška sirana je 2008. godine otvorila novi pogon , što će utjecati na povećanje proizvodnje sira, po nekim procjenama i do 30%. Pogon se prostire na površini od 1.700 m², a osim samog pogona, ima i skladišni prostor te biološki pročišćivač vrijedan 360.000 kuna. Projekt izgradnje novog pogona iznosio je 24,4 milijuna kuna, od čega je 10 milijuna kuna dobiveno iz bespovratnih, predpristupnih fondova Europske unije. Paška sirana zapošljava cca 80 ljudi koji su radnici paške sirane, kao i 150 kooperanata, obitelji s otoka koji se bave stočarstvom, a od kojih otkupljuje mlijeko.

- **Solana Pag**

Solana Pag d.d najveći je proizvođač morske soli u Republici Hrvatskoj sa godišnjom proizvodnjom soli od oko 30.000 tona. Najveći dio soli prodaje na domaćem tržištu no odnedavno se sol izvozi u Srbiju i Sloveniju. Danas zapošljava cca 90 radnika i kao dio koncerna „ Agrokor“, Solana Pag širi svoj proizvodni asortiman te uz sitnu i krupnu morsku sol, industrijsku sol, proizvodi i sol za perilice posuđa, razne soli za kupanje i začine za pripremu hrane. Proizvodnja se temelji na tisućljetnoj tradiciji proizvodnje soli na Pagu. Sol proizvedena u Solani Pag sadrži čak 75 minerala, od kojih je većina nužna za ljudsko zdravlje, a modernim postrojenjima proizvodi se i njezino dodatno jodiranje, zbog čega je paška sol nezaobilazan dio svake zdrave prehrane.Tehnologija proizvodnje soli koristi prirodne prednosti područja koje uz čisti okoliš i mnogo sunčanih dana karakterizira pogodan vjetar. Sukladno navedenom paška sol svojom kvalitetom spada među najkvalitetnije u Europi i svijetu. Paške solane najstarije su u Europi. Proizvodnja se na njima održava neprekidno već 1100 godina.

Paška solana

Autohtoni prehrambeni proizvodi na području Grada Paga

Autohtoni, tradicijski proizvodi nose poruku o nacionalnom identitetu i predstavljaju značajnu turističku atrakciju. Na popisu zaštićenih izvornih Hrvatskih proizvoda su paški sir, paški „baškotin“, a u nastavku teksta dani su njihovi kratki opisi.

•Paški sir

Paški sir je jedan od zaštitnih znakova grada i otoka Paga. Poznat je i izvan granica Hrvatske. Zaštićen je oznakom zemljopisnog podrijetla od 1999. godine. Paški sir je najcijenjeniji hrvatski sir geografskog podrijetla proizведен od mlijeka paške ovce. Posebnost paškog sira je u otoku Pagu, njegovoј čudesnoј vegetaciji koja je vrlo oskudna, a opet tako posebna zbog raznog aromatičnog bilja, ali i posolice koju s mora donosi bura tijekom zime..

Paške ovce se užgajaju na brdskim površinama koje su zbog čestih bura izložene posolici. Posolica, kadulja i smilje daju paškom siru specifičnu i prepoznatljivu aromu. Mladi sir znatno mekaniji i lakšeg okusa može se nabaviti tijekom prvih zimskih i proljetnih mjeseci, dok je stari sir izuzetno kvalitetan za ribanje. Proizvodnja paškog sira u prvom redu zahtjeva kvalitetnu ovčju sirovину. Bitno je napomenuti da posebnost paškom siru daje njegova tvrdoća i slanost, a na neki način i sama proizvodnja.

•Paška skuta

ili „puina“ je albuminski sir dobiven iz sirutke pri proizvodnji paškog sira. Ima visoku nutritivnu vrijednost i čisti je proteinski proizvod u kojem ima imunoglobulina i albumina. Zbog velikog sadržaja proteina skuta jača imunološki sustav organizma. Na hrvatskom tržištu nalazi se u sjeni paškog sira čiji je nusproizvod. Proizvodi se od siječnja do kraja lipnja, a proizvodnja se odvija prema receptu starih na ruke, što iziskuje puno pažnje, veliku higijenu, i poznavanje tajni starih paških sirara. Svježa skuta je vrlo mekana i može se, primjerice, mazati na kruh. Ima slatkast okus koji podsjeća na razblaženi okus ovčjeg mlijeka.

•**Paška janjetina**

specifičnog je okusa mesa zbog ambijenta u kojem živi i u kojem se hrani autohtona paška ovca. To je krš, goli kamenjar na kojem rastu kadulja, škrta sitna trava posuta posolicom koju nanose česte zimske bure. Uz to, paška janjetina je posebna i zato što paški ovčari od davnina moraju odvajati mladu janjad od ovaca da bi one mogle davati mlijeko za proizvodnju sira, što se u drugim krajevima nikada nije radilo. Janjad se inače u ovčarstvu odvaja od majke tek kada dostigne određenu težinu, otprilike više od petnaest kilograma. Na Pagu to pravilo nikada nije vrijedilo. Za sir je potrebno mlijeko, a mlijeka nema ako ga posisa mlado janje. Zato je paška janjetina samo jedan (iako vrlo vrijedan) popratni proizvod koji nastaje u složenom procesu proizvodnje paškog sira. Povijesne okolnosti uvjetovale su takav odnos prema janjadi. Nekada se sir cijenio i tražio puno više od mesa mladog janjeta, a sve je bilo podređeno proizvodnji sira. Danas je paška janjetina uz paški sir sinonim ovoga po mnogo čemu specifičnoga i prepoznatljivog otočnog prostora. Udruga uzgajivača paške ovce Rogujica iz Paga, ove godine dobila je rješenje Ministarstva poljoprivrede kojim se odobrava prijelazna nacionalna zaštita naziva Paška janjetina - zaštićena oznaka izvornosti. Tako je nakon osam godina najpoznatija hrvatska janjetina dobila zaštitu koja bi trebala biti kompletna nakon zaštite na razini EU.

•**Baškotin**

je vrsta dvopeka koja je 2004. godine dobila oznaku izvornosti, a proizvode ga časne sestre iz reda Benediktinki koje žive u samostanu Sveta Margarita u Gradu Pagu. To je vrsta tvrdog peciva koje se radi na sličan način kao i kruh. Kad je gotov reže se na kriške i stavlja u peć. Recept za proizvodnju tvrdog peciva, baškotina star je gotovo 300 godina, a proizvode ga jedino časne sestre iz Benediktinskog samostana te se ne može *kupiti nigdje, osim u Gradu Pagu kod časnih sestara Benediktinki*.

•**Kaduljin med**

je najcjenjenija vrsta meda na hrvatskom tržištu. Prvenstven zbog toga što je ekološki najčišći ali i zbog svojih ljekovitih svojstava. Kvaliteta meda dolazi od velikog udjela kadulje jer je to jedina biljka koja cvjeta na većim površinama. Poznato je da paška kadulja sadrži više eteričnog ulja od kadulje koja raste na susjednim otocima i priobalju, a tome su pridonijeli specifični vremenski uvjeti. Ljekovitost kaduljinog meda ubrajamo u vodeću grupu meda za liječenje respiratornih organa i putova, kao i za jačanje imuniteta.

8.1.4. Obrtništvo

Prema podacima Hrvatske gospodarske komore, Županijske komore Zadra, gospodarska se aktivnost u Zadarskoj županiji odvija kroz aktivno djelovanje 5.490 obrta, od čega je udio od 3,53 % ili 194 obrta registriran na području Grada Paga.

Tablica 14.: Broj obrtnika prema pojedinim djelatnostima

Djelatnost	Broj obrta
Gradjevina	9
Turizam i ugostiteljstvo	48
Proizvodnja	19
Financije i računovodstvo	4
Servis i popravci	4
Ostale usluge	25
Trgovina	44
Prijevoz	7
Poljodjelstvo	5
Ribarstvo	29
UKUPNO	194

Izvor: Središnji obrtni registar, 2009. godina

Iz prethodne tablice vidljivo je da se većina registriranih obrta na području Grada Paga bavi sljedećim djelatnostima:

- Turizam i ugostiteljstvo – 48 obrta ili 24,74 % u ukupnom broju
- Trgovina – 44 obrta ili 22,68 % u ukupnom broju

Iz prethodnih podataka zaključuje se da u ukupnim djelatnostima koje obavljaju obrti u Gradu Pagu prevladavaju uslužne djelatnosti.

8.1.5. Šumarstvo

Prema podacima iz Prostornog plana uređenja Grada Paga, gospodarenje šumama na području otoka Paga provodi se na temelju dogovorenih i prihvaćenih šumsko – gospodarskih osnova i programa zaštite šuma. Težište gospodarenja šumama i šumskim zemljištem je na uzgoju novih šumskih površina i zaštita od mogućih požara. Pri tome pošumljavanje nije dozvoljeno u onim krajobraznim cjelinama koje u svom izvornom prirodnom izgledu (kamenjari-sjeverna obala) ne spadaju u šumovita područja.

Najveći dio područja Grada Paga je nenaseljen, a vegetacijski pokrov čine površine obrasle visokim raslinjem na zapadnom i jugozapadnom dijelu otoka te pašnjaci i površine obrasle niskim raslinjem, makijom ostalim sastojinama i kulturama.

U slijedećoj tablici dan je prikaz površina šuma i šumskog zemljišta na području Grada Paga.

Tablica 15.: Struktura površine šuma i šumskog zemljišta

STRUKTURA POVRŠINA ŠUMA I ŠUMSKOG ZEMLJIŠTA (HA)	OBRASLE POVRŠINE	234,18
	neobrasle proizvodne površine	2.133,69
	neplodne površine	2.504,48

Izvor: Uprava šuma podružnica Senj, 14 siječnja 2009. godine

Prema podacima iz tablice može se zaključiti da na području Grada Paga najviše ima neplodnih površina, a razlog tome može se naći i u velikoj posolici prisutnoj na promatranom području koja negativno djeluje na vegetaciju i poljoprivredne kulture.

Tablica 16.: Struktura obraslih površina

STRUKTURA OBRASLIH POVRŠINA (HA)	GOSPE BORA KLER 0 (VISOKI UZGOJNI OBLIK)	GGOSPODARSKA SJEMENJAČA ALEPSKOG I PRIMORSKOG
	Gospodarska penjača crnike (niske –degradirane Penjačice)	147,96
	Zaštita zaštićen krajolik-penjače hrasta medunca (niske degradirane penjače)	16,10

Izvor: Uprava šuma podružnica Senj, 14 siječnja 2009. god.

Prema podacima iz Prostornog plana uređenja Grada Paga šumske površine obuhvaćaju šume prvenstveno zaštitne i posebne namjene koje obzirom na postojeću kvalitetu samo manjim dijelom (potez Dubrava-Hanzina) spadaju u kategoriju šuma posebne namjene.

Zaštićena paška zelena oaza-Prema procjeni Javne ustanove za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Zadarske županije, od četiri postojeća rezervata na otoku Pagu (ornitološki rezervati Velo blato, Malo blato i Blato Rogoza), rezervat šumske prirode Dubrava - Hanzine je svakako najljepši i najzanimljiviji. Ovaj rezervat prostire se na površini od 3,5 km na jugozapadnom dijelu Paške uvale. Udaljen je svega dva kilometra od Grada Paga. S jedne je strane omeđen morem i nizom predivnih velikih pješčanih plaža koje su bogate prirodnim izvorima vode, a s druge strane golim kamenjarom najvišeg otočnog vrha Sv. Vid.

8.1.6. Swot analiza - Gospodarstvo

SNAGE	SLABOSTI
➤ Mogućnost razvoja turizma i selektivnih vidova turizma ➤ Razvoj poljoprivrednih proizvoda i ribarstva ➤ Stanovništvo sa iskustvom i tradicijom bavljenja turizmom , poljoprivredom i ribarstvom ➤ Interes paške sirane za razvoj proizvodnje za preradu poljoprivrednih proizvoda ➤ Institucionalna potpora razvoju gospodarstva	➤ Turistička djelatnost sezonskih karakteristika ➤ Nedostatak dodatne ponude u turizmu (tematizirana) ➤ Usitnjeno posjeda ➤ Nedovoljna educiranost stanovništva i poduzetnika (cjeloživotno učenje) ➤ Nerazvijena svijest za ekološku proizvodnju ➤ Nedovoljna suradnja u turizmu sa širim područjem
MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
➤ Mogućnost razvoja turizma,poljoprivrede i ribarstva ➤ Mogućnost razvoja malog i srednjeg poduzetništva ➤ Povezivanje poljoprivrednika (posebno marketing) ➤ Povezivanje turizma, poljoprivrede i ribarstva (plasman proizvoda i kvaliteta) ➤ Korištenje poticaja (EU fondovi i ostalo) ➤ Sustavni pristup edukaciji (cjeloživotno) ➤ Producenje korištenja ugost.-turističkih kapaciteta ➤ Privatno-javna partnerstva ➤ Poticati ambicioznije i veće razvojne projekte	➤ Gospodarska i finansijska kriza ➤ Ograničenja postavljena od strane EU u poljoprivredi ➤ Zanemarivanje edukacije (cjeloživotno) ➤ Sezonski karakter poslovanja (naglašen)

Izvor: Vlastita obrada, 2015.

9. FINANCIRANJE JAVNIH POTREBA

Jedinice lokalne samouprave stječu prihode iz vlastitih izvora, od zajedničkih poreza i dotacija iz državnog i županijskog proračuna, a sve sukladno Zakonu o financiranju jedinica lokalne uprave i područne (regionalne) samouprave i kasnijim izmjenama i dopunama istog zakona (NN 117/93, 69/97, 33/00, 73/00, 127/00, 59/01, 107/01, 117/01, 150/02, 147/03, 132/06, 26/07, 73/08).

9.1. Proračun Grada Paga

Prihodi Grada Paga

Prihode i rashode Grada planira Gradsko vijeće godišnjim proračunom. Proračun je akt Grada Paga kojim se procjenjuju njegovi prihodi i primici, te utvrđuju njegovi rashodi i izdaci za jednu godinu. Proračun donosi Gradsko vijeće prije početka slijedeće kalendarske godine, a ukoliko ne doneše, Vijeće mora donijeti Odluku o privremenom financiranju za razdoblje od tri mjeseca. Sve pokretne i nepokretne stvari, te imovinska prava koje pripadaju Gradu čine njegovu imovinu. Za izvršenje godišnjeg proračuna odgovorno je Gradsko poglavarstvo, dok je nalogodavac za izvršenje godišnjeg proračuna u cjelini gradonačelnik.

Sustav prihoda Grada obuhvaća vlastite prihode (izvore) kao i zajedničke prihode od kojih dio pripada gradovima. Vlastiti izvori financiranja općine i grada jesu:

1. prihodi od vlastite imovine, u smislu članka 68. stavka 3. točke 1., 2., 3. i 4. Zakona o lokalnoj samoupravi i upravi,
2. gradski porezi u skladu s ovim Zakonom,
3. novčane kazne i oduzeta imovinska korist za prekršaje koje sami propisu,
4. upravne pristojbe u skladu s posebnim zakonom,
5. boravišne pristojbe, u skladu s posebnim zakonom,
6. komunalne naknade doprinosi i druge naknade utvrđene posebnim zakonom,
7. naknade za uporabu javnih gradskih površina,
8. drugi prihodi utvrđenim posebnim zakonom.

Općine i gradovi mogu uvesti sljedeće poreze:

1. prirez porezu na dohodak,
2. porez na potrošnju,
3. porez na kuće za odmor,
4. porez na neobrađeno obradivo poljoprivredno zemljište,
5. porez na nekorištene poduzetničke nekretnine,
6. porez na tvrtku ili naziv,
7. porez na korištenje javnih površina.

Zajednički prihodi su porez na dohodak i porez na promet nekretnina. Prihod od poreza na dohodak i poreza na promet nekretnina dijele se između države, općine, grada i županije, dok se prihod od poreza na dohodak raspodjeljuje između države, općine i grada. Zajednički prihodi, države, općine i grada su i prihodi od ugovorenih godišnjih naknada za koncesije, prema Zakonu o koncesijama (»Narodne novine«, br. 89/92.), i to:

1. za crpljenje mineralnih i termalnih voda,
2. za zahvaćanje voda za javnu vodoopskrbu.

PRORAČUN PRIHODA I RASHODA GRADA PAGA

Grad Pag ostvaruje rashode u proračunu za zadovoljavanje javnih potreba na području Grada, u skladu sa zadaćama i ovlastima Grada, a sve sukladno Zakonu o financiranju jedinica lokalne uprave i područne (regionalne) samouprave (NN 117/93) i kasnijim izmjenama i dopunama istog zakona. Temeljem članka 39. Zakona o proračunu („Narodne novine“ broj 87/08 i 136/12), i članka 20. Statuta Grada Paga, („Službeni glasnik Grada Paga“ broj 5/09, 9/10 i 3/13), Gradsko vijeće Grada Paga na sjednici održanoj 20. prosinca 2013.godine donijelo je:

PRORAČUN GRADA PAGA ZA 2014. GODINU I PROJEKCIJE ZA 2015. I 2016. GODINU

I OPĆI DIO

		1 2014	2 2015	3 2016	2/1	3/2	3/1 INDEX
A. RAČUN PRIHODA I RASHODA							
6	Prihodi poslovanja	34.365.000,00	33.611.000,00	34.550.000,00	97,8 %	102,8 %	100,5 %
7	Prihodi od prodaje nefinansijske imovine	335.000,00	300.000,00	350.000,00	89,6 %	116,7 %	104,5 %
3	Rashodi poslovanja	16.586.000,00	16.817.000,00	17.411.000,00	101,4 %	103,5 %	105,0 %
4	Rashodi za nabavu nefinansijske imovine	21.114.000,00	15.353.000,00	15.759.000,00	72,7 %	102,6 %	74,6 %
	RAZLIKA - MANJAK	-3.000.000,00	1.741.000,00	1.730.000,00	-58,0 %	99,4 %	-57,7 %
B. RAČUN ZADUŽIVANJA/FINANCIRANJA							
8	Primici od finansijske imovine i zaduživanja	4.000.000,00	800.000,00	800.000,00	20,0 %	100,0 %	20,0 %
5	Izdaci za finansijsku imovinu i otplate zajmova	0,00	130.000,00	130.000,00	(+Infinity)	100,0 %	(+Infinity)
	NETO ZADUŽIVANJE/ FINANCIRANJE	4.000.000,00	670.000,00	670.000,00	16,8 %	100,0 %	16,8 %
C. RASPOLOŽIVA SREDSTVA IZ PRETHODNIH GODINA (VIŠAK PRIHODA I REZERVIRANJA)							
9	Vlastiti izvori	-1.000.000,00	-2.411.000,00	-2.400.000,00	241,1 %	99,5 %	240,0 %
	VIŠAK/MANJAK + NETO ZADUŽIVANJA/FINANCIRANJA + RASPOLOŽIVA SREDSTVA IZ PRETHODNIH GODINA	0,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %

Prihodi

BROJ		1	2	3	2/1	3/2	3/1
KONTA	VRSTA PRIHODA / RASHODA	2014	2015	2016		INDEX	
A. RAČUN PRIHODA I RASHODA							
6	Prihodi poslovanja	34.365.000,00	33.611.000,00	34.550.000,00	97,8 %	102,8 %	100,5 %
61	Prihodi od poreza	9.700.000,00	9.500.000,00	9.741.000,00	97,9 %	102,5 %	100,4 %
611	Porez i prizet na dohodak	4.800.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
613	Porezi na imovinu	4.450.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
614	Porezi na robu i usluge	450.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	Pomoći iz inozemstva (darovnica) i od subjekata unutar opće države						
63		10.481.200,00	7.323.000,00	7.373.000,00	69,9 %	100,7 %	70,3 %
	Pomoći od međunarodnih organizacija						
632		2.700.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
633	Pomoći iz proračuna	6.223.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	Pomoći od ostalih subjekata unutar opće države						
634		1.558.200,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
64	Prihodi od imovine	3.031.000,00	3.031.000,00	3.031.000,00	100,0 %	100,0 %	100,0 %
641	Prihodi od finansijske imovine	201.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
642	Prihodi od nefinansijske imovine	2.830.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	Prihodi od administrativnih pristojbi i po posebnim propisima						
65		11.072.800,00	13.677.000,00	14.325.000,00	123,5 %	104,7 %	129,4 %
	Administrativne (upravne) pristojbe						
651		825.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
652	Prihodi po posebnim propisima	697.500,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
653	Komunalni doprinos i naknade	9.550.300,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
66	Ostali prihodi	60.000,00	60.000,00	60.000,00	100,0 %	100,0 %	100,0 %
	Prihodi koje proračuni i proračunski korisnici ostvare obavljanjem poslova na tržstu (vlastiti prihodi)						
661		60.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
662	Kazne	0,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	Donacije od pravnih i fizičkih osoba izvan opće države						
663		0,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	Kazne, upravne mjere i ostali prihodi						
68		20.000,00	20.000,00	20.000,00	100,0 %	100,0 %	100,0 %
681	Kazne i upravne mjere	20.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	Prihodi od prodaje nefinansijske imovine						
7		335.000,00	300.000,00	350.000,00	89,6 %	116,7 %	104,5 %

	Prihodi od prodaje neproizvedene dugotrajne imovine	200.000,00	200.000,00	250.000,00	100,0 %	125,0 %	125,0 %
71							
711	Prihodi od prodaje materijalne imovine - prirodnih bogatstava	200.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
72	Prihodi od prodaje proizvedene dugotrajne imovine	135.000,00	100.000,00	100.000,00	74,1 %	100,0 %	74,1 %
721	Prihodi od prodaje građevinskih objekata	135.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %

Pregled prikazanih prihoda proračuna Grada Paga pokazuje kretanje prihoda kroz više godina, a to je važno za analizu jer prikazuju koji su se prihodi smanjivali, a koji povećavali kroz vremensko razdoblje praćenih godina. Osnovna karakteristika prihoda proračuna kroz više godina je da su se prihodi dramatično smanjili i to posebno:

- prihodi od potpora iz proračuna zbog značajnog smanjenja potpora iz državnog i županijskog proračuna
- kapitalni prihodi zbog smanjenja u svim djelatnostima vezanim za nekretnine i građevinarstvo

Veličina prihoda je od posebnog značaja za ocjenu ukupnog finansijskog kapaciteta Grada, a kada se od prihoda oduzmu rashodi, dolazi se do slobodnih sredstava koja se mogu angažirati u funkciji planiranog razvoja Grada.

Rashodi

3	Rashodi poslovanja	16.586.000,00	16.817.000,00	17.411.000,00	101,4 %	103,5 %	105,0 %
31	Rashodi za zaposlene	5.303.400,00	5.321.900,00	5.404.900,00	100,3 %	101,6 %	101,9 %
311	Plaće (bruto)	4.218.400,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
312	Ostali rashodi za zaposlene	367.500,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
313	Doprinosi na plaće	717.500,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
32	Materijalni rashodi	7.686.900,00	7.834.400,00	8.225.400,00	101,9 %	105,0 %	107,0 %
321	Naknade troškova zaposlenima	202.500,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
322	Rashodi za materijal i energiju	1.080.200,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
323	Rashodi za usluge	4.586.200,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
324	Naknade troškova osobama izvan radnog odnosa	25.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
329	Ostali nespomenuti rashodi poslovanja	1.793.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
34	Finansijski rashodi	318.700,00	308.700,00	308.700,00	96,9 %	100,0 %	96,9 %
342	Kamate za primljene zajmove	0,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
343	Ostali finansijski rashodi	318.700,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
35	Subvencije	200.000,00	200.000,00	200.000,00	100,0 %	100,0 %	100,0 %
352	Subvencije trgovackim društvima, obrtnicima, malim i srednjim poduzetnicima izvan javnog sektora	200.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
36	Pomoći dane u inozemstvo i unutar opće države	0,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
363	Pomoći unutar opće države	0,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
37	Naknade građanima i kućanstvima na temelju osiguranja i druge naknade	477.000,00	495.000,00	510.000,00	103,8 %	103,0 %	106,9 %
372	Ostale naknade građanima i kućanstvima iz proračuna	477.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
38	Ostali rashodi	2.600.000,00	2.657.000,00	2.762.000,00	102,2 %	104,0 %	106,2 %

381	Tekuće donacije	1.775.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
382	Kapitalne donacije	825.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
385	Izvanredni rashodi	0,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
4	Rashodi za nabavu nefinancijske imovine	21.114.000,00	15.353.000,00	15.759.000,00	72,7 %	102,6 %	74,6 %
	Rashodi za nabavu neproizvedene dugotrajne imovine						
41	Materijalna imovina - prirodna bogatstva	954.000,00	1.254.000,00	1.304.000,00	131,4 %	104,0 %	136,7 %
411	Nematerijalna imovina	950.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
412		4.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	Rashodi za nabavu proizvedene dugotrajne imovine	9.530.000,00	7.589.000,00	7.925.000,00	79,6 %	104,4 %	83,2 %
42	Građevinski objekti	4.946.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
422	Postrojenja i oprema	118.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	Knjige, umjetnička djela i ostale izložbene vrijednosti	17.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
424	Nematerijalna proizvedena imovina	4.449.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	Rashodi za nabavu plemenitih metala i ostalih pohranjenih vrijednosti	10.000,00	50.000,00	50.000,00	500,0 %	100,0 %	500,0 %
43	Plemeniti metali i ostale pohranjene vrijednosti	10.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
	Rashodi za dodatna ulaganja na nefinancijskoj imovini	10.620.000,00	6.460.000,00	6.480.000,00	60,8 %	100,3 %	61,0 %
45	Dodatna ulaganja na građevinskim objektima	10.620.000,00	0,00	0,00	0,0 %	0,0 %	0,0 %
451							

Izvor: Grad Pag, 2015. god.

Osiguranje dodatnih sredstava je uglavnom usmjereni na uključivanje:

- sredstva iz raznih programa državnih institucija, a koja su namijenjena za realizaciju razvojnih projekata. Danas vodstvo lokalne samouprave ima nove mogućnosti za financiranje na raspolaganju, a to su: Međunarodne finansijske institucije i državni Fondovi koji daju potpore i izravne kredite lokalnim samoupravama, kao što su Europska banka za obnovu i razvoj, Europska investicijska banka, Fond za regionalni razvoj i Hrvatska banka za obnovu i razvoj (HBOR) i sl. Također, u obzir treba uzeti povoljne kredite i potpore državnih finansijskih institucija (HBOR, Fond za regionalni razvoj, Fond za razvoj i zapošljavanje, Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost, Hrvatske vode i raznih ministarstva i Vlade RH).

- javnog sektora i sredstava privatnog sektora za pružanje usluga vezanih za infrastrukturu lokalnih samouprava (javno-privatno partnerstvo). Javno-privatno partnerstvo je u Hrvatskoj tek u začetku, no ulaskom u EU i iskustvima koja na tom području imaju najrazvijenije države, Hrvatska će steći više saznanja o tom načinu korištenja van proračunskih sredstava, pa držimo da je to jedan od značajnih mogućih izvora za razvoj svake općine. Javno-privatno partnerstvo (JPP) podrazumijeva suradnju između tijela javne vlasti s privatnim sektorom, bilo na razini središnje ili lokalne zajednice, s ciljem zadovoljavanja neke javne potrebe. U najširem smislu javno-privatno partnerstvo mogli bismo definirati kao skupinu zajedničkih inicijativa javnog sektora te privatnog profitnog i neprofitnog sektora, u kojima svaki subjekt donosi određena sredstva i sudjeluje u planiranju i odlučivanju. Međutim, pod pojmom javno-privatno partnerstvo danas se u užem smislu podrazumijevaju kooperativni pothvati u sklopu kojih javni i privatni sektor udružuju resurse i stručna znanja kako bi, kroz prikladne alokacije resursa, rizika i nagrada, zadovoljili neku javnu potrebu. Primjenom različitih metoda, privatni sektor može uposlitи svoje resurse i vještine u pružanju dobara i usluga koje tradicionalno osigurava država.
- sredstva EU fondova koja su već sada prisutna kroz IPA-u (Instrument predpristupne pomoći) i druge fondove, a koja će u većoj mjeri biti prisutna ulaskom Hrvatske u EU

Postoji mogućnost financiranja takvih projekata i putem kreditiranja Grada, no to ne može biti dugoročni i trajni izvor jer se posuđena sredstva moraju vratiti sa dodatnim rashodima za kamate. Tako kreditiranje u smislu financiranja treba shvatiti samo kao kratkoročni izvor za pokrivanje kratkoročnog debalansa između prihoda i rashoda, a nikako kao osnovni izvor za dugoročno financiranje kapitalnih projekata.

9.2. Financiranje razvoja kroz financiranje iz EU fondova (programa)

Poseban osvrt u prikazu mogućnosti financiranja razvojnih projekata Grada Paga prikazat ćemo kroz mogućnosti financiranja iz sredstava EU fondova i to:

- u mogućnosti financiranja razvojnih projekata samog grada
- u mogućnosti financiranja poduzetnika, raznih institucija i udruga, nevladinih organizacija i organizacija civilnog društva, te samih građana

Naime, za ukupni razvoj općine/grada nužno je osposobiti se i usmjeravati aktivnosti na maksimalno korištenje bespovratnih sredstava koje pružaju EU fondovi:

- do sada u predpristupnoj fazi
- kroz financiranje iz strukturnih fondova i drugih fondova EU s obzirom da je Hrvatska ušla u EU

U nastavku se daje prikaz različitih fondova (programa) sa intencijom da se o sustavu fondova pruži što više informacija, kako bi se i na taj način olakšao put njihovog korištenja.

9.2.1. Programi predpristupnih fondova

Europska je unija kao pomoć za pripremu zemalja srednje i istočne Europe za članstvo u Europskoj uniji osnovala tri programa PHARE, ISPA i SAPARD, tzv. predpristupne programe, a od 2007. do 2013. jedinstveni predpristupni program IPA – instrument predpristupne pomoći. Program PHARE se koncentriра na izgradnju institucija, sudjelovanje u programima zajednice, ekonomsku i socijalnu koheziju i industrijsko restrukturiranje. Program SAPARD se bavio modernizacijom poljoprivrede i ruralnim razvojem, a ISPA podržava infrastrukturne projekte u području prometa i zaštite okoliša.

IPA PROGRAM

Instrument predpristupne pomoći IPA (eng. *Instrument for Pre-Accession assistance*) novi je instrument predpristupne pomoći za razdoblje 2007. – 2013. koji zamjenjuje dosadašnje programe CARDS, PHARE, ISPA i SAPARD.

Program IPA uspostavljen je [Uredbom Vijeća br. 1085/2006](#), a 12. lipnja 2007. godine donesena je Uredba Komisije br. 718/2007 ([hrv./ engl.](#)) o provedbi Uredbe Vijeća EU o uspostavi IPA programa. [Uredbom Komisije br. 80/2010](#) od 28.01.2010. mijenja se i dopunjuje Uredba Komisije br. 718/2007 ([hrv./ engl.](#)).

Financijska vrijednost programa IPA za sedmogodišnje razdoblje iznosi 11,468 milijardi eura.

Osnovni ciljevi programa IPA su pomoć državama kandidatkinjama i državama potencijalnim kandidatkinjama u njihovom usklađivanju i provedbi pravne stečevine EU, te priprema za korištenje strukturnih fondova.

Republika Hrvatska korisnica je IPA programa i to od 2007. godine do trenutka stupanja u članstvo EU. Za sveukupnu koordinaciju programa IPA u RH zadužen je Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova Europske Unije, a za sveukupno financijsko upravljanje Ministarstvo financija.

Ovaj jedinstveni predpristupni instrument za pomoć u predpristupnom razdoblju razlikuje dvije skupine zemalja:

- Države sa statusom potencijalnog kandidata za članstvo u Uniji (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Srbija)
- Države sa statusom kandidata za članstvo u Europskoj uniji (Makedonija, Srbija, Turska). U slučaju država kandidatkinja za članstvo, Europska Unija uz navedene oblike potpore osigurava i sredstva koja financiraju projekte potpunog usklađivanja nacionalnih zakona s pravnom stečevinom Unije, pune primjene uskladenog zakonodavstva, kao i pripreme korisnica programa za provođenje kohezijske i poljoprivredne politike Unije.

Program IPA sastoji se od sljedećih pet komponenti:

[IPA I](#) - jačanje kapaciteta i izgradnja institucija

[IPA II](#) - prekogranična suradnja

[IPA III](#) - regionalni razvoj

[IPA IV](#) - razvoj ljudskih potencijala

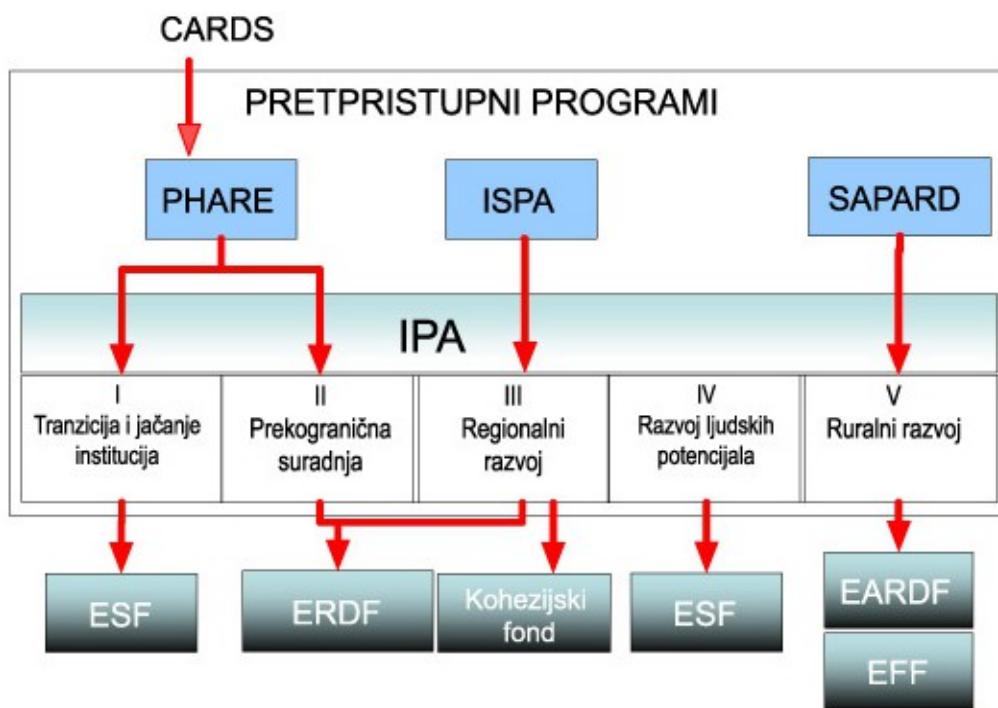
[IPA V](#) - ruralni razvoj

Upravljačka struktura uspostavljena je za provedbu svake od 5 komponenti programa IPA te se sastoji od Upravljačkog/ih tijela te Provedbene/ih agencija koje vrše natječajne i ugovorne procedure. Na čelu svake Operativne strukture je osoba nadležna za upravljanje programom IPA .

9.2.2. Programsко razdoblje 2014. – 2020.g.

Potpune mogućnosti korištenja EU fondova Hrvatska je ostvarila ulaskom u Europsku uniju postajući punopravna članica Europske unije.

Slijed dvije generacije predpristupnih fondova i sadašnjih važećih Europskih strukturnih i investicijskih fondova za razdoblje od 2014. – 2020.g. vidljivo je iz slike u nastavku:

Sustav potpora državama članicama EU ostvaruje kroz dvije vrste fondova (programa) i to

- Kroz korištenje zajedničkih programa na nivou Europske unije
- Kroz korištenje europskih strukturnih i investicijskih fondova (ESI) po posebnim programima usvojenim od strane hrvatskih tijela i potvrđenih od strane Europske komisije (operativni programi i strategije)

9.2.3. Programi Unije

Stupanjem na snagu Lisabonskog ugovora dosadašnji naziv „Programi Zajednice“ je izmijenjen, te se koristi naziv "Programi Unije". Programi Unije predstavljaju integrirani niz aktivnosti koje usvaja Europska unija u svrhu promicanja suradnje između država članica u različitim područjima povezanim sa zajedničkim politikama EU.

Članstvom u Europskoj uniji, Hrvatska punopravno sudjeluje u svim postojećim Programima Unije bez obzira na prethodno potpisane Memorandume o razumijevanju, te prestaje biti obavezna uplaćivati godišnje članarine. Sa završetkom finansijskog razdoblja Europske unije 2007.-2013., većina dotadašnjih Programa Unije završila je provedbom. Europski parlament usvojio je nove zakonske okvire za Programe Unije u finansijskom razdoblju 2014.-2020. Dok su za neke programe poduzete znatne promjene u odnosu na dosadašnji koncept, iz ostalih osnivajućih uredbi može se vidjeti nastavak uhodane strukture i provedbe programa iz prethodnog finansijskog razdoblja 2007.-2013.

Vlada Republike Hrvatske usvojila je 2. srpnja 2014. godine Zaključak o sudjelovanju Republike Hrvatske u Programima Unije u finansijskom razdoblju 2014.-2020. godine, kojim se imenuju nadležne institucije i odgovorne osobe za koordinaciju sudjelovanja Hrvatske u programima te imenuju tijela državne uprave koja su uključena u provedbu pojedinih programa u finansijskom razdoblju 2014.-2020. godine. Svaki program ima posebnu pravnu osnovu i različita provedbena pravila, koji su određeni posebnim zakonodavnim okvirom za svaki od programa (osnivajuće uredbe EU).

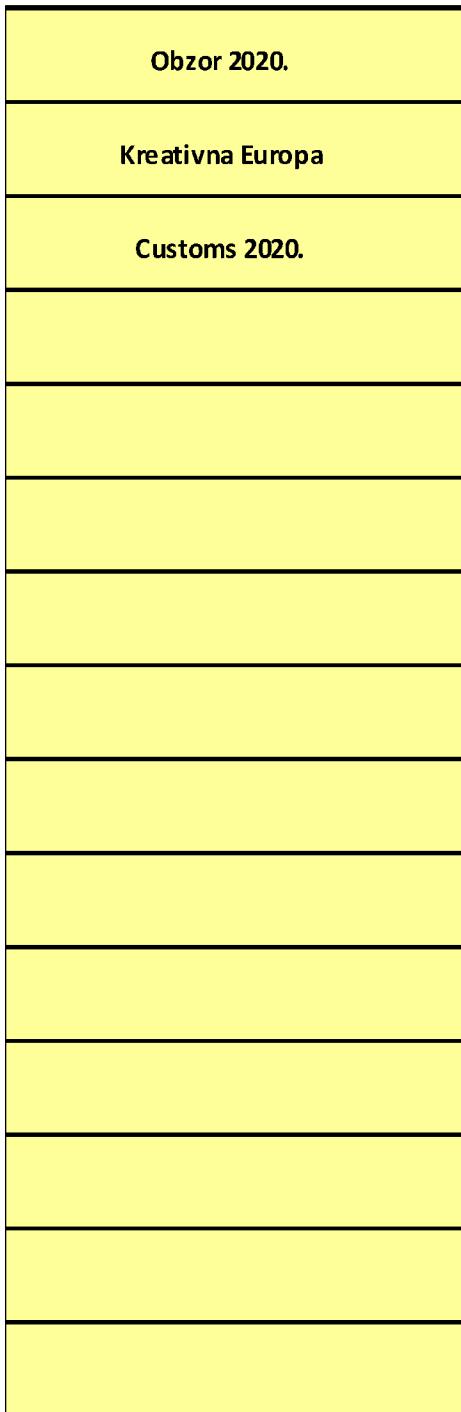
Centralizirani model provedbe

Većina Programa Unije provodi se prema centraliziranom modelu provedbe u kojem su za finansijsko upravljanje i provedbu odgovorna tijela Europske komisije, tj. Opće uprave zadužene za pojedini program koje odlučuju o vrsti i trajanju programa, raspoloživom proračunu te raspisuju pozive na dostavu projektnih prijedloga.

Decentralizirani model provedbe

U slučaju decentraliziranog modela, riječ je o prenošenju provedbene strukture na nacionalno tijelo. Tako u slučaju decentraliziranih aktivnosti u okviru programa Erasmus +, nacionalno tijelo predstavlja Agencija za mobilnosti i EU programe (AMPEU). Finansijski nadzor ili reviziju provode ili nadziru Europska komisija, OLAF i Europski revizorski sud.

U nastavku se navode programi Unije koji su važeći za razdoblje 2014. – 2020.g.

9.2.4. Europski strukturni i investicijski fondovi (ESI FONDOVI)

Kohezijska politika već je neko vrijeme druga finansijski najznačajnija zajednička politika EU. U finansijskom razdoblju 2007.- 2013. ona je iznosila 308 milijardi eura od 864,3 milijardi eura ukupnog proračuna EU.

S početnog naglaska na postizanju ujednačenog razvijanja unutar EU, cilj kohezijske politike se vremenom pomiče ka jačanju globalne konkurentnosti europskog gospodarstva. Taj je trend izražen i u posljednjoj reformi politike: od 2007. godine veći se naglasak na istraživanju i

razvoju, inovaciji, usklađenosti obuke s potrebama tržišta rada, informacijskoj infrastrukturni, suradnji s privatnim sektorom u sufinanciranju i pripremi projekata, okolišnoj održivosti, sprječavanju prirodnih i tehnoloških rizika itd. Reformom se nastoji kohezijsku politiku staviti u službu Lisabonske strategije i učiniti ju polugom održivog gospodarskog rasta EU. Dakle, puno više od politike ujednačenog regionalnog razvoja.

EU doprinos održivom gospodarskom rastu zemalja članica ostvaruje se kroz usmjeravanjem EU sredstava, a time i nacionalnih sredstava (sufinanciranje), na prioritetna ulaganja (ona s izraženim ekonomskim doprinosom) te uvođenjem kvalitetnijeg pristupa razmišljanja o razvoju u nacionalnu praksu zemalja članica, utemeljenog na strateškom planiranju.

Instrumenti kohezijske politike generički je termin za:

- Evropski fond za regionalni razvoj (EFRR),
- Evropski socijalni fond (ESF),
- Kohezijski fond,

Europski strukturni i investicijski fondovi naziv je za prethodno navedene fondove, te još dva fonda za poljoprivredu i ribarstvo i to:

- Evropski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR)

Evropski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR)

Osnovna je svrha finansijske perspektive postavljanje sedmogodišnjih političkih prioriteta i nadziranje ukupnog porasta rashoda. To se postiže određivanjem maksimalnih razina:

- za ukupne rashode

- za svaku pojedinu proračunsku glavu (*heading*)
Prebacivanje sredstava iz jedne proračunske glave u drugu nije dozvoljeno.

Ukupna finansijska alokacija za instrumente je 308 milijardi eura.

Zajednička pravna osnova im je Uredba Vijeća 1083/2006. (na engleskome jeziku)

Ciljevi instrumenata su:

- *konvergencija*
- *regionalna konkurentnost i zapošljavanje*
- *teritorijalna suradnja*.

Slijedi više podataka o ESI fondovima:

EUROPSKI FOND ZA REGIONALNI RAZVOJ

(engl. *European regional development fund –ERDF*) ima za cilj jačanje ekonomske i socijalne kohezije te smanjivanje razlika u razvoju između regija unutar EU. Uglavnom je usmjeren na infrastrukturne investicije, proizvodne investicije u cilju otvaranja radnih mjesta te na lokalni razvoj i razvoj malog i srednjeg poduzetništva. Republici Hrvatskoj je ERDF biti otvoren nakon pristupanja.

Pomoć iz ovog fonda usmjerava se na statističke prostorne jedinice prema EU klasifikaciji tzv. NUTS regije. U okviru kohezijske politike EU regije služe kako bi se utvrdila razina i vrsta pomoći kojom EU financira kohezijsku politiku tj. razvojne aktivnosti zemalja članica, sukladno strateškim smjernicama donesenim na razini EU. Cilj 'konvergencija' obuhvaća regije koje odgovaraju razini NUTS-a II i regije u kojima je BDP (eng. GDP) po glavi stanovnika ispod 75% EU prosjeka. Ima za zadatak ubrzati približavanje najslabije razvijenih zemalja članica i regija poboljšanjem uvjeta za rast i zapošljavanje, kroz povećanje i poboljšanje kvalitete investiranja u fizički i ljudski kapital, razvoj inovacija i društva znanja, prilagodljivost gospodarskih i društvenih promjena, zaštitu i poboljšanje okoliša kao i administrativne učinkovitosti. Razina sufinanciranja za ovaj cilj je do 75% ukupnih troškova pogodnih za sufinanciranje (*eligibility expenditure*). Fondom upravlja [Opća uprava za Regionalnu politiku](#), a fond je uspostavljen Uredbama Vijeća br. 1083/2006, te br.1084/2006.

EUROPSKI SOCIJALNI FOND

Ciljevi Europskog socijalnog fonda su vezani uz smanjenje razlika u životnom standardu i blagostanju u država članica Europske unije i njihovih regija, te time promicanje gospodarske i socijalne kohezije. Naglašava se promicanje zapošljavanja u EU, te pomoć europskim tvrtkama i radnoj snazi u što uspješnijem suočavanju s globalnim izazovima, kroz sljedeća djelovanja:

- Sredstva se dijele u cijeloj zajednici i u svim regijama, posebno u onima gdje je gospodarski razvoj usporen.
- Poboljšanje kvalitete života građana EU omogućavanjem njihovog stjecanja vještina i boljih mogućnosti zapošljavanja.
- U svrhu ostvarivanja navedenih ciljeva za razdoblje od 2010.-2013. godine državama članicama EU dodijeljeno je 75 milijardi eura.

Prihvatljiva područja ulaganja u okviru ESF-a su:

- Privlačenje i zadržavanje ljudi u zaposlenosti i modernizacija sustava socijalne zaštite
- Poboljšanje prilagodljivosti radnika i tvrtki te fleksibilnosti tržišta rada
- Povećanje investicija u ljudski kapital kroz bolje obrazovanje i stjecanje vještina
- Pačanje administrativnih kapaciteta
- Pomoć u održavanju zdrave radne snage

KOHEZIJSKI FOND

Kohezijski fond je finansijski mehanizam za financiranje velikih infrastrukturnih projekata u EU na području prometa i zaštite okoliša u svrhu postizanja gospodarske i socijalne kohezije Europske unije te poticanja održivog razvoja.

U finansijskoj perspektivi 2007. - 2013. vrijednost mu je iznosila oko 55 milijardi eura. Na sufinanciranje projekata u iznosu od najviše 85% pravo imaju države članice čiji je bruto domaći proizvod ispod 90% prosjeka Europske zajednice i koje primjenjuju nacionalni program konvergencije prema gospodarskoj i monetarnoj uniji. Kohezijski fond otvoren je Grčkoj, Portugalu i Španjolskoj te nakon proširenja u svibnju 2004. godine i novim državama članicama Unije.

Kohezijski fond financira intervencije na području:

- Okolišne infrastrukture s ciljem preuzimanja EU standarda zaštite okoliša
- Učinkovito korištenje energije i korištenje obnovljivih izvora energije
- Trans-europske transportne mreže (*Trans-European Transport Networks*)
- Transportne infrastrukture (izvan TEN-T mreže) koja doprinosi okolišno održivom urbanom i javnom prometu, inter-operabilnosti transportnih mreža diljem EU te potiče inter-modalne prometne sustave.

EUROPSKI POLJOPRIVREDNI FOND ZA RURALNI RAZVOJ - EAFRD

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (Agricultural Fund for Rural Development, EAFRD) ima za cilj jačanje europske politike ruralnog razvoja i pojednostavljinjanje njezine provedbe. Konkretno, poboljšava upravljanje i kontrolu nad politikom ruralnog razvoja za razdoblje 2007. - 2013. Fond se financira sredstvima Zajedničke poljoprivredne politike (CAP) i pridonosi ostvarivanju ciljeva strategije Europa 2020 promicanjem održivog ruralnog razvoja u cijeloj Europskoj uniji. Pridonosi ekološkoj i teritorijalnoj ravnoteži, zaštiti klimatskih uvjeta i uvođenju inovacija u poljoprivredni sektor. Za razdoblje od 2007. do 2013. godine, programu je namijenjeno 96,4 milijarde eura. U novom finansijskom razdoblju od 2014. do 2020. godine, planirani proračun Programa trebao bi iznositi 84,93 milijarde eura. Sredstvima Programa mogu se koristiti poljoprivredni gospodarski subjekti, poljoprivredne organizacije, udruge i sindikati, udruge za zaštitu okoliša, organizacije koje pružaju usluge u kulturi zajednice, mediji, udruge žena, poljoprivrednici, šumari i mladi.

Aktivnosti:

- Poticanje transfera znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima
- Jačanje konkurentnosti svih vrsta poljoprivrede i povećanje održivosti gospodarstva
- Promicanje organizacije prehrambenog lanca i upravljanje rizicima u poljoprivredi
- Obnova, očuvanje i promicanje ekološke ovisnosti o poljoprivredi i šumarstvu

- Promicanje učinkovitosti resursa i pomak potpora prema niskim razinama ugljičnog dioksida i klimatski prilagodljivoj poljoprivredi, prehrani i šumarstvu
- Promicanje socijalne uključenosti, smanjenje siromaštva i gospodarski razvoj ruralnih područja

EUROPSKI FOND ZA POMORSTVO I RIBARSTVO - EMFF

Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (European Maritime and Fisheries Fund - EMFF) osigurava sredstva ribarskoj industriji i priobalnim zajednicama s ciljem njihove prilagodbe promijenjenim uvjetima u sektoru i postizanja gospodarske i ekološke održivosti. U razdoblju od 2007. do 2013. godine, proračun programa (Europski fond za ribarstvo) iznosio 4,3 milijarde eura, a u novom proračunskom razdoblju od 2014. do 2020. godine, za program je predviđen proračun od 6,57 milijardi eura. Gospodarski subjekti i udruge u državama članicama mogu se prijaviti za dobivanje sredstva iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo. Prema načelu sufinanciranja omjer ovisi od same vrste projekta.

Aktivnosti:

Unutar zajedničkog upravljanja:

- 1.Održivi razvoj ribarstva
2. Održivi razvoj akvakulture
3. Održivi razvoj ribolovnih područja
4. Naknade za dodatne troškove u najudaljenijim regijama za ribarske proizvode i akvakulturu
5. Popratne mjere

Unutar izravnog upravljanja:

1. Integrirana pomorska politika
2. Popratne mjere

UKUPNA FINANSIJSKA ALOKACIJA EU SREDSTAVA ZA HRVATSKU ZA RAZDOBLJE 2014-2020. PO PROGRAMIMA (FONDOVIMA) JE :

ESI fond	Alokacija (EUR)
Europski fond za regionalni razvoj (EFRR)	4.321.499.588
Kohezijski fond	2.559.545.971
Europski socijalni fond (ESF)	1.516.033.073
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR)	2.026.222.500
Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR)	252.643.138
UKUPNO	10.675.944.270

Raspodjela alokacije iz ESI fondova za RH 2014-2020.

9.2.5. Operativni programi i Programi razvoja za razdoblje 2014. – 2020.

Korištenje sredstava ESI fondova, kako za Hrvatsku tako i za svaku drugu članicu EU vrši se na decentraliziran način. To u suštini znači:

- Korištenje sredstava iz ESI fondova ne vrši se direktno već putem Operativnih programa i Programa razvoja koji se izrađuju u Hrvatskoj, a potvrđuje ih Europska komisija
- Iz ESI fondova su određena sredstva za provedbu strategija, ciljeva i mjera Operativnih programa i Programa razvoja, a ta se sredstva koriste putem upravljačkih i posredničkih tijela koja se nalaze u Hrvatskoj i koja raspisuju natječaje za prijavu projekata.

U finansijskom razdoblju 2014.-2020. Republici Hrvatskoj je iz Europskih strukturnih i investicijskih (ESI) fondova na raspolaganju ukupno 10,676 milijardi eura. Od tog iznosa 8,397 milijardi eura predviđeno je za ciljeve kohezijske politike 2,026 milijarde eura za poljoprivrednu i ruralni razvoj te 253 milijuna eura za razvoj ribarstva.

OPERATIVNI PROGRAMI 2014. - 2020.

Operativni programi za razdoblje 2014. – 2020.g. predstavljaju okvir za korištenje dodijeljenih sredstava iz ESI fondova, a donose se u Hrvatskoj, te ih potvrđuje Europska komisija. Ti su operativni programi strategije za korištenje ESI fondova na određenim područjima i s određenim ciljevima. Na temelju tih strateških dokumenata izrađuju provedbeni dokumenti (pravilnici, upute i drugo), te se raspisuju natječaji i prihvaćenim projektima dodjeljuju bespovratna sredstva.

Operativni programi (i strategije) su slijedeći:

- Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.g.
- Operativni program Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020.g.
- Operativni program za pomorstvo i ribarstvo 2014. – 2020.g.
- Program ruralnog razvoja republike Hrvatske 2014. – 2020.g.

Operativni programi Konkretnost i kohezija 2014.-2020. (usvojen 12. prosinca 2014.) i Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. (usvojen 17. prosinca 2014.), temeljem kojih se može započeti s korištenjem dodijeljenih sredstava, usvojeni su među prvom trećinom operativnih programa država članica Europske unije. Program ruralnog razvoja RH 2014-

2020. i Operativni program za pomorstvo i ribarstvo su pred usvajanjem. Na temelju tih operativnih programa Hrvatskoj je dodijeljen finansijski okvir od 10,6 milijardi EUR za razdoblje od 2014. – 2020.g.

OPERATIVNI PROGRAM KONKURENTNOST I KOHEZIJA 2014.-2020.god.

Temelj Operativnog programa Konkurentnost i kohezija (OPKK) 2014. - 2020. jest analiza socioekonomskih okolnosti, utvrđenih prepreka za rast, izazova i razvojnih potreba u Hrvatskoj, u kontekstu Sporazuma o partnerstvu (SP), relevantnih strateških dokumenata Unije i država članica, njihovih povezanih ciljeva i temeljnih strateških odredaba.

Analiza ukazuje na negativne učinke gospodarske recesije uslijed koje se od 2008. godine razina BDP-a smanjila za više od 10 %. Glavni izazovi su niska konkurentnost gospodarstva, visoka nezaposlenost, raskorak između obrazovnog sustava i ekonomskih potreba, nedostatna infrastruktura i usluge gospodarskih i javnih usluga. Regionalni nerazmjeri su također prisutni, uzrokovani zemljopisnim i raznim socioekonomskim čimbenicima. Potrebno je pozabaviti se mnogim ključnim izazovima kako bi se pridonijelo ostvarivanju ciljeva Europe 2020. i Nacionalnim programima reformi (NPR) predviđenih za 2014. godinu i buduća razdoblja. U tom pogledu, Hrvatska je posvećena postizanju bržeg i naprednjeg pametnog rasta, a održivi i uravnoteženi gospodarski i društveni razvoj cijele zemlje potreban je kako bi se osigurala prihvatljiva kvaliteta življenja u svim regijama, usporediva s prosjekom Europske unije.

OPKK se sufinancira iz Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR) i Kohezijskog fonda (KF), a njegova se strategija temelji na koncentraciji ulaganja u 9 tematskih ciljeva (TC) zajedničkog Strateškog okvira (TC 1, TC 2, TC 3, TC 4, TC 5, TC 6, TC 7, TC 9 i TC 10) i njihovim specifičnim investicijskim prioritetima (IP), s dalnjim fokusom na konkretne ciljeve (KC) koje je potrebno ostvariti. Neke aktivnosti OPKK-a dopunjene su ulaganjima u okviru Operativnog programa Učinkoviti ljudski resursi 2014. - 2020. (OPEHR), sufinanciranog iz Europskog socijalnog fonda (ESF). Također će se primjenjivati načelo potpomaganja uravnoteženog regionalnog razvoja kao horizontalnog prioriteta.

Kako bi se postigli spomenuti ciljevi, raspoloživa sredstva EFRR-a i KF-a u okviru OPKK-a raspoređena su na sljedeća prioritetna područja:

- Jačanje gospodarstva primjenom istraživanja i inovacija
- Korištenje informacijske i komunikacijske tehnologije
- Poslovna konkurentnost
- Promicanje energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije
- Klimatske promjene i upravljanje rizicima
- Zaštita okoliša i održivost resursa
- Povezanost i mobilnost
- Socijalno uključivanje i zdravlje
- Obrazovanje, vještine i cjeloživotno učenje.

OP „Konkurentnost i kohezija“ 2014. - 2020.

Prioritetna os	Finansijska alokacija (EUR)
1. Jačanje gospodarstva primjenom istraživanja i inovacija	664.792.165
2. Korištenje informacijske i komunikacijske tehnologije	307.952.676
3. Poslovna konkurentnost	970.000.000
4. Promicanje energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije	531.810.805
5. Klimatske promjene i upravljanje rizicima	245.396.147
6. Zaštita okoliša i održivost resursa	1.987.360.608
7. Povezanost i mobilnost	1.310.205.755
8. Socijalno uključivanje i zdravlje	356.500.000
9. Obrazovanje, vještine i cjeloživotno učenje	270.914.791
10. Tehnička pomoć	236.112.612
Ukupno	6.881.045.559

OP UČINKOVITI LJUDSKI POTENCIJALI 2014.-2020.

Europska komisija odobrila je Operativni program Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. 18. prosinca čime je otvoren put za korištenje novca iz Europskog socijalnog fonda. Europski socijalni fond jedan je od temeljnih strukturnih instrumenta Europske unije kojim se državama članicama pruža potpora za ulaganje u ljudski kapital i jačanje konkurentnosti europskog gospodarstva. Aktivnosti financirane iz sredstava Europskog socijalnog fonda pomažu ljudima da unaprijede svoje vještine i lakše se integriraju na tržište rada, usmjerene su na borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti te na poboljšanje učinkovitosti javne uprave. Osnovni cilj Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali je pridonijeti rastu zapošljavanja i jačanju socijalne kohezije u Hrvatskoj. Njegova je ukupna vrijednost 1,85 milijardi eura, od čega se 1,58 milijardi financira iz proračuna Europske unije, uključujući 66 milijuna eura iz Inicijative za zapošljavanje mladih.

Operativnim su programom razrađena ulaganja u četiri temeljna područja:

- Više od trećine sredstava namijenjeno je mjerama za potporu pristupa održivom i kvalitetnom zapošljavanju nezaposlenih osoba. Naglasak je osobito stavljen na učinkovite mjere aktivne politike tržišta rada za mlade, dugotrajno nezaposlene, žene i starije radnike, kao i na preventivne mjere za smanjenje rizika od gubitka radnih mesta u izmijenjenim gospodarskim prilikama.
- Oko 28 posto proračuna OP-a investirat će se u osiguravanje adekvatnog usklađenja znanja i vještina s potrebama tržišta rada i u tom će se smislu poticati tercijarno obrazovanje, strukovno obrazovanje i cijeloživotno učenje te poboljšanje pristupa kvalitetnom obrazovanju.

Aktivnosti vezane uz područje socijalnog uključivanja predviđaju promicanje socijalne i ekonomske jednakosti, suzbijanje diskriminacije, prijelaz s institucionalne razine.

- Skrb u zajednici, poboljšanje dostupnosti i održivosti socijalnih i zdravstvenih usluga, kao i poticanje društvenog poduzetništva.
- Potpora javnoj upravi obuhvaćena je kroz aktivnosti poboljšanja kapaciteta i usluga javne uprave, uključujući bolje upravljanje javnim financijama, razvoj e-uprave i borbu protiv korupcije. Predviđa se i promicanje javnog dijaloga, partnerstva i jačanje

kapaciteta organizacija civilnog društva i socijalnih partnera. U pravosuđu se osobit naglasak stavlja na poboljšanje učinkovitosti i neovisnosti.

Tablica 17.: Prioriteti operativnog programa i alokacija

OP Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. Raspodjela sredstava EU-a po prioritetnim osima	
Prioritetna os	Alokacija ESIF (EUR)
Visoka zaposljivost i mobilnost radne snage	532.933.273
Socijalno uključivanje	328.000.000
Obrazovanje i cjeloživotno učenje	450.000.000
Pametna administracija	191.276.944
Tehnička pomoć	80.000.000
Ukupno	1.582.210.217

PROGRAM RURALNOG RAZVOJA 2014.-2020.

Zajednička poljoprivredna politika (ZPP) predstavlja jedno od najznačajnijih područja djelovanja institucija Europske unije. Ruralni razvoj, kao drugi stup ZPP financiran je sredstvima [Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj \(EPFRR\)](#). Ukupna alokacija za Program ruralnog razvoja 2014.-2020. iznosi 2.383 milijarde eura, od čega će se 2.026 milijardi eura financirati iz Europskog fonda za ruralni razvoj (EPFRR), a ostatak iz sredstava nacionalnog proračuna Republike Hrvatske. Nacrt Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020. poslan je na očitovanje u Europsku komisiju 16. srpnja 2014. U listopadu 2014. zaprimljeni su komentari na dostavljeni nacrt te se do kraja siječnja 2015. intenzivno radilo na usuglašavanju dokumenta sa zahtjevima Europske komisije. Doradena inačica programa poslana je u Bruxelles 3. veljače 2015., a u međuvremenu su raspisani i prvi natječaji za dodjelu potpora. Službeno *Pismo odobrenja Programa* očekuje se tijekom svibnja 2015.

Ciljevi Programa

CILJ 1.	Poticati konkurentnost poljoprivrede
CILJ 2.	Osigurati održivo upravljanje prirodnim resursima i klimatskim promjenama
CILJ 3.	Postići uravnotežen teritorijalni razvoj ruralnih područja, uključujući stvaranje i očuvanje radnih mesta

PROGRAM RURALNOG RAZVOJA REPUBLIKE HRVATSKE ZA RAZDOBLJE 2014. – 2020.

OKVIRNA RASPODJELA SREDSTAVA PO MJERAMA

Mjera	Ukupno (€)
M1 - Prenošenje znanja i aktivnosti informiranja	13.333.333,33
M2 - Savjetodavne službe, službe za upravljanje poljoprivrednim gospodarstvom i pomoć poljoprivrednim gospodarstvima	21.176.470,59
M3 - Sustavi kvalitete za poljoprivredne proizvode i hranu	7.058.823,53
M4 - Ulaganja u fizičku imovinu	667.058.823,53
M5 - Obnavljanje poljoprivrednog proizvodnog potencijala narušenog elementarnim nepogodama i katastrofalnim događajima te uvođenje odgоварајућih preventivnih aktivnosti	118.117.647,06
M6 - Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja	262.928.104,58
M7 - Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima	265.882.352,94
M8 - Ulaganja u razvoj šumskih područja i poboljšanje održivosti šuma	92.941.176,47
M9 - Uspostava proizvođačkih grupa i organizacija	8.888.888,89
M10 - Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene	138.830.280,00
M11 - Ekološki uzgoj	128.309.623,50
M13 - Plaćanja područjima s prirodnim ograničenjima ili ostalim posebnim ograničenjima	321.600.000,00
M16 - Suradnja	8.333.333,33
M17 - Upravljanje rizicima	56.673.373,50
M18 - Financiranje dodatnih nacionalnih izravnih plaćanja za Hrvatsku	139.875.000,00
M19 - LEADER (CLLD)	67.540.725,00
M20 - Tehnička pomoć	64.746.543,59
UKUPNO 2014 - 2020	2.383.294.499,84

OPERATIVNI PROGRAM ZA POMORSTVO I RIBARSTVO RH ZA PROGRAMSKO RAZDOBLJE 2014. - 2020.

Republika Hrvatska kao punopravna članica Europske unije ostvaruje pravo na korištenje potpore iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo (EFPR), finansijskog instrumenta Europske unije za pomoć u ostvarivanju ciljeva iz Zajedničke ribarstvene politike (ZRP) za programsко razdoblje od 2014. do 2020. godine. Europski fond za pomorstvo i ribarstvo doprinosi promicanju konkurentnog, okolišno i gospodarski održivog i društveno odgovornog ribarstva i akvakulture, potiče provedbu Zajedničke ribarstvene politike, promiče uravnotežen i uključiv teritorijalni razvoj ribarstvenih područja i područja u akvakulturi te potiče razvoj i provedbu Integrirane pomorske politike na način koji nadopunjuje kohezijsku politiku i Zajedničku ribarstvenu politiku. Jedinstveni dokument koji će sadržavati odabране prioritete i ciljeve koji se trebaju ostvariti uz pomoć mjera strukturne politike u ribarstvu sufinanciranih sredstvima potpore iz EFPR-a je Operativni program za pomorstvo i ribarstvo Republike Hrvatske za programsko razdoblje 2014.–2020.

7.1 Opis okvira za procjenu ostvarenja postignuća sustava (u skladu s člankom 22. I Prilogom II Uredbe (EU) br. 1303/2013)

Prioritet Unije	I. Poticanje okolišnog održivog, resursno učinkovitog, inovativnog, konkurentnog i na znanju utemeljenog ribarstva	
Pokazatelj i mjerna jedinica	Kontrolne točke za 2018.	Ciljevi za 2023.
Finansijski pokazatelj (EUR)	31.090.00,00	69.086.814,00
Trajna obustava (<i>Broj projekata</i>)	50	60
Promicanje ljudskog kapitala i socijalnog dijaloga, diversifikacije i novih oblika prihoda, pokretanja poduzeća za ribare i zdravlja/sigurnosti (<i>Broj projekata</i>)	71	141
Dodana vrijednost, kvaliteta, korištenje neželjenog ulova i ribarske luke, iskrcajna mjesta, burze riba i zakloništa (<i>Broj projekata</i>)	6	20

Prioritet Unije	II. Poticanje okolišno održive, resursno učinkovite, inovativne, konkurentne i na znanju utemeljene akvakulture	
Pokazatelj i mjerna jedinica	Kontrolne točke za 2018.	Ciljevi za 2023.
Finansijski pokazatelj (EUR)	13.117.000,00	37.476.000,00
Inovacije, savjetodavne usluge (broj projekata)	15	32
Produktivna ulaganja u akvakulturu (<i>Broj projekata</i>)	86	219

Prioritet Unije	III. Poticanje provedbe ZRP-a	
Pokazatelj i mjerna jedinica	Kontrolne točke za 2018.	Ciljevi za 2023.
Finansijski pokazatelj (EUR)	13.237.000,00	44.124.207,00
Podupiranje prikupljana podataka, upravljanja podacima i njihova korištena (<i>Broj projekata</i>)	1	2
Provedba kontrole Unije, sustav inspekcija i provedbe (<i>Broj projekata</i>)	19	70

Prioritet Unije	IV. Povećanje zaposlenosti i teritorijalne kohezije	
Pokazatelj i mjerna jedinica	Kontrolne točke za 2018.	Ciljevi za 2023.
Finansijski pokazatelj (EUR)	4.460.000,00	22.298.877,00
Odabrane lokalne razvoje strategije (Broj strategija odabranih)	7	7

Prioritet Unije	V. Poticanje stavljanja na tržište i prerade	
Pokazatelj i mjerna jedinica	Kontrolne točke za 2018.	Ciljevi za 2023.
Finansijski pokazatelj (EUR)	11.174.000,00	29.333.333,00
Prerada proizvoda ribarstva i akvakulture (<i>Broj projekata</i>)	28	80

Prioritet Unije	VI. Poticanje provedbe IPP-a	
Pokazatelj i mjerna jedinica	Kontrolne točke za 2018.	Ciljevi za 2023.
Finansijski pokazatelj (EUR)	134.000,00	1.333.334,00
Zaštita pomorskog okoliša i poboljšanje znanja o njemu te održivo korištenje morskim i priobalnim resursima (<i>Broj projekata</i>)	0	8

9.2.6. Teritorijalna suradnja za razdoblje 2014.-2020.

Europska teritorijalna suradnja, uz ujednačen regionalni razvoj kao drugi cilj kohezijske politike za razdoblje 2014.-2020., odnosi se na stvaranje podloge za razvoj koordinirane, sustavne i strateški usmjerene suradnje na lokalnoj, regionalnoj i središnjoj državnoj razini s partnerima iz susjednih zemalja i ostalih regija Europske unije. Time bi se kroz zajednički pristup na odgovarajućoj administrativno-teritorijalnoj razini smanjio negativan utjecaj granica i promovirala društveno-gospodarska kohezija. Republika Hrvatska u ovom razdoblju može punopravno sudjelovati u sva tri dijela europske teritorijalne suradnje:

Prekogranična suradnja	Transnacionalna suradnja	Međuregionalna suradnja

9.3. Partnerstvo privatnog i javnog sektora

Kako je područje prostora Grada Paga relativno malo razvojno ograničeno, a politika razvoja Grada Paga može se temeljiti prije svega na razvoju turizma i propadajućim djelatnostima, ali i na prodaji zemljišta investitorima, te posebno na modelu partnerstva privatnog i javnog sektora (JLS) u kojem se dugoročno može zadržati vlasništvo nad zemljištem i nekretninama. Naime, s obzirom na mali teritorij Grada, resursi, posebno zemljište su ograničeni i potrebno je u svrhu razvoja koristiti modele koji će sačuvati te resurse u gradskom vlasništvu.

Javno-privatno partnerstvo (JPP) podrazumijeva suradnju između tijela javne vlasti s privatnim sektorom, na razini središnje ili lokalne zajednice, s ciljem zadovoljavanja neke javne potrebe. U najširem smislu javno-privatno partnerstvo mogli bismo definirati kao skupinu zajedničkih inicijativa javnog sektora te privatnog profitnog i neprofitnog sektora, u kojima svaki subjekt donosi određena sredstva i sudjeluje u planiranju i odlučivanju.

Međutim, pod pojmom javno-privatno partnerstvo danas se u užem smislu podrazumijevaju kooperativni pothvati u sklopu kojih javni i privatni sektor udružuju resurse i stručna znanja kako bi, kroz prikladne alokacije resursa, rizika i nagrada, zadovoljili neku javnu potrebu. Primjenom različitih metoda, privatni sektor može uposlitи svoje resurse i vještine u pružanju dobara i usluga koje tradicionalno osigurava država.

Važni „sastojci“ uspješnog javno-privatnog partnerstva su povjerenje, transparentnost i zajednički plan, što nije lako postići među partnerima koji nisu nužno naviknuti da se međusobno savjetuju. Zbog toga je socijalni dijalog bitan element i vitalni faktor uspjeha javno-privatnog partnerstva. Socijalni dijalog omogućuje identifikaciju zajedničkih problema i stvaranje zajedničkih strategija za razvoj na državnoj ili lokalnoj razini. Potreba za javno-privatnom suradnjom vjerojatno je izraženija na lokalnoj razini. Globalni trendovi (globalizacija, decentralizacija) postavljaju široki niz zahtjeva pred lokalne dionike. Na primjer, mnoga lokalna gospodarstva trebaju održavati svoju konkurentnost na globalnom tržištu. Poduzeća ne mogu sama podnijeti taj izazov te će se za podršku poslovnom okruženju i investicijskoj klimi trebati osloniti na lokalne vlasti i davatelje usluga. Također organizacije civilnog društva mogu doprinijeti nastojanjima održivog lokalnog ekonomskog razvoja kroz svoje aktivnosti usmjerene zaštiti isključenih grupa ili zaštiti okoliša. Uspješno javno-privatno

partnerstvo tako doprinosi socijalnim i ekonomskim aspektima i zaštiti okoliša. JPP omogućava i/ili olakšava udruživanje resursa, znanja i ekspertize. JPP može značajno povećati pristup širokom nizu osnovnih komunalnih usluga, servisa i proizvoda, pogotovo u siromašnim područjima. Javno-privatno partnerstvo ili "JPP" je komercijalna suradnja javne institucije i privatnog partnera pod uvjetima u kojima privatni partner:

- posluje i imovinom javnog sektora za komercijalno korištenje
- preuzima financijske, tehničke i operativne rizike u svezi obnašanja institucionalne funkcije i korištenja imovine javnog sektora, ali taj rizik djelom i dijeli s javnim sektorom
- ima korist od korištenja imovine javnog sektora uz uvjet maksimiziranja ekonomske i financijske koristi za javni sektor

Motivi javnog sektora za JPP su:

- Dodatni izvori financijskih sredstva za pokretanje novih investicija
- Učinkovitija realizacija projekata
- Zajednički rizik i njegova podjela između javnog i privatnog sektora
- Poboljšanje kvalitete i efikasnosti usluga
- Ekonomski i financijska korist

Bit javno-privatnog partnerstva leži u raspodjeli rizika jer je za uspjeh nekog projekta najvažnije ustanoviti rizike vezane za svaki element i fazu projekta te ih alocirati tako da osiguramo najbolju vrijednost na uložene resurse. Mogućnosti raspodjele rizika koje stoje na raspolaganju kreću se od neposrednog pružanja usluga države do potpune privatizacije, kada država sve rizike i nagrade prenosi na privatni sektor.

Javno privatno partnerstvo nije jednostavno partnerstvo i treba se pojaviti široko prepoznata kriza. Npr ne postojanje određene usluge ili gubljenje resursa - prije nego li su partneri prisiljeni odlučiti se na suradnju kako bi riješili problem. Iako se nadamo da do napretka može doći i bez pojavljivanja krize, u praksi, inercija koja postoji prekida se najčešće nužnom potrebom za zajedničkim radom. Katkad (čak i kad nema ozbiljne krize) pojedinac, grupa ili organizacija shvatiti da se odvojenim, nekoordiniranim akcijama propuštaju prilike za optimiziranje korištenja nedostatnih resursa. U stvarnom životu, čak i kad je očito da postoji kriza te postoji interes za suradnjom, partnerstvo neće uspjeti bez poticaja i opredijeljenosti širega kruga ljudi koji odlučuju, a posebno se to odnosi na javni sektor, uvažavajući način odlučivanja u javnom sektoru i komunikacije s javnošću u svezi donošenja odluka o važnim projektima.

Čimbenici koji omogućuju uspješnost modela JPP:

Kompatibilni ciljevi:

Da bi javno-privatno partnerstvo bilo uspješno u svom djelovanju, razni kriteriji moraju biti zadovoljeni. Za početak, javni i privatni sektor moraju imati *kompatibilne ciljeve*. Npr. i javni i privatni sektor žele podići opći standard života. Vlasti i zajednice žele raditi na tome kako bi se smanjilo siromaštvo, a poslovni svijet želi da se to postigne kako bi više ljudi moglo kupiti njihove proizvode. Oba sektora također žele poboljšati veze na lokalnoj razini, naročito na rastućim tržištima - poslovni sektor u cilju rasta tržišta, a vlasti i zajednice u cilju promoviranja razvoja i razmjene ideja. Dodatno, oba sektora žele osigurati dostatne usluge - vlade i zajednice kako bi održali niske troškove te povećali pokrivenost uslugama, a poslovni sektor zbog povećavanja profita.

Sve strane se moraju usredotočiti na šire, komplementarne ciljeve koji se trebaju postići. Važno je shvatiti da javni i privatni sektor ne trebaju nužno biti isti da partnerstvo funkcionira. Moraju biti približno kompatibilni.

Podržavajuća okolina:

Slijedeći ključni čimbenik u održavanju javno-privatnog partnerstva je *podržavajuća okolina*. Podržavajuća regulatorna, pravna i politička okolina predstavlja kamen temeljac za održivo uključivanje privatnog sektora. Regulatorni okvir čak i ako je jasno postavljen sa strane vlade, ne garantira učinkovito reguliranje. Obzirom da su lokalne samouprave različite, javni i privatni sektori će se susresti s problemima kad budu pokušavali definirati i regulirati svoj međusobni odnos te svoje uloge u pružanju usluga. Posebno javni sektor treba definirati jasnu raspodjelu odgovornosti između nacionalne vlade i lokalne samouprave te javno iskazati svoju ulogu kao onoga koji pruža i regulira. Privatna poduzeća radije žele da ugovor služi kao glavni regulatorni mehanizam te da lokalna samouprava ima vrlo ograničeno pravo na regulatornu diskreciju nakon što je ugovor potpisana. Detaljno specificirane odredbe koje određuju dužnosti, ciljeve koji se trebaju postići, pravila za mijenjanje cijena i načine rješavanja nesporazuma, dozvoljavaju privatnom sektoru bolju mogućnost predviđanja profitabilnosti pothvata te odlučivanja žele li ili ne žele natjecati se za dobivanje ugovora. Imajući to u vidu, vlasti moraju donijeti važnu odluku o stupnju regulatorne diskrecije koje su se spremne odreći, naročito kod dugoročnih ugovora.

Pravni okvir vrlo je bitan za ugovaranje i provođenje javne nabave te za investiranje privatnog sektora. Vrlo je važno uvesti odgovarajuće mehanizme kako bi se smanjila mogućnost za korupciju u bilo kojem procesu nabave, jer se korupcijom smanjuje politička prihvativost i interes mnogih privatnih investitora. Na posljeku, političko okruženje lošom političkom klimom može stvoriti barijere za početak ili održavanje javno-privatne suradnje. Pritisci izbornih ciklusa, potencijalna nestabilnost novih demokracija, posebne agende vladinih dužnosnika te poseban status nekih usluga (Npr. potaknuti javno privatno partnerstvo, dati jamstvo privatnim partnerima da politički faktori neće dovesti do prekidanja ugovornog partnerstva.

Političko i društveno prihvaćanje:

Da bi javno-privatno partnerstvo kao model uspjelo, javni i privatni sektor ne mogu graditi partnerstvo sami, stoga je *političko i društveno prihvaćanje* uključivanja privatnog sektora slijedeći čimbenik uspješnosti modela JPP. Javnost mora vidjeti sudjelovanje privatnog sektora kao korisno, ako se želi da trajnost partnerstva potraje. Javno prihvaćanje uključivanja privatnog sektora kroz duže vrijeme, ovisit će prvenstveno od pružanja obećanih usluga i ostvarene koristi po prihvatljivim cijenama. Zbog toga, vrlo je važno razviti mehanizme kojima bi se osiguralo da organizacija koja pruža uslugu, bilo da se radi o organizaciji iz javnog ili privatnog sektora bude odgovorna prema svojim korisnicima. Javna podrška će također ovisiti o mogućnosti partnerstva da zadovolje potrebe svih dionika. Npr. službenici u javnim službama mogu biti izvor velikog otpora povećanom uključivanju privatnog sektora u pružanju usluga. Ugovori trebaju osigurati zapošljavanje ili zbrinjavanje javnih službenika i lokalnih stanovnika u najvećoj mogućoj mjeri.

Kredibilitet i transparentnost:

Učinkovitu suradnju između lokalne vlasti, poslovnog svijeta i zajednice nije lako postići, jer je uključeno mnogo različitih sudionika. Često postoji nizak stupanj povjerenja među potencijalnim partnerima te nedostaje predvidljivost u procesu. Stoga kao bitan čimbenik navodimo i *kredibilitet* podržavatelja i drugih uključenih lidera, kao i *transparentnost*

procesa kritične su odrednice dugoročnog uspjeha. Iskustvo govori da istinsko partnerstvo mora uključivati principe pravičnosti, transparentnosti u postupanju te zajednički interes odnosno korist. Za uspješno partnerstvo u bilo kojem projektu potrebno je povjerenje i sigurnost.

Čimbenici koji pridonose trajnom partnerstvu:

Vlasti jasno iskazuju interes za javno- privatno partnerstvo koje će se održati kroz dulje vrijeme. Bitni elementi za trajno javno- privatno partnerstvo su: uključivanje resursa, razvoj kapaciteta, uloge i odgovornosti, fleksibilnost, vrijeme, strpljenje i društvena odgovornost. Svaki od elemenata je obrazložen u nastavku.

1. Uključivanje resursa

Svi bi se uključeni partneri trebali obvezati da će uključiti svoje resurse (financijske, ljudske, kapital) kako bi povećali interes za stvaranje uspješnog partnerstva. To uključuje dijeljenje rizika i nagrade.

2. Razvoj kapaciteta

Projekti koji zahtijevaju znatne institucionalne promjene ili velika kapitalna ulaganja zahtijevaju razvoj kapaciteta svih grupa dionika. Npr. razvoj kapaciteta potrošača o prirodi usluga koje su im namijenjene i u pogledu troškova za pružanje usluga; pružatelja usluga, naročito lokalnih organizacija, u pogledu poduzetničkih vještina vlasti, u pogledu usvajanja potrebnih okvira za pružanje usluga te za nadgledanje kvalitete pružanja usluga.

3. Uloge i odgovornosti

Određivanje uloga i odgovornosti još je jedan element potreban za razvoj učinkovitih partnerstava. Bitno je da se partnerstva organiziraju kroz usuglašavanje u cilju najučinkovitije upotrebe resursa obiju strana. Individualne odgovornosti moraju biti jasno razgraničene i određene od početka kako ne bi došlo do dvosmislenih, nejasnih zadatka koji se očekuju da ih svaki od partnera provede. Nadalje, te odgovornosti treba realističko definirati, s jasnim razumijevanjem jakih i slabih strana svakog pojedinog partnera.

4. Fleksibilnost

Svi su partneri vezani uz kontekst i lokalno se razlikuju. Partnerstvo bi trebalo koristiti postojeća iskustava, ali u isto vrijeme voditi i računa o korištenju komparativnih prednosti lokalnih resursa. Ako se radi o duljem vremenu, bit će najvjerojatnije potrebno provesti promjene u plan investiranja, izboru tehnologija te planu aktivnosti, kao odgovor na nepredviđene okolnosti. Uključivanje jasnih procedura za uvođenje takvih promjena tijekom životnog ciklusa projekta, smanjit će šanse za stvaranje negativnog utjecaja na partnerstvo.

5. Vrijeme

Partnerstvo zahtijeva vrijeme. Proces razumijevanja problema koje treba rješavati i učinka na potencijalne partnere, kao i potreba partnera, zahtijeva vrijeme. Napredak se sigurno može događati kako se projekt odvija. Međutim proces zadobivanja i održavanja prihvaćanja među korisnicima, provoditeljima i regulatorima je kontinuiran. Suradnički dijalog u cilju zadovoljavanja zajedničkih potreba mora se održavati kroz cijeli projekt.

6. Strpljenje

Za projekte koji zahtijevaju znatne institucionalne promjene ili kapitalne investicije potrebno je dosta vremena. Pažnja mora biti posvećena balansu između brzog odgovaranja na najhitnije krize i razvijanja integriranih rješenja koja će potrajati. Politički ciklusi i želja za brzim

poboljšanjima u kriznim situacijama cesto dovode do postavljanja prekratkih vremenskih okvira. Takve kratkoročne agende i ograničeni horizonti vode nerealnim očekivanjima i neodrživim rješenjima. Krupne institucionalne promjene (npr. razvoj regulatornih kapaciteta) i velika privatna ulaganja zahtijevaju vrijeme. Nije realistično očekivati da će se uključivanjem privatnog sektora brzo prebroditi nedostaci u javnim institucijama i aktivnostima, niti da će se odmah kompenzirati dotadašnje nedostatke u resursima i financiranja sa strane javnog sektora.

7. Društvena odgovornost

Javne usluge osiguravaju javnu dobrobit. Drugim riječima dobrobit koja bi trebala biti dostupna svima. Poboljšanje pružanja takvih usluga zapravo se odnosi na poboljšavanje življenja ljudi, naročito siromašnije populacije u gradovima. Vlade bi trebale uvijek osigurati da promjene koje usvajaju dovode do povećanja pristupa i boljoj kvaliteti pružanju usluga. Naglasak na društvenoj odgovornosti povećat će političku korist, jer bolje usluge vode prema većem političkom prihvaćanju od strane javnosti.

10. RAZVOJNE POLITIKE I DOKUMENTI SVIH STRUKTURA

Razvoj Grada Paga zasniva se na vlastitim razvojnim strategijama i opredjeljenjima, ali i na razvojnim politikama i razvojnim strategijama drugih struktura na koje se razvoj Grada treba oslanjati i s tim strategijama usklađivati.

10.1. Regionalna politika RH

Republika Hrvatska podijeljena je na 21 županiju, 127 grada i 429 općina. Županija je jedinica područne (regionalne) samouprave čije područje predstavlja prirodnu, povjesnu, gospodarsku, prometnu, društvenu i samoupravnu cjelinu ustrojenu radi obavljanja poslova od područnog (regionalnog) interesa. Županija osobito obavlja poslove koji se odnose na: školstvo, zdravstvo, prostorno i urbanističko planiranje, gospodarski razvoj, promet i prometnu infrastrukturu te planiranje i razvoj mreže obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih i kulturnih ustanova.

U okviru županije grad je jedinica lokalne samouprave u kojoj je sjedište županije te svako mjesto s više od 10.000 stanovnika koje predstavlja urbanu, povjesnu, prirodnu, gospodarsku i društvenu cjelinu. Grad je jedinica lokalne samouprave osnovana, u pravilu, za područja više naseljenih mjesta koja predstavljaju prirodnu, gospodarsku i društvenu cjelinu i povezana su zajedničkim interesima stanovništva. Općine su manje jedinice lokalne samouprave sa sličnim funkcijama kao i gradovi. Gradovi i općine u svom djelokrugu obavljaju poslove koji se odnose na: uređenje naselja i stanovanje, prostorno i urbanističko planiranje, gospodarski razvoj, promet i prometnu infrastrukturu, planiranje i razvoj mreže obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih i kulturnih ustanova.

Na nivou Države ne postoji jedinstveni zakonski akt koji bi sustavno rješavao problematiku regionalnog razvoja na cijelom državnom teritoriju. Ipak postoji niz zakona koji su relevantni za reguliranje i provođenje politike regionalnog razvoja. Među njima treba izdvojiti one kojima se izričito uređuje pitanja razvoja onih područja Republike Hrvatske koja zaostaju u razvoju. To su: Zakon o otocima, Zakon o područjima posebne državne skrbi, Zakon o brdsko-planinskim područjima, te Zakon o obnovi i razvoju Grada Vukovara i Zakon o Fondu za regionalni razvoj. U okviru samoupravnog djelokruga regionalnih i lokalnih jedinica, u županijama i ne malom broju gradova postoje upravna tijela nadležna za pitanja regionalnog, odnosno, lokalnog razvoja. Uz to, u nekim županijama i gradovima postoje županijske, tj. lokalne razvojne agencije, poduzetnički centri, tehnološki centri i druge razvoje institucije koje rješavaju gospodarska i druga razvojna pitanja na regionalnoj (lokalnoj) razini.

Razvojna agencija Zadarske županije registrirana je kao trgovacko društvo pri Trgovačkome sudu u Zadru 30. studenog 2006. godine. Osnivači Razvojne agencije su: Zadarska županija (51% temeljnog kapitala), Grad Zadar (36%), Grad Benkovac (5%), Grad Biograd na Moru (2,5%), Grad Pag (2%), Grad Nin (2%) i Grad Obrovac (1,5%).

Razvojna agencija Zadarske županije ima za cilj stvaranje sustava za osmišljavanje i koordinaciju novog razvojnog ciklusa Zadarske županije, što uključuje razvojne programe, a sve u funkciji regionalnog razvoja, stvaranja pozitivne klime za ulaganje u poduzetništvo i s ciljem ostvarenja dobrobiti za žitelje Zadarske županije. Uloga Razvojne agencije je

pomaganje malog i srednjeg poduzetništva za područje cijele Županije, i to putem finansijske podrške, razvijanja poduzetničke infrastrukture, informiranja postojećih i potencijalnih poduzetnika, savjetodavnih usluga i pomoći pri rješavanju svakodnevnih poslovnih problema vezanih uz rast i razvoj poduzetništva te poduzetnička izobrazba i stručno usavršavanje.

Sukladno potrebama gospodarstva u Županiji, Razvojna agencija provodi sljedeće aktivnosti:

- financiranje i kreditiranje (Jamstvena shema, povlašteni krediti);
- razvoj gospodarskih zona i infrastrukture (povezivanje zona, pomoć u upravljanju zonama, financiranje i razvoj infrastrukture, promocija i marketing);
- promocija ulaganja;
- edukacija (edukacija gospodarstvenika, edukacija zaposlenika lokalne samouprave, edukacija malih i srednjih poduzetnika);
- izrada i vođenje razvojnih programa (izrada svih vrsta razvojnih projekata u Županiji, izrada investicijskih projekata i poslovnih planova);
- promocija i marketing (nastup na sajmovima, organiziranje skupova i okruglih stolova, mrežna promocija, tiskani i ostali materijali, neposredno informiranje poduzetnika);
- međuregionalna suradnja (zajednički i samostalan nastup prema EU fondovima).

Za upravljanje razvojem potrebna je dobra, sustavna povezanost i suradnja županijske uprave, ZADRA NOVA i jedinica lokalne samouprave te drugih subjekata u županiji. Unapređenju i poboljšanju navedene suradnje može doprinijeti institucionalizacija suradnje s **jasnim i konkretnim** postupcima i aktivnostima uz suglasje oko zajedničke pomoći slabijim jedinicama lokalne samouprave. Kao i druge županijske razvojne agencije ,ZADRA NOVA će imati osobito važnu ulogu u upravljanju regionalnim i lokalnim razvojem sukladno Strategiji regionalnog razvoja Republike Hrvatske i Zakonu o regionalnom razvoju. Također, važnost uloge ZADRA NOVA potencira početak realizacije Programa koji zahtijeva osobito dobru koordinaciju i suradnju svih ključnih aktera unutar Zadarske županije, te koncentraciju znanja, umijeća i vještina za uspješnu pripremu i dobivanje razvojnih projekta. U međužupanijskoj suradnji, posebno u sklopu razvojnih programa i projekta na NUTS 2 razini - Jadranska Hrvatska, ZADRA NOVA će također imati bitnu ulogu.

Zadarska županija je snažno usmjerena ka regionalnom razvoju i to je jedna od strateških odrednica županije ali i jedinica lokalne samouprave nižega nivoa (gradovi i općine).

10.2. Regionalna razvojna politika u Zadarskoj županiji

Zadarska županija je vrlo složena i raznolika prostorna struktura koja obuhvaća 3.643,33 km² ili 6,4% kopnene površine Države i 3.632,9km² ili 11,6% hrvatskog mora. Naseljava je 170.017 stanovnika prema Popisu 2011. godine. Značaj geografskog položaja ističe se smještajem na središnjem dijelu hrvatske obale Jadran, gdje povezuje sjeverno i južno hrvatsko primorje, te južnu Hrvatsku s ostalim njezinim dijelovima. Prirodno određena, postaje i značajna prometna poveznica. Okružena je otočnim skupinama Ličko-senjske, Primorsko-goranske i Šibensko-kninske županije, te Zagorom i planinskim lancima Dinarida. Područje Županije obuhvaća Sjevernu Dalmaciju i Liku. Posebnost županijskog područja čini brojnost otoka, kanala, morskih prolaza, duboko uvučene morske površine u kopno, razvedena obala, plodna zona Ravnih kotara i krš brdsko-planinskog prostora.

10.3. Prostorni plan Zadarske županije kao osnovni prostorno-planski dokument Županije

Prostorni plan Zadarske županije (u dalnjem tekstu: Plan) polazi od ustrojstva sustava prostornog uređenja i dokumenata prostornog uređenja utvrđenih Zakonom o prostornom uređenju i Uredbom o uređenju i zaštiti zaštićenog obalnog područja mora.

Plan polazi od ustrojstva Županije utvrđenog Zakonom o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj prema kojem Zadarska županija obuhvaća 6 gradova i 28 općina, ukupno 34 jedinice lokalne samouprave:

- Gradovi: Benkovac, Biograd na Moru, Nin, Obrovac, Pag i Zadar
- Općine: Bibinje, Galovac, Gračac, Jasenice, Kali, Kolan, Kukljica, Lišane Ostrovičke, Novigrad, Pakoštane, Pašman, Polača, Poličnik, Posedarje, Povljana, Preko, Privlaka, Ražanac, Sali, Stankovci, Starigrad, Sukošan, Sveti Filip i Jakov, Škabrnja, Tkon, Vir, Vrsi i Zemunik Donji.

Plan polazi od ustroja lokalne samouprave i uprave prema kojem:

1. Općina u okviru samoupravnog djelokruga, ako propisima nije drugačije određeno:

- osigurava uvjete za razvitak gospodarskih, društvenih, komunalnih i drugih djelatnosti od važnosti za područje općine,
- osigurava uvjete za uređenje prostora i urbanističko planiranje te zaštitu čovjekova okoliša,
- vodi brigu o uređenju naselja, kvaliteti stanovanja, komunalnim objektima, obavljanju komunalnih i drugih uslužnih djelatnosti te lokalnoj infrastrukturi,
- osigurava lokalne potrebe stanovnika u oblasti brige o djeci, obrazovanju i odgoju, javnom zdravlju (ambulante, domovi zdravlja i sl.), zdravstvenoj zaštiti životinja i zaštiti bilja, socijalnoj skrbi, kulturi, tjelesnoj kulturi i sportu (ako zakonom nije drugačije određeno),
- upravlja općinskom imovinom
- osniva javne ustanove i druge pravne osobe, u skladu sa zakonom, radi ostvarivanja određenih gospodarskih, društvenih, komunalnih i drugih socijalnih interesa i potreba stanovništva,
- uređuje druga pitanja u skladu sa zakonom,
- može i odlukom općinskog vijeća pojedine poslove iz samoupravnog djelokruga općine prenijeti na Županiju, odnosno mjesnu samoupravu.

2. Grad u okviru svog samoupravnog djelokruga, pored poslova koji se odnose na općinu obavlja i sve druge poslove koji su u neposrednoj svezi s interesom gradske zajednice u smislu njezinog gospodarskog, kulturnog i socijalnog napretka, a nisu u nadležnosti drugih tijela, s tim da pojedine poslove može odlukom gradskog vijeća prenijeti na županiju, odnosno mjesnu samoupravu.

3. Županija u okviru samoupravnog djelokruga:

- usklađuje interese i poduzima aktivnosti radi ravnomjernog gospodarskog i društvenog razvijanja općina i gradova u sastavu Županije i Županije kao cjeline,
- usklađuje stajališta općina i gradova o pitanjima o kojima odlučuju tijela državne vlasti u Republici Hrvatskoj, odnosno usklađuje uređivanje pitanja od zajedničkog interesa o kojima odlučuju tijela općina i gradova u sastavu Županije,

- određuje uvjete uređenja i zaštite prostora Županije, ako zakonom nije drugačije određeno,
- usklađuje razvitak i mrežu odgojnih, prosvjetnih, kulturnih, zdravstvenih, socijalnih, komunalnih i drugih institucija i objekata, te infrastrukture od važnosti za područje Županije kao cjeline,
- obavlja poslove koje su općine i grad prenijele iz svog samoupravnog djelokruga na županiju,
- osniva javne ustanove i druge pravne osobe, u skladu sa zakonom, radi ostvarivanja zajedničkih ciljeva općina, gradova i županije kao cjeline,
- uređuje i druga pitanja od zajedničkog interesa

Prostorni planovi na području Županije moraju biti usklađeni sa Strategijom prostornog razvoja i Programom prostornog uređenja Države, kao i onim prostornim planovima područja posebnih obilježja koje donosi Sabor Republike Hrvatske, a u postupku donošenja prostornog plana županije i prostornih planova područja posebnih obilježja koje donosi predstavničko tijelo županije obvezujuću suglasnost izdaje ministarstvo nadležno za poslove prostornog uređenja. Prostorni planovi koje donose predstavnička tijela gradova / općina moraju biti usklađeni i s prostornim planovima koje donosi predstavničko tijelo Zadarske županije.

Ciljevi prostornog razvoja i uređenja

Planom se određuju ciljevi prostornog uređenja Zadarske županije na temelju utvrđenih ciljeva iz Strategije prostornog uređenja Republike Hrvatske, (u dalnjem tekstu: Strategija) kao osnovnog dokumenta prostornog uređenja države, te drugih relevantnih dokumenata važnih za prostorni razvoj Županije

Razvijanje gradova u sustavu gradova države:

- Koncept gospodarskoga razvitka Zadarske županije treba sustavno težiti uvođenju Zadra u krug primarnih razvojnih središta, što mu prema značenju i veličini prostora pripada, jer u mreži velikih gradova na prostoru trokuta Zagreb-Rijeka-Split nema većega razvojnog središta od Zadra. To će se ostvariti:

- putem uspješnih gospodarskih programa iz domene tercijarnih i kvartarnih djelatnosti potaknutih industrijskim naprednim tehnologijama.
- razvojem agrikulture i marikulture usmjerenih prema turističkom proizvodu ekoloških atributa.
- afirmativnom politikom demografske obnove Županije.
- osmišljenom politikom protoka kapitala.

- Biograda na moru i Benkovca kao manjih razvojnih središta, radi postizanja uravnoteženog sustava na razini Države.

- Općinskog središta Gračac, u gradsko središte obzirom na njegov geostrateški položaj u prostoru Županije i Države.

- Ostalim gradovima Županije (Pag, Nin, Obrovac) osigurati stupanj održivog razvoja koji im omogućava obavljanje funkcija centralnih mjesta gravitacijskog područja.

Razvijanje u područjima od strateške važnosti za Državu:

- Obalnog područja donošenjem dokumenata prostornog uređenja na razini Države.
- Sustava otoka, a temeljem Nacionalnog programa razvitka otoka (u dalnjem tekstu: Program) s ciljevima:
- Održivog razvitka, optimalne naseljenosti, raznovrsne gospodarske strukture i dostupnosti

- Tretmana svakog otoka kao zasebnog sustava i programiranja aktivnosti koje će mu očuvati identitet.
- Poticanja ulaganja koja su ekološki, gospodarski, tehnološki i društveno održiva.
- Područja uz državnu granicu: integracijom, obnovom naselja i revitalizacijom čitavog prostora.

Razvijanje velike infrastrukture:

- planiranjem koridora Jadranske autoceste, kao dijela budućeg Jadransko-jonskog cestovnog smjera;
- razvijanjem cestovno-trajektnih otočkih i transjadranskih smjerova
- poboljšanjem prometno-tehničkih elemenata postojeće željezničke pruge - Ostalim gradovima Županije (Pag, Nin, Obrovac) osigurati stupanj održivog razvoja koji im omogućava obavljanje funkcija centralnih mjesta gravitacijskog područja.
- osiguranjem prostornih pretpostavki za koridor brze željezničke pruge (Rijeka-Zadar-Split);
- planiranjem Zadarske luke kao luke međunarodnog značaja (unapređivanjem ruralnih staza te prateće infrastrukture);
- planiranjem koridora TK kablova međunarodne i državne razine;
- osiguranjem prostornih pretpostavki za potrebne granične prijelaze;
- osiguranjem prostornih pretpostavki za izgradnju jednog elektroenergetskog proizvodnog objekta na području Županije;
- izgradnjom vodoopskrbnih sustava te razvojem temeljnog regionalnog sustava vodoopskrbe;
- izgradnjom uređaja za pročišćavanje otpadnih voda uz primjenu važećih kriterija;
- izgradnja građevine, odlagalište neopasnog otpada s ciljem prihvata i odvojenog držanja i skladištenja odvojeno sakupljenih sastavnica komunalnog otpada iz kućanstva na reciklažnom dvorištu, pod kontroliranim i propisanim uvjetima, unutar zatvorene hale te sa ciljem prihvata i obrade biootpada, u zatvorenom postupku, unutar posebnog kontejnera, na reciklažnom dvorištu, pod kontroliranim i propisanim uvjetima.

Globalnim ciljevima prostornog razvoja Županije smatraju se:

- porast dohotka u cjelini i po stanovniku uz očuvanje barem postojeće razine kvalitete prirodnih eko-sustava, spomeničke i druge baštine, te kvalitete života što prepostavlja efikasno korištenje prirodnih i proizvodnih resursa raspoloživih za razvoj;
- ostvarivanje skladnog demografskog razvoja;
- osiguranje prostornih pretpostavki za manja i mala razvojna središta;
- repozicioniranje Županije kao turističke destinacije;
- unapređenje kvalitete života

Ostvarivanju navedenih ciljeva, putem koncepta održivog razvijenja, pretpostavljeno je:

- definiranje mjera demografskog razvoja;
- povoljan odabir prostorne i gospodarske strukture;
- podizanje standarda javnih usluga;
- razvijanje društvene infrastrukture;
- razvijanje tehničke infrastrukture;

- poboljšavanje svih oblika komunikacije;
- poboljšavanje stambenih uvjeta;
- zaštita krajobraznih vrijednosti;
- zaštita prirodnih i kulturnih vrijednosti prostora;
- poboljšavanje režima zaštite okoliša. - maksimalno korištenje geoprometnog položaja Županije

10.4. Županijska razvojna strategija 2011-2013.

Županijska razvojna strategija (ŽRS) treći je, sveobuhvatni, strateški razvojni dokument koji je izradila Zadarska županija. Iskustvo u partnerskom pristupu koje je stečeno u izradi Regionalnih operativnih programa Zadarske županije iskorišteno je da se Županijska razvojna strategija izradi na način koji je omogućio svim dionicima razvoja na ovom području da, u procesu izrade ovog razvojnog dokumenta, doprinesu njegovoj kvaliteti, poštujući pristup sudjelovanja. ŽRS je osnovni razvojni dokument za razdoblje 2011.-2013. i okvir za financiranje svih razvojnih projekata iz bilo kojeg izvora financiranja. Ona će omogućiti rast konkurentnosti i korištenje vlastitih potencijala za postizanje ciljeva, doprinijet će održivom razvoju ovog područja, a njen krajnji cilj je povećati kvalitetu života svim stanovnicima i gostima Zadarske županije te doprinijeti ostvarivanju vizije Zadarske županije.

Zakonom o regionalnom razvoju Republike Hrvatske koji je usvojen 29. prosinca 2009. godine, definirani su svi ključni dionici i njihove uloge u regionalnom razvoju Republike Hrvatske. Zakonom je predviđeno da svaka županija donese svoju razvojnu strategiju koja će dati doprinos ukupnom razvoju Hrvatske. Područja koja Strategija obuhvaća ne odnose se samo na gospodarstvo, već na ukupni društveni rast i razvoj. Strategija razvoja Zadarske županije temeljni je planski dokument županijske razine. Prema Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske („Narodne novine“ br. 153/’09.) i Strategiji regionalnog razvoja RH (59. sjednica Vlade RH., 4. lipnja 2010. godine) županijske strategije zamijenit će regionalne operativne programe (ROP-ove). Županijska razvojna strategija (ŽRS) temeljni je planski dokument za održivi društveno gospodarski razvoj svake županije. Sukladno Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske i Strategije regionalnog razvoja RH; navedene strategije zamijenit će regionalne operativne programe (ROP-ove).

ROP Zadarske županije, koji pokriva razdoblje od 2004. do 2010. godine, početkom 2011. godine naslijedila ju je izrada Županijske razvojne strategije (ŽRS) za razdoblje od 2011. do 2013. godine. Po završetku spomenutog razdoblja uslijedit će izrada strateških dokumenata usklađenih sa sedmogodišnjim ciklusima planiranja Europske unije. Županijsku razvojnu strategiju donosi jedinica područne samouprave u skladu s načelom partnerstva i suradnje.

Pri izradi Strategije razvoja Zadarske županije poštovalo se načelo partnerstva i konzultacijski proces. Županijsku razvojnu strategiju pripremala je Razvojna agencija Zadarske županije od lipnja 2010. do siječnja 2011. godine u suradnji s Partnerskim vijećem i 5 radnih skupina (radna skupina za regionalnu konkurentnost, radna skupina za ljudske resurse, radna skupina za zaštitu okoliša, infrastrukturu i održive izvore energije, radna skupina za promet te radna skupina za poljoprivredu, ribarstvo/akvakultura i ruralni razvoj) koje su činili predstavnici gospodarskog, javnog i civilnog sektora. Stoga, Strategija u konačnici, uključuje potrebe koje doprinose svim zainteresiranim stranama. Županijska razvojna strategija Zadarske županije usklađena je sa Strateškim okvirom za razvoj koji je krovni strateški razvojni dokument i definira okvir za razvoj sektorskih strategija i javnih politika Republike Hrvatske. Sukladno tome ŽRS je usklađena i s Nacionalnim strateškim referentnim okvirom te svim operativni

programima koje sadrži. Također, usklađena je sa Strategijom regionalnog razvoja Republike Hrvatske, a strateški ciljevi ŽRS-a s razvojnim prioritetima na razini NUTS 2 regije za Jadransku Hrvatsku.

Zadarska županija ima četiri strateška cilja:

CILJ 1.: USPOSTAVA UČINKOVITOG SUSTAVA UPRAVLJANJA POTENCIJALIMA I RESURSIMA

Kroz ovaj cilj podignuti će se razina učinkovitosti civilnog, javnog i poduzetničkog sektora u svrhu ujednačenog razvoja Zadarske županije. Jačanjem i umrežavanjem organizacija civilnog društva, jačanjem kapaciteta i učinkovitog rada javnog sektora te jačanjem kapaciteta i učinkovitosti poduzetničkog sektora poboljšat će se znanja i vještine, olakšat će se protok informacija, učinkovitije će se upravljati potencijalima i resursima Županije, Poboljšat će se međusobna koordinacija – unutar sektorska i međusektorska, potaknut će se formiranje i razvoj zadruga i klastera te unaprijediti prekogranična, međuregionalna i međuzupanijska suradnja. Ostvarivanje prioriteta, a samim time i cilja, ključno je za daljnji razvoj Županije budući da ojačani ljudski resursi ključnih dionika koji upravljaju razvojem (neovisno o sektoru u kojem djeluju), uz odgovarajuću opremljenost i umreženost, čine međusobno povezan sustav koji zajedničkim mehanizmima razvija Županiju i donosi boljšak svim njenim stanovnicima.

CILJ 2: RAZVOJ KONKURENTNOG PODUZETNIŠTVA , TURIZMA,POLJOPRIVREDE I RIBARSTVA

Konkurentnost poduzetništva i poljoprivrede ključni je faktor razvoja svake regije. Konkurentnost je općenito, glavni cilj i prioritet svakog nacionalnog i regionalnog gospodarstva. U skladu sa svojim snagama i prilikama, iskazanima u SWOT analizi Zadarska županija se opredjeljuje na multisektorski razvoj s glavnim usmjerenjem na turizam, i to selektivne oblike turizma i prerađivačku industriju, prvenstveno metaloprerađivačku i prehrambenu industriju s primjenom suvremenih tehnologija, inovacija i znanja, integriranom brigom za okoliš uz poticanje i jačanje društveno odgovornog poslovanja. Sektor poljoprivrede, ribarstva i akvakulture prepoznat je kao sektor koji ima značajan potencijal za razvoj. U narednom razdoblju trebaju se stvoriti preduvjeti da ovaj sektor proizvodi visokokvalitetne, autohtone i prepoznatljive proizvode.

CILJ 3.: PREPOZNATLJIVOST I OČUVANJE KULTURNE I PRIRODNE BAŠTINE

Nasljeđe fizičke – materijalne i nematerijalne baštine kao ostavštine prošlih generacija te specifičan krajolik i prirodna baština, čine važan dio kulture Zadarske županije. Zajedno su ključan element u kreiranju prepoznatljivog identiteta koji se nameće kao važan razvojni resurs . Kulturna i prirodna baština temeljni su čimbenik prepoznatljivosti Zadarske županije u neposrednom okruženju, na regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Identitet županije trenutno nije dovoljno prepoznatljiv, a ostvarivanjem ovog strateškog cilja, isticanjem prepoznatljivosti i održivim korištenjem baštine pridonijet će se kreiranju originalnog identiteta i zajedničke vizije razvoja Županije. Prepoznatljivost i očuvanje kulturne baštine uključuje upravljanje, vrednovanje i zaštitu kulturnih dobara (pokretne i nepokretne stvari od umjetničkog, povijesnoga, paleontološkoga, arheološkoga, antropološkog i znanstvenog značenja; arheološka nalazišta i arheološke zone. Nematerijalni oblici i pojave čovjekova duhovnog stvaralaštva iz prošlosti kao i dokumentacija i bibliografska baština; zgrade u kojima se čuvaju ili izlažu kulturna dobra). S druge strane prirodna baština obuhvaća sveukupnu biološku i krajobraznu raznolikost Županije. Biološka raznolikost je važan temelj za ljudsko blagostanje pa je njena zaštita od posebnog interes. Poseban značaj Zadarskoj županiji daju endemske vrste koje su dio svjetske prirodne baštine. Očuvana i prepoznatljiva kulturna i prirodna baština su preduvjet za razvoj drugih

gospodarskih sektora, prije svega turizma koji za resursnu osnovu koristi specifičnosti kulturne i prirodne baštine. Autohtonost i originalnost baštine, kao takve, moraju biti razvojni temelj Zadarske županije.

CILJ 4.: UNAPREĐENJE ZAŠTITE OKOLIŠA I KVALITETE ŽIVOTA

Cilj „Unapređenje zaštite okoliša i kvalitete života“ orijentiran je na poboljšanje i razvoj komunalne infrastrukture (gospodarenje otpadnim vodama i otpadom, racionalizaciju vodnih resursa), povećanju kvalitete života pridonijet će razvoj društvene i socijalne infrastrukture i usluga (jačanje sustava obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi) te razvoj i unapređenje prometne infrastrukture i usluga. Dalnjim ulaganjem u infrastrukturu, modernizacijom prometnica, sanacijom odlagališta otpada i izgradnjom sustava gospodarenja otpadom, u skladu sa standardima Europske unije, dodatno se jačaju razvojni potencijali Županije. Cilj je, također, orijentiran i na unapređenje zaštite okoliša, povećanje energetske učinkovitosti, kao i poticanje korištenja obnovljivih izvora energije, kako bi se zaštitili prirodni resursi koji čine glavni potencijal razvoja Zadarske županije. (Izvor: Zadarska županija – Županijska razvojna strategija)

Glavni plan razvoja turizma Zadarske županije 2013. - 2023.

Temeljni dokument koji određuje razvoj turizma u Hrvatskoj je Glavni plan i strategija razvoja turizma u Republici Hrvatskoj. Ovaj krovni dokument definira strateški i operativni koncept razvoja turizma koji će osigurati proizvodne, institucionalne, organizacijske i ljudske prepostavke za uspostavljanje trajne privlačnosti Hrvatske kao turističke destinacije i poboljšati njezine konkurentske sposobnosti na međunarodnom turističkom tržištu. U skladu s navedenim, Glavni plan, između ostalog, određuje i smjernice s kojima se moraju uskladiti turističke politike na svim razinama – nacionalnom, županijskom i lokalnom. Na županijskoj razini, temeljni planski dokument koji određuje društvenogospodarski održivi razvoj Zadarske županije je Županijska razvojna strategija (ŽRS). Ova je strategija usklađena sa Strateškim okvirom za razvoj koji je temeljni strateški razvojni dokument koji definira okvir za razvoj sektorskih strategija i javnih politika RH. Županijska je razvojna strategija usklađena i s Nacionalnim strateškim referentnim okvirom te svim operativnim programima koje sadrži. Osim toga, usklađena je i sa Strategijom regionalnog razvoja RH.

Unatoč svim nedaćama koje su pratile Hrvatsku u proteklom razdoblju, turistički je sektor značajno podigao svoje poslovne rezultate, osobito od 2000. Godine. U vrijeme globalne krize proteklih nekoliko godina također je pokazao visoku rezistentnost, što je potvrđeno stopama rasta višim od onih što su ih postigle zemlje u konkurenčkom okružju (Mediteran) (Strategija razvoja turizma u RH, 2013). Glavni plan razvoja turizma Zadarske županije (GP) je ujedno i glavni strateški, razvojni dokument kojim se usmjerava turistički razvitak Županije u dužem razdoblju. Ključna pitanja na koje bi Glavni plan razvoja turizma Zadarske županije trebao odgovoriti su sljedeća:

- Kakav se turizam želi razvijati i koji su optimalni i prihvatljivi razvojni modeli?
- Kakva će biti uloga turizma u ekonomskom i društvenom razvoju Županije, te kako će dobiti veći stupanj finansijske i političke podrške?
- Kakva će biti uloga turizma u razvoju Zadarske županije te kako osigurati ravnomjerniji turistički razvoj na području cijele Županije?
- Kako razvijati turizam s obzirom na posebnosti mikro regija unutar Županije?
- Kako učinkovito upravljati prostorom uzimajući u obzir negativne utjecaje turizma na prostor?
- Kako unaprijediti razvoj turizma, smanjiti sezonalnost i povećati konkurentnost turizma Zadarske županije?

- Kako potaknuti domaće i strano, malo, srednje i veliko poduzetništvo na ulaganje u razvoj novih turističkih projekata u Zadarskoj županiji?
- Kako planirati, uskladiti i poticati razvoj ljudskih resursa i inovacija sukladno potrebama turističkog sektora i tržišta?
- Kako iskoristiti pristupanje Europskoj uniji za financiranje ključnih turističkih projekata Zadarske županije?

U 2015 (siječanj –rujan). godini, u Zadarskoj županiji ostvareno je 10.476.631 noćenja, što je 631.938 noćenja više od 2014 god. Broj dolazaka stranih i domaćih gostiju u 2015 god. bio je 1.477.306 što je povećanje za 77.2304 dolazaka. Deset zemalja s najvećim brojem noćenja imaju udio od 73%. Udio tih zemalja kreće se od 22% koliko imaju Nijemci do 2,7% koliko imaju Mađari. Gledajući stope promjena u odnosu na prethodnu godinu, može se zaključiti da je kod četiri od deset zemalja registriran pad broja noćenja. Gosti iz Njemačke i Nizozemske su gosti s najdužim boravkom: prosječno ostaju nešto duže od 7 noćenja i nadmašuju kako prosječnu duljinu boravka gostiju iz grupe „10 prvih“ (oko 6 noćenja) tako i prosječnu duljinu boravka svih turista (5,2 noćenja).

Tablica 18.: Turizam u 2015. godini u Zadarskoj županiji

Dolasci po vrstama smještaja od siječnja do rujna 2015./2014.						
	DOLASCI I - IX 14.			DOLASCI I - IX 15.		%
VRSTA SMJEŠT.	Domaći	Strani	Ukupno	Domaći	Strani	Ukupno
HOTEL I TUR.NAS.	52.472	285.347	337.819	49.584	290.115	339.699
KAMPOVI	11.495	236.685	248.180	14.008	249.830	263.838
PRIVATNI SMJEŠ.	64.371	476.177	540.548	71.951	528.624	600.575
ODMARALIŠTA	9.751	30.008	39.759	9.173	29.647	38.820
NAUTIKA	5.247	91.293	96.540	4.879	94.610	99.489
VIKEND-KUĆE	77.341	60.417	137.758	73.950	61.567	135.517
UKUPNO	220.677	1.179.927	1.400.604	223.545	1.254.393	1.477.938
Noćenja po vrstama smještaja od siječnja do rujna 2015./2014.						
	NOĆENJA I - IX 14.			NOĆENJA I - IX 15.		%
VRSTA SMJEŠ.	Domaći	Strani	Ukupno	Domaći	Strani	Ukupno
HOTEL I TUR.NAS.	179.298	1.256.894	1.436.192	170.609	1.286.288	1.456.897
KAMPOVI	96.810	1.734.893	1.831.703	109.580	1.829.879	1.939.459
PRIVATNI SMJ.	430.214	3.512.639	3.942.853	508.223	3.878.297	4.386.520
ODMARALIŠTA	42.020	72.356	114.376	42.733	74.011	116.744
NAUTIKA	25.975	551.551	577.526	24.218	571.336	595.554
VIKEND-KUĆE	1.260.725	681.354	1.942.079	1.249.599	731.858	1.981.457
UKUPNO	2.035.042	7.809.687	9.844.729	2.104.962	8.371.669	10.476.631

Izvor podataka:TZ općina, gradova i mjesta i Državni zavod za statistiku/Izvor podataka:TZ Zadarska županija

Glavno tijelo zaduženo za promicanje i unapređenje turizma Republike Hrvatske temeljem Zakona o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma (Narodne novine 152/08) su turističke zajednice. Hrvatska turistička zajednica je nacionalna turistička organizacija, a osnovana je u cilju stvaranja i promicanja identiteta i ugleda hrvatskog turizma, planiranja i provedbe zajedničke strategije i koncepcije njegove promocije, predlaganja i izvedbe promidžbenih aktivnosti u zemlji i inozemstvu od zajedničkog interesa za sve subjekte u turizmu, te podizanja razine kvalitete cjelokupne turističke ponude Hrvatske. Zadaća Hrvatske turističke zajednice je između ostalog poticati i koordinirati rad svih turističkih zajednica kao i svih gospodarskih te drugih subjekata u turizmu koji djeluju neposredno i posredno na unapređenju i promidžbi turizma u Hrvatskoj.

Sukladno zakonskim odredbama na području Zadarske županije osnovana je turistička zajednica Zadarske županije koja ima temeljnu ulogu poticati, očuvati, unapređivati i promicati sve postojeće turističke resurse županije. Uz turističku zajednicu Zadarske županije u upravljanju i promociji cjelokupne destinacije Zadarske županije sudjeluju još i turističke zajednice gradova i mjesta: TZ Grada Paga; TZ Općine Povljana; TZ Općine Kolan te ostalih gradova.

Uz županijsku turističku zajednicu, općinske i gradske turističke zajednice, planiranje, poticanje i razvoj turizma u Zadarskoj županiji provodi i Zadarska županija Upravnim odjelom za more i turizam koja županijskim proračunom osigurava sredstva za financiranje turističkih projekata i nositelji su izrade Glavnog plana razvoja turizma Zadarske županije uskladenim sa Županijskom razvojnom strategijom. Gradovi i općine sudjeluju u razvoju turizma posredstvom svojih turističkih zajednica. Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine predlaže novu organizacijsku shemu sustava upravljanja turizmom. Ovaj oblik organizacijske strukture još uvijek nije zaživio u praksi. Sukladno implementaciji nove organizacijske sheme prilagodit će se dionici i nositelji razvoja turizma u Zadarskoj županiji.

Prostor je jedan od osnovnih resursa turizma, a njegovo održivo korištenje i upravljanje predstavlja poseban izazov pri planiranju turističkih aktivnosti u nekom području. Pri planiranju turističkog razvoja Zadarske županije i utvrđivanju potencijalnih i realnih turističkih atrakcija korištena je Kušenova metodologija analize resursne i atrakcijske osnove (Kušen, 2002.). Kušen je u cilju sistematizacije turističkih atraktivnosti i atrakcija, turističkih motiva i aktivnosti, te vrsta turizma definirao osnovnu funkcionalnu klasifikaciju turističkih atrakcija koja sadrži 16 osnovnih vrsta atrakcija:

1. Geomorfološke značajke prostora
2. Klimatska obilježja
3. Vode
4. Biljni svijet
5. Životinjski svijet
6. Zaštićena prirodna baština
7. Zaštićena kulturno-povijesna baština
8. Kultura života i rada
9. Znamenite osobe i povijesni događaji
10. Manifestacije
11. Kulturne i vjerske ustanove
12. Prirodna lječilišta
13. Sportsko-rekreacijske građevine i tereni

14. Turističke staze, putovi i ceste
15. Atrakcije zbog atrakcije
16. Turističke paraatrakcije

Svih 16 navedenih atrakcija detaljno je analizirano te je dobiven jedinstveni i detaljni pregled svih turističkih atrakcija za svaku prostorno razvojnu cjelinu Zadarske županije. Popisivanjem i inventarizacijom svih, a ne samo zaštićenih i turistički valoriziranih kulturnih i prirodnih resursa, dobiva se uvid u sve potencijalne i realne atrakcije Zadarske županije temeljem kojih se mogu planirati i stvarati novi turistički proizvodi. Zadarska županija oslanja se na turizam zbog investicija te bržeg aktiviranja gospodarskog rasta, potom zapošljavanja i napose stvaranja kvalitetnih profesionalnih karijera zaposlenih u ovom sektoru. Kvaliteta strateških ciljeva ovisi o održivosti trendova i procesa u turizmu županije i široj regiji. Ti ciljevi doprinose ostvarenju vizije, a temelje se na izvršenim istraživanjima i analizama. Zadarska županija u razvoju turizma ima tri strateška cilja:

- *Uspostava održivog učinkovitog sustava upravljanja resursima i potencijalima turizma*
- *Smanjenje sezonalnosti kroz razvoj konkurentnog turističkog sektora*
- *Unaprjeđenje turističke infrastrukture i usluga, te zaštita okoliša*

Globalni turistički trendovi, kao i provedena anketna istraživanja u Zadarskoj županiji, ukazuju na važnost primjene novih tehnologija u turizmu. Razvojem tehnologische i razvojno-istraživačke infrastrukture i usluga, povezivanjem obrazovnih i znanstveno istraživačkih institucija s gospodarstvom te poticanjem primjene znanja, razvoja novih tehnologija i inovacija u turizmu stvaraju se preduvjeti održivog razvoja sektora. Potrebno osvijestiti važnost izazova globalne konkurenčije koja tjeran na inovacije proizvoda i upravljačkih procesa. Inovativan turistički proizvod i distribucijski kanali obogatiti će ukupnu turističku i ugostiteljsku ponudu te podići konkurentnosti privrednih subjekata.

Strategija za ruralni razvoj Zadarske županije

Tradicija poljoprivrede i stočarstva, očuvanost tradicijske gradnje, bogatstvo običajne baštine kao i sačuvanost tradicijskih vještina koje se vezuju uz poljoprivredu i ribarstvo predstavljaju osnovu za razvijanje ponude turizma na seljačkim domaćinstvima. Ovu atraktivnu ruralno-turističku ponudu, koja osigurava smještaj na aktivnim seljačkim domaćinstvima uz ponudu domaće hrane i pića, može se upotpuniti razvijanjem aktivnosti kulturnog i kreativnog turizma kao što su organizirano razgledavanje lokalne kulturno-povijesne baštine, radionice o poljoprivrednim i ribarskim vještinama, radionice suhozidne gradnje, edukacije o maslinarstvu, radionice o izradi niskih košarica od tankog drveta i pletenog sita "siknica" i o izradi "sprta" – košara pletenih od pruća s ručkom, i sl. Turisti starije životne dobi predstavljaju posebnu ciljnu skupinu kojima ovo područje može biti vrlo interesantno za boravak izvan ljetno-kupališnog perioda zbog povoljnih klimatskih uvjeta, i autentične i zdrave mediteranske prehrane.

Program je planski dokument politike lokalnog razvoja kojim se određuju strateški ciljevi i prioriteti održivog društveno-gospodarskog razvoja ruralnih područja Zadarske županije. Programska razdoblje je kraće od klasičnih strategija što ga čini konkretnijim i lakše primjenjivim u provedbi. Cilj Programa je da za naredni programski ciklus, do kraja 2013. godine predloži realno ostvarive i mjerljive ciljeve, prioritete i mjere koji će doprinijeti zajedničkoj i koordiniranoj provedbi razvojne ruralne politike do ulaska RH u EU. Strateški

ciljevi i prioriteti Programa usklađuju se s onima utvrđenim u Županijskoj razvojnoj strategiji i drugim planskim dokumentima više razine Izrada Programa ruralnog razvoja Zadarske županije podijeljena je u tri osnovne faze:

1.FAZA sastoji se od identificiranja radne skupine sačinjena od djelatnika ZADRA NOVA i predstavnika raznih organizacija bitnih za ruralni razvoj. Paralelno se prikupljaju sve potrebne informacije i podaci koji uključuje

SEKUNDARNA ISTRAŽIVANJA	PRIMARNA ISTRAŽIVANJA
Pregled svih dostupnih dokumenata bitnih za izradu Programa, statističkih baza, analiza zakonskog i institucionalnog okvira idr.	Analiza postojeće prakse i stanja na terenu putem intervjuja, upitnika, isl.

2. FAZA se sastoji od radnih sastanaka na kojima se izlažu problemi i vodi se rasprava sa svrhom utvrđivanja ciljeva i mjera.

3. FAZA je sama izrada Strategije.

Cjelokupni proces izrade Programa temelji se na partnerskom pristupu i participativnoj metodologiji kojoj je svrha postići konsenzus predstavnika svih ciljnih skupina (javni, privatni i civilni sektor) u definiranju razvojne politike. Temeljem toga formiraju se sljedeća tijela za izradu Strategije:

Partnerski odbor za ruralni razvoj je najviše organizacijsko tijelo za izradu i provedbu Programa te je odgovorno za konačno prihvatanje Programa. Partnerstvo je sačinjeno od predstavnika Županije (razni upravni odjeli), ZADRA NOVA, UNDP-a (*United Nations Development Programme*), Zavoda za prostorno uređenje, HPK, LAG-ova, HGK i Sveučilišta u Zadru. Partnerski odbor sudjeluje u svim fazama izrade i provedbe Programa ruralnog razvoja od analize stanja i SWOT analize, preko definiranja razvojnih problema županije, utvrđivanja vizije i ciljeva, prioriteta i mjera, do odabira razvojnih projekata i praćenja provedbe Programa ruralnog razvoja. Program ruralnog razvoja Zadarske županije je strateško plansko programska dokument te sredstvo za učinkovitije i uspješnije upravljanje razvojem poljoprivrede, ribarstva i ruralnih područja Zadarske županije. (Izvor: Zadarska županija-Zadra Nova , 2015.)

Nadzorno povjerenstvo za izradu Programa:

Povjerenstvo je osnovano sa svrhom usuglašavanja koncepta i praćenje napretka izrade Programa. Sastavljeno je od inicijatora izrade Programa: predstavnika županije, UNDP-a i ZADRA NOVA.

10.5. Prostorni planovi Grada

RAZVOJ I URBANIZACIJA

U kontekstu prostorne i gospodarske strukture Zadarske županije razvoj i urbanizacija područja Grada Paga temelji se na:

- 1) gospodarskim planovima i mogućnostima razvoja
- 2) nastavku demografskog rasta koji se očekuje
- 3) raznim vidovima zaštite prostora
- 4) budućoj boljoj prometnoj povezanosti

S rečenim u svezi, vjerojatno je za očekivati, da će se nastaviti proces sekundarne urbanizacije. Procesi primarne urbanizacije će se ograničiti u okvire građevinskih područja. Obzirom na veličinu Grada, gradsko sudjelovanje u općem gospodarskom kretanju Županije, bez obzira na tijek razvoja, neće vršiti preveliki utjecaj. Sudjelovanje će se očitovati, razmjerno najviše, kroz participaciju u poljoprivrednom, dijelom industrijskom i izletničko-turističkom gospodarstvu i raznim oblicima smještaja u ruralnom prostoru.

U prostoru, koji se u okviru grada brzim ritmom urbanizira, a naselja poprimaju gradska obilježja nastoji se ujednačiti razvoj i proces urbanizacije naselja, a uz svu pažnju zaštite prirodnog i kulturnog nasljeđa. Često spontani procesi širenja i građenja nastojati će se usmjeriti prema planskom širenju i planskom zauzimanju prostora, tražeći optimum između potreba za prostorom (osobito za stambenu izgradnju) i mogućnosti prostora da apsorbira želje. Prostornim rješenjima, koliko je to njima moguće, ostvaruju se i prepostavke za razvoj svih područja, a time i Grada.

Prostorne pretpostavke razvoja odnose se na:

- a) određivanje više lokacija za gospodarske zone;
- b) određivanje lokacija za izletnički turizam, poradi mogućeg širenja ponude ove djelatnosti
- c) planiranje izgradnje lokalnih i županijskih cesta zbog rješavanja prometnih problema i zbog bolje integracije prostora Grada ;
- d) predviđanje bolje opremljenosti naselja u skladu s razinom središnje važnosti planirane Strategijom i Programom razvoja Republike Hrvatske i prijedlogom županijskog prostornog plana;
- e) uspostavu složenog sustava zaštite prostora, njegove prirodne i kulturne baštine, osobito krajobraza i s time u svezi relativno restriktivan odnos prema širenju građevinskih područja;
- f) planiranje poboljšanja infrastrukturne opremljenosti naselja u prostoru općine (osobito izgradnje kanalizacijskog sustava, izgradnje sustava plinoopskrbe, poboljšanje elektroopskrbe i vodoopskrbe i sl);

Površine naselja-građevinska područja naselja (GPN)

Novim teritorijalnim ustrojstvom Republike Hrvatske formirana je u okvirima bivše Općine Pag nova jedinica lokalne samouprave - Općina Povljana (kao jedna od četiri novonastale jedinice lokalne samouprave unutar područja otoka Paga i bivše Općine Pag), a sve u okvirima Zadarske i Ličko-senjske županije. Grad Pag ima kopnenu granicu s Općinom Povljana, a morsku granicu ostvaruje s Gradom Ninom te Općinama Privlakom i Virom.

Prolaz državne ceste D106 u neposrednoj blizini Grada osigurava relativno visoko standardnu cestovnu prometnu vezu prema županijskom središtu preko kojeg se promet preko postojećeg mosta može odvijati konstantno. Glavna okosnica prometne mreže ovog dijela Županije (D106) omogućava približavanje područja Grada (preko drugih državnih cesta) s okolnim makroregionalnim središtima (Rijeka, Split), te središte Države u gradu Zagrebu. Osim preko ceste D106, veza s ostalim državnim cestama postiže se i preko trajektnog prometa.

Govoreći o značaju Grada Paga važno je istaknuti njegove prirodno-spomeničke kvalitete i vrijednosti, očuvanosti visoke kvalitete prirodnog okoliša, kako u odnosu na prirodni prostor kopna tako i u odnosu na akvatorij, što sve skupa predstavlja značajnu osnovu za budući gospodarski razvitak otoka, ali i Županije. Kod toga veliki značaj ima sačuvana i neizgrađena obala koja treba poslužiti kao važan gospodarski resurs za profiliranje specifične turističke izgradnje unutar kvalitetnog prirodnog okoliša, te na takav način postati značajan dio ukupne turističke ponude Zadarske županije. Poradi toga, posebno se naglašavaju vrijednosti poluotoka Prutne kojeg je kao osobito vrijednog prirodnog krajobraza potrebno zaštititi, kao i područje ornitološkog rezervata. Ovi dijelovi razmatranog prostora jedinice lokalne samouprave – Grad Pag po svom značaju prelaze okvire njegovih granica te predstavljaju dio ukupnih prirodnih vrijednosti Zadarske županije.

Prostornim planom Zadarske županije dane su smjernice, ciljevi razvoja i gospodarenja prostorom Grada Paga kao dijelom prostorno-razvojne cjeline užeg priobalnog prostora. Priobalni urbani teritorij definiran je kao nositelj glavnih razvojnih potencijala Županije, te je kod definiranja detaljne namjene prostora osnovni kriterij poštivanje svih bitnih vrijednosti zaštite i očuvanja okoliša. Neizgrađeni obalni prostor je definiran kao nositelj karakteristika autohtonog pejzaža, a po svojim prirodnim karakteristikama nema preduvjete korištenja za lociranje bilo kakvih urbanih funkcija.

Prostorni plan uređenja Grada Paga donesen je 2003.god. (Službeni glasnik Zadarske županije br. 10/03), a utvrđio je uvjete za uređenje gradskog područja, odredio svrhovito korištenje i namjenu građevinskog i drugog zemljišta, zaštitu okoliša te zaštitu spomenika kulture i osobito vrijednih dijelova prirode na području grada.

Nakon toga, Usklađenjem Prostornog plana Županije izvršeno je Usklađenje s „Uredbom o uređenju i zaštiti zaštićenog obalnog područja mora“ (NN 128/04) tehnički i normativno, te je na odgovarajućim kartografskim prikazima ucrtana granica ZOP - a. U elaboratu „Usklađenje Prostornog plana uređenja Grad Pag s Uredbom o uređenju i zaštiti zaštićenog obalnog područja mora“ (Službeni glasnik Zadarske županije br. 14/05) izvršeno je usklađenje s odredbama Uredbe o uređenju i zaštiti zaštićenog obalnog područja mora i Prostornim planom Županije.

Uslijed potrebe za detaljnijim prostorno - planskim sagledavanjem općinskog područja, a temeljem Programa mjera za unapređenje stanja u prostoru ("Službeni glasnik Zadarske županije" br.8/07) pokrenuta je izrada Izmjena i dopuna Prostornog plana uređenja Grada Paga, donesena 2007.g. (Službeni glasnik Zadarske županije br. 16/07). Unutar ukupnih površina naselja predviđa se pretežito stambena izgradnja niske gustoće s pratećim sadržajima za osiguranje standarda života u naselju, te površinama za ostale namjene i djelatnosti koje ne ugrožavaju temeljnu stambenu namjenu naselja. Građevinska područja naselja obuhvaćaju postojeće izgrađene dijelove i neizgrađene dijelove – površine za razvoj naselja. Prateći sadržaji ugostiteljsko-turističke namjene (ugostiteljski, trgovачki, uslužni, sportsko-rekreacijski, zabavni i sl. sadržaji) mogu se graditi na površinama mješovite (M) i

ugostiteljsko-turističke namjene (T) čak i unutar 70 m od obalne linije pod sljedećim uvjetima:

- sve građevine moraju se graditi na udaljenosti većoj od 25 m od obalne linije;
- svim građevinama mora biti omogućen slobodan pristup (zabranjeno je ogradijanje pojedinih građevinskih čestica);
- za gradnju pratećih ugostiteljskih građevina (restorana, barova, i sl.) uvjet je da građevinska čestica mora imati najmanje 500 m²;

Građevine se mogu graditi isključivo kao prizemnice (P) s ravnim ili kosim krovom, ali bez mogućnosti uređenja potkrovla; najveći dopušteni koeficijent izgrađenosti iznosi $k_{ig}=0,1$, uz uvjet da tlocrtna površina građevine na pojedinoj građevinskoj čestici ne prelazi 100 m²; najmanje 50% građevinske čestice mora se urediti kao parkovna površina.

Ciljevi prostornog razvoja županijskog značaja:

Razvoj naselja, posebnih funkcija i infrastrukturnih sustava

Grad Pag sa svojih 10 naselja u sustavu Zadarske županije vezan je isključivo za razvoj naselja i to:

1. Razvoj Grada kao općinskog središta;
2. Razvijanje Grada kao turističke destinacije;
3. Razvoj agrokulture i marikulture u svrhu obogaćivanja turističke ponude;
4. Osmišljenom politikom osigurati stupanj održivog razvoja.

Razvijanje infrastrukture:

1. Planiranje nastavka koridora državne ceste D108 kao spoja D106 i Vira;
2. Planiranje mosta između Paga i Vira;
3. Osiguranje prostora za izgradnju elektrane na UNP;
4. Izgradnja uređaja za pročišćavanje otpadnih voda uz primjenu važećih kriterija;
5. Zbrinjavanje otpada.

U Programu razvoja Grada Paga, javlja se potreba razvoja sljedećih naselja:

Vlašići - nositelji projekta TZ Grada Paga, mjesni odbor Vlašići, Eu fondovi, Ministarstvo turizma, korisnici bi bili lokalno stanovništvo i turisti, a očekivani rezultati su:

- podizanje kvalitete života u ruralnim područjima, obogaćivanje i produljivanje turističke ponude i produljenje sezone:
- revitalizacija stare seoske jezgre
- razvoj OPG-a i agroturizma - uzgoj magaraca - iznajmljivanje i jahanje na magarcima
- obilježavanje trekking i biciklističkih staza
- popis i obilježavanje endemske biljnog vrsta
- revitalizacija stranih autohtonih vrsta vinove loze i smokava
- projekt zapisa i obnavljanja starih pučkih običaja
- obnavljanje starih zanata, sportova i igara
- razvoj arheološkog turizma
- obnova župnikove kuće u suradnji sa Zadarskom nadbiskupijom, u zavičajnu zbirku

Miškovići -nositelji projekta TZ Grada Paga, Ministarstvo turizma, Grad Pag, Eu fondovi, korisnici turisti i lokalno stanovništvo, a očekivani rezultati su:

- poboljšanje turističke ponude, prepoznavanje destinacije :
- obnova Fortice, izrada signalizacije, sanitarnih čvorova
- Vidikovac na paškom mostu, sanitarni čvor
- razrada projekta VRATA PAGA - info ureda TZ grada Paga, na ulazu na otok, radi poboljšanja posjećenosti

Sela Stara Vasa, Kukovići, Vrčići, Gorica - pretvaranje napuštenih poljoprivrednih-stočarskih objekata u agroturizmu

- obnova starih torova i suhozida
- obilježavanje biciklističkih staza

Šimuni - nositelji i ostale reference kao i u prijašnjim mjestima:

- obnova crkvice Sv.Vida
- projekt Miomirisi otoka Paga
- staze s kaduljom i smiljem, primjena istih u gastronomiji, kozmetici, aromaterapiji, izrada suvenira s ljekovitim biljkama

Racionalno korištenje prirodnih izvora

Ciljevi zaštite osobito vrijednih resursa su:

1. Očuvanje podzemnih voda u području vodocrpilišta Veliko Blato i bušotina Dole;
2. Očuvanje čitavog prostora voda i mora od svih negativnih utjecaja i zagadživača koji bi mogli negativno utjecati na biološku ravnotežu podmorja;
3. Očuvanje čitavog prostora zraka od svih negativnih utjecaja i zagadživača koji bi mogli negativno utjecati na stabilnost atmosfere;
4. Zaštita i očuvanje svih poljoprivrednih i šumskih prostora.

Očuvanje ekološke stabilnosti i vrijednih dijelova okoliša

Ciljevi zaštite i očuvanja ekološke stabilnosti i vrijednih djelova okoliša su:

1. Ornitološki rezervat Veliko Blato kao posebni rezervat;
2. Osobito vrijedni predjeli - prirodni krajobraz (neizgrađen dio površine Grada Paga).

Organizacija prostora i osnovna namjena i korištenje površina

Na području Grada Pag-a predviđena je sljedeća namjena prostora:

A) Površine za razvoj i uređenje naselja (GP):

- izgrađeni dio građevinskog područja naselja
- neizgrađeni dio građevinskog područja naselja
- uređeno građevinsko zemljište.

B) Površine za razvoj i uređenje izvan naselja:

- poslovna namjena / uslužna i komunalno-servisna (K)
- ugostiteljsko turistička namjena / turističko naselje (T2), autokamp (T3)
- sportsko-rekreacijska namjena/ sportsko-rekreacijski centar (R1), Aquapark (R2)
- površine infrastrukturnih sustava (IS) - potencijalna lokacija za izgradnju termoelektrane na plin, luka Povljana – luka otvorena za javni promet i luka nautičkog turizma (marina).

C) Površine za razvoj i uređenje izvan naselja na kojima nije predviđeno građenje:

- poljoprivredno tlo isključivo osnovne namjene/vrijedno obradivo tlo (P2)
- poljoprivredno tlo isključivo osnovne namjene/ostala obradiva tla (P3)
- šuma isključivo osnovne namjene/gospodarske namjene (Š1)
- šuma isključivo osnovne namjene/posebne namjene (Š3)
- ostalo poljoprivredno tlo, šume i šumsko zemljište (PŠ)
- vodne površine (V)
- marikultura- zona za uzgoj školjkaša (H1)
- površine infrastrukturnih sustava
- područje posebnog ornitološkog rezervata Velo i Malo Blato.

Na površinama naselja, područjima na kojima se predviđa stambena gradnja, odnosno proširenje postojećeg naselja smještaju se osim stanovanja sve spojive namjene kao: javna, gospodarska (proizvodna, poslovna, ugostiteljsko-turistička i sl.), sportsko-rekreacijska, javne zelene površine, površine infrastrukturnih sustava, groblja, posebne namjene (interes obrane), itd.

Na površinama rezerviranim za izdvojene namjene izvan naselja planiraju se specifične funkcije koje se svojom veličinom, strukturom i načinom korištenja razlikuju od naselja, te koje funkcioniraju u prostoru kao autonomne prostorne cjeline (industrijske, poslovne, komunalne, turističke i rekreacijske zone, i površine za iskorištavanje mineralnih sirovina). U površinama izvan naselja ne može se planirati novo stanovanje. U Planu je za trgovачke, uslužne i komunalno-servisne sadržaje predviđena zona na ulazu u Pag koja bi se uredila na osnovu urbanističkog plana uređenja i smjernica ovog Plana. Turističke zone određene su vršnim kapacitetima i ostalim mjerama prema odredbama za provođenje ovog Plana, a osobito smjernica iz Prostornog plana Zadarske županije.

Plan Ukupnog razvoja Grada Paga 2010 - 2014

Grad Pag je 2010. godine donio Odluku o izradi Plana ukupnog razvoja za period 2010 – 2014. Mjere razvoja Grada Paga predstavljaju najvažniji dio Strategije razvoja Grada Paga. Općenito rečeno, mjere su srednjoročni putovi za postizanje prioritetnih ciljeva, a njima se također omogućava iskorištavanje postojećih resursa. Mjere razvoja predstavljaju konkretizaciju strategije, tj. ciljeva i prioriteta. Mjere razvoja sadržane su u pojedinim ciljevima i prioritetima razvoja grada. Konkretno, u Gradu Pagu određena su tri strateška cilja prema kojima se razvoj treba odvijati, i to:

Strateški cilj 1 - Izgradnja infrastrukture kao preduvjeta za razvoj turizma i povećanje kvalitete života lokalnog stanovništva,

Strateški cilj 2 - Razvoj stočarstva, poduzetništva, obrtništva i ribarstva,

Strateški cilj 3 - Uspostavljanje kvalitetne društvene i socijalne infrastrukture te institucija.

LAG „MENTORIDES“

Lokalna akcijska grupa LAG „OTOK PAG „obuhvatom Grada Paga; Grada Novalje; Općine Kolan i Općine Povljana osnovan (4.8.2014 god.) je s ciljem pripreme jedinica lokalne samouprave otoka Paga na primjenu LEADER procedura za ruralni razvoj, ali i sveopćeg održivog ruralnog razvoja. Osnovan je kao organizacija civilnog društva, čiji su osnivači jedinice lokalne samouprave, lokalne javne ustanove i poduzeća, predstavnici lokalnog poslovnog sektora te udruge građana. Na skupštini 20.2.2015 nakon osnivanja u sastav LAG-a pristupili su i Grad Rab i Općina Lopar pri čemu je LAG 14.5.2015 promijenio ime u LAG „Mentorides“, površinom od 379.04 km², 18.387 stanovnika, te gustoćom od 48.50 st./km² sa sjedištem u Gradu Pagu. Lokalna razvojna strategija LAG-a (u nastavku: LRS). LRS je izrađena sukladno metodologiji LEADER programa, odnosno primjenom „bottom up“ načela, koji podrazumijeva uključivanje svih dionika, iz sva tri razvojna sektora u pripremu ovakvog strateškog dokumenta. Tijekom procesa izrade Strategije, sudionici su se vodili načelima LEADER pristupa:

- ³⁵ ₁₇ Održivi ruralni razvoj
- ³⁵ ₁₇ Pristup temeljen na osobitostima.
- ³⁵ ₁₇ Pristup odozdo prema gore
- ³⁵ ₁₇ Uspostavljanje lokalnih partnerstva
- ³⁵ ₁₇ Inovativnost
- ³⁵ ₁₇ Integralan i višesektorski pristup razvoja
- ³⁵ ₁₇ Umrežavanje
- ³⁵ ₁₇ Suradnja

11. DRUŠTVENO- EKONOMSKA KRETANJA U RH

U slijedećem poglavlju analiziralo se općenito društveno-ekonomsko kretanje u Hrvatskoj od samih začetaka samostalnosti pa sve do danas. U tekstu se naglasak stavio na recentnija ekonomска kretanja ali su se u analizu uzela i predviđanja samih društveno ekonomskih kretanja, u Hrvatskoj. Takvu analizu treba uzeti s rezervom, obzirom da se radi o projekcijama koje nisu znanstveno utemeljene već predstavljaju predviđanja pojedinih institucija. Na temelju dosadašnjih pokazatelja izvela su se i tri scenarija koja daju širu sliku u pogledu mogućnosti planiranja budućeg razvoja Općine.

Kretanja u Hrvatskoj:

Stanje hrvatskog gospodarstva tipično je za zemlje u tranziciji iz komunizma u tržišno gospodarstvo. Iako je došlo do privatizacije i preustroja u svim područjima, glavni problemi su velika nezaposlenost i slabe gospodarske reforme. Nekadašnja uspješna industrijska proizvodnja zbog ratnih okolnosti i najčešće protuzakonito izvedene privatizacije i zastarjele tehnologije u proizvodnji danas još nije dostigla onu iz 1990. godine. Situaciju dodatno otežava loš sustav sudstva i administracije, pogotovo u pogledu vlasništva nad nekretninama. Tako sada jedan od najvećih problema hrvatskog gospodarstva ostaju premala proizvodnja, nedovoljan izvoz, prezaduženost, nezaposlenost, pravosuđe i uprava, te sveprisutna korupcija. U Hrvatskoj postoji i sve izraženiji problem razlike u standardu i razvijenosti pojedinih dijelova Hrvatske, što je vjerojatno i posljedica poreznog sustava koji je na snazi. Dok se u Europi otprilike 25% poreznih prihoda ostavlja ondje gdje su uprihodeni, tj. u lokalnim samoupravama, u Hrvatskoj je taj postotak između 3 i 4% poreza koji ostaju lokalnoj samoupravi.

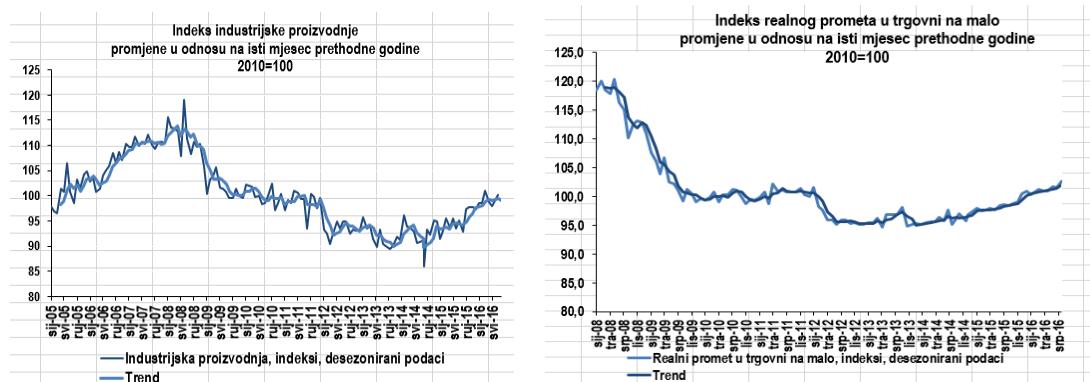
Budući se većina velikih kompanija i banaka, kao i državnih monopolista registrirali u Zagrebu, ovaj je problem tom činjenicom još više potenciran. To za posljedicu ima stanje da je BDP po stanovniku u Zagrebu otprilike trostruko veći od prosjeka za cijelu državu. Nažalost, gotovo u pravilu, najsiromašniji dijelovi Države su oni koji su bili pod okupacijom tijekom rata, bez obzira na komparativne prirodne prednosti koje pojedini od njih imaju. Tako istočni dijelovi Hrvatske kaskaju za hrvatskim zapadom.

Ekonomска aktivnost

U srpnju industrijska proizvodnja usporeno raste 2,1%, a trgovina na malo dinamično 4,5%. Rast BDP-a u 2.kvartalu 2016. od 2,8% pod snažnim uplivom povoljnih eksternih čimbenika.

Trend rasta industrijske proizvodnje u srpnju 2016. nastavlja se 18. mjesec u nizu sa usporenim rastom od 1,2% na godišnjoj razini, dok se na mjesечноj razini bilježi pad od kapitalnih dobara od 2,8%. Raste promet u trgovini na malo već 23. mjesec u srpnju je na dinamičnih 4,5% a potpomognut je povijesnim rekordima u turizmu. Hrvatska industrijska politika od početka tranzicije nije bila sposobna odgovoriti na izazove liberalizacije i globalizacije, a danas je prisutna slična nespremnost na ubrzano širenje novog vala industrijske revolucije 4.0. Trend rasta hrvatskog BDP bilježi sedmi kvartal i u drugom je

tromjesečju 2016. porastao za 2,8%. Umjereni oporavak hrvatskog BDP-a u 2015. i 2016. ponajprije je posljedica spletja brojnih povoljnih okolnosti u globalnom okruženju čiji aktualni pozitivni intenzitet može slabjeti u narednim godinama, a ne rezultat sinergija mudrog političkog vodstva, promišljenih javnih politika, cjelevitih strukturnih reformi i kvalitete djelovanja institucija. U proteklih 35 godina izostao je rast hrvatskog BDP-a i ukupne faktorske produktivnosti.

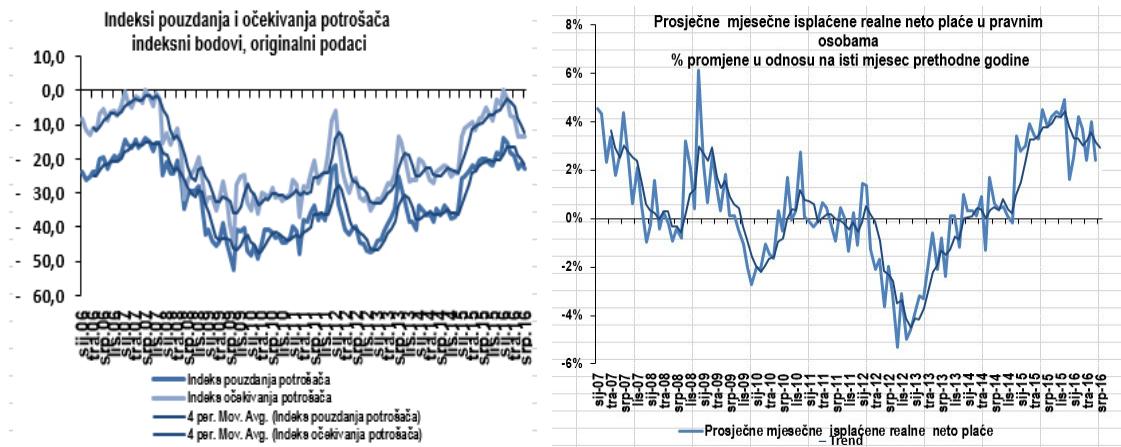

Životni standard i raspoloženje potrošača

Trend rasta od 19. mjeseci isplaćenih realnih neto plaća blago usporava u srpnju na 2,4%. U srpnju nastavak trenda pogoršanja indeksa pouzdanja i očekivanja potrošača na godišnjoj razini

Trend rasta isplaćenih realnih neto plaća za zaposlene u pravnim osobama, na godišnjoj razini, započet u prosincu 2014. godine zadržan je i lipnju 2016. godine 19. mjesec u nizu, a potiču ga negativna inflacija, utjecaj bazonog razdoblja i poboljšano poslovanje u pojedinim sektorima. U lipnju je isplaćena realna neto plaća veća na godišnjoj razini 2,4% realno odnosno 0,8% nominalno i iznosila je 5.686 kuna, a to je 43 kuna više nego u istome mjesecu prošle godine, ali 20 kuna niže prema prethodnom mjesecu.

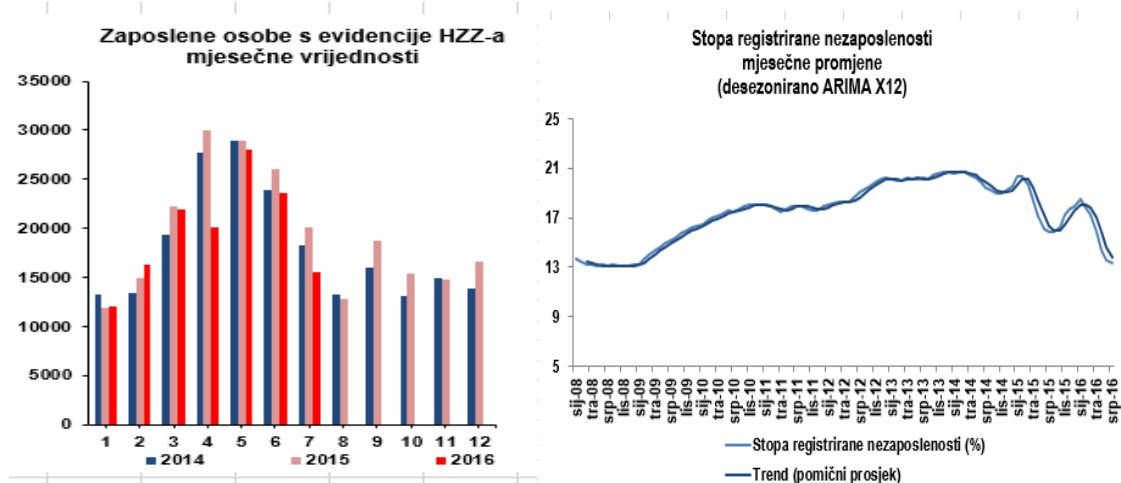
Promatrano po djelatnostima NKD-a najviša prosječna neto plaća isplaćena je u vađenju sirove nafte i prirodnog plina od 10.481 kune, dok je najniža prosječna neto plaća isplaćena kao i prethodnih mjeseci u proizvodnji odjeće od 3.353 kune. Za prvo polugodište 2016. isplaćena prosječna neto plaća bila je viša 3,1% realno odnosno 1,6% nominalno i iznosila je 5.674 kune. U srpnju se nastavlja mjesечно pogoršanje indeksa percepcije potrošača. Indeks očekivanja potrošača u srpnju pada treći mjesec na godišnjoj razini, a sa vrijednošću od -13,7 na najnižoj je razini u posljednjih 18 mjeseci. Indeks pouzdanja potrošača drugi mjesec pada na godišnjoj razini, uz blago pogoršanje na mjesечноj razini.

Tržište rada

Pad broja nezaposlenih na 217.089 u srpnju. Strukovna zanimanja izazov sezonskog zapošljavanja te u brodogradnji. Stopa registrirane nezaposlenosti u srpnju najniža u 8 godina 13,3%.

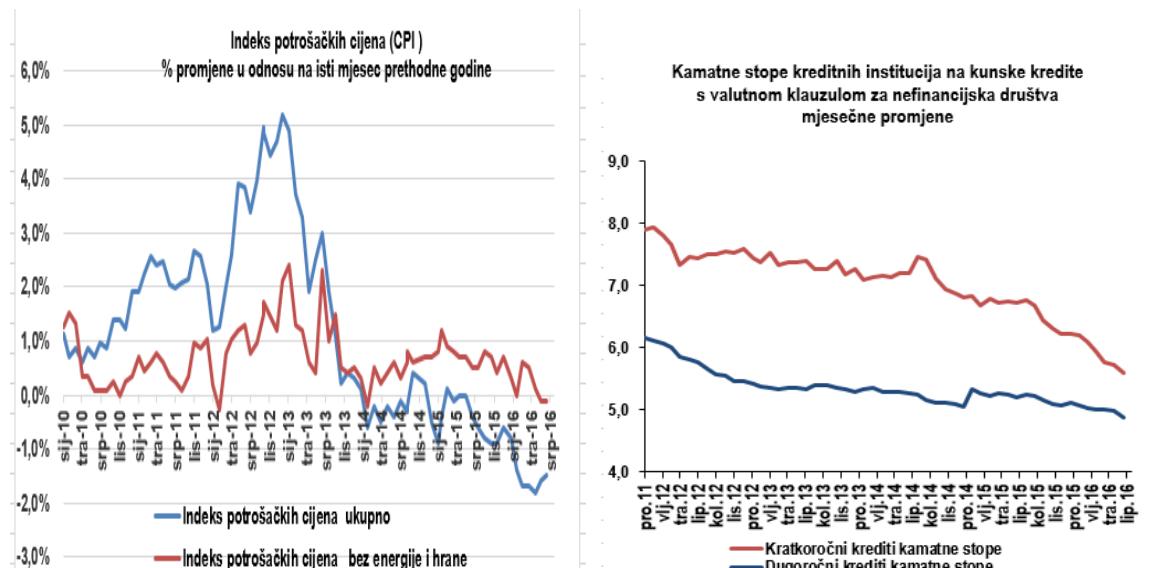
U srpnju trend pada nezaposlenosti nastavlja se šesti mjesec i na HZZu je registrirano 217.089 osoba, što je 2.042 ili 1,1% manje nego prethodni mjesec te 40.905 osoba ili 15,9% manje nego u istome mjesecu prošle godine. Na godišnjoj razini broj novoprijavljenih nezaposlenih manji je za 1/5 i iznosi 22.292 osobe od kojih je 2/3 sa prethodnim radnim iskustvom, a izlasci iz evidencije nezaposlenih manji su za 1/6 i iznose 24.694 osoba. Od toga broja je zaposleno samo 15.585 osoba uz značajan broj brisanih iz evidencije od 9.109 osoba. Na temelju radnog odnosa zaposleno je 14.451 osoba, 1/6 manje nego prošle godine uz preko 9/10 na određeno vrijeme. Snažne sezonske promjene nezaposlenosti, koje dno uobičajeno bilježe u ljetnim mjesecima, odraz su dubokih, dugovječnih strukturnih slabosti hrvatskog gospodarstva i tržišta rada. Među sezonicima dominiraju strukovna zanimanja u turizmu, trgovini na malo, graditeljstvu, poljoprivredi i brodogradnji. Hrvatska je blizu EU prosjeka po kvantiteti obrazovanja, ali bitno zaostaje u kvaliteti obrazovanja, cijeloživotnom obrazovanju te u transferu znanja u poslovni sektor koji za posljedicu ima slab rast produktivnosti. Stopa registrirane nezaposlenosti na najnižoj je razini u 8 godina na 13,3%.

Finansijsko tržište i inflacija

U srpnju nastavak trenda negativnih vrijednosti CPI -1,5% i temeljne inflacije -0,1%. Trend razduživanja poduzeća. Premija rizika Hrvatske krajem kolovoza na rekordno niskih 219 b.b.

U srpnju trend negativnih vrijednosti indeksa potrošačkih cijena bilježi trinaesti mjesec u nizu i cijene su u odnosu na isti mjesec prošle godine niže 1,5% , na godišnjem prosjeku niže za 1,2% , a prema prethodnom mjesecu 0,7%. Ukoliko se isključe volatilne komponente, temeljna inflacija drugi je mjesec u srpnju u negativnom području sa -0,1% na godišnjoj razini. Izvorište pada cijena nalazi se u zadržavanju niskih cijena ugljikovodika, nafte i plina, na svjetskom tržištu, čiji su efekti osobito vidljivi u pojedinim elementima kategorije prijevoza te u kategoriji stanovanja odnosno režija , kroz veliki pad cijena plina i tekućih goriva. U srpnju početak sezonskih rasprodaja registrira se kroz pad cijena na godišnjoj i mjesecnoj razini u kategoriji odjeća i obuća. Za prvih sedam mjeseci 2016. cijene su niže za 1,5%. U lipnju sektor nefinancijskih društava zadržava četverogodišnji trend razduživanja . Ukupni krediti kreditnih institucija poduzećima manji su na godišnjoj razini 4,1% , a na mjesecnoj 2,5% i iznose 66,6 milijardi kuna. Krediti trgovačkim društvima za investicije manji su za 6,5% na godišnjoj razini, 2,1% na mjesecnoj i iznosili su 31 milijardu kuna, dok su krediti za obrtna sredstva niži 1,9% na godišnjoj, a 2,2% na mjesecnoj razini U strukturi kredita povećava se udio kunske na 36,7% . Premija rizika Hrvatske krajem kolovoza je na rekordno niskih 219 baznih bodova.

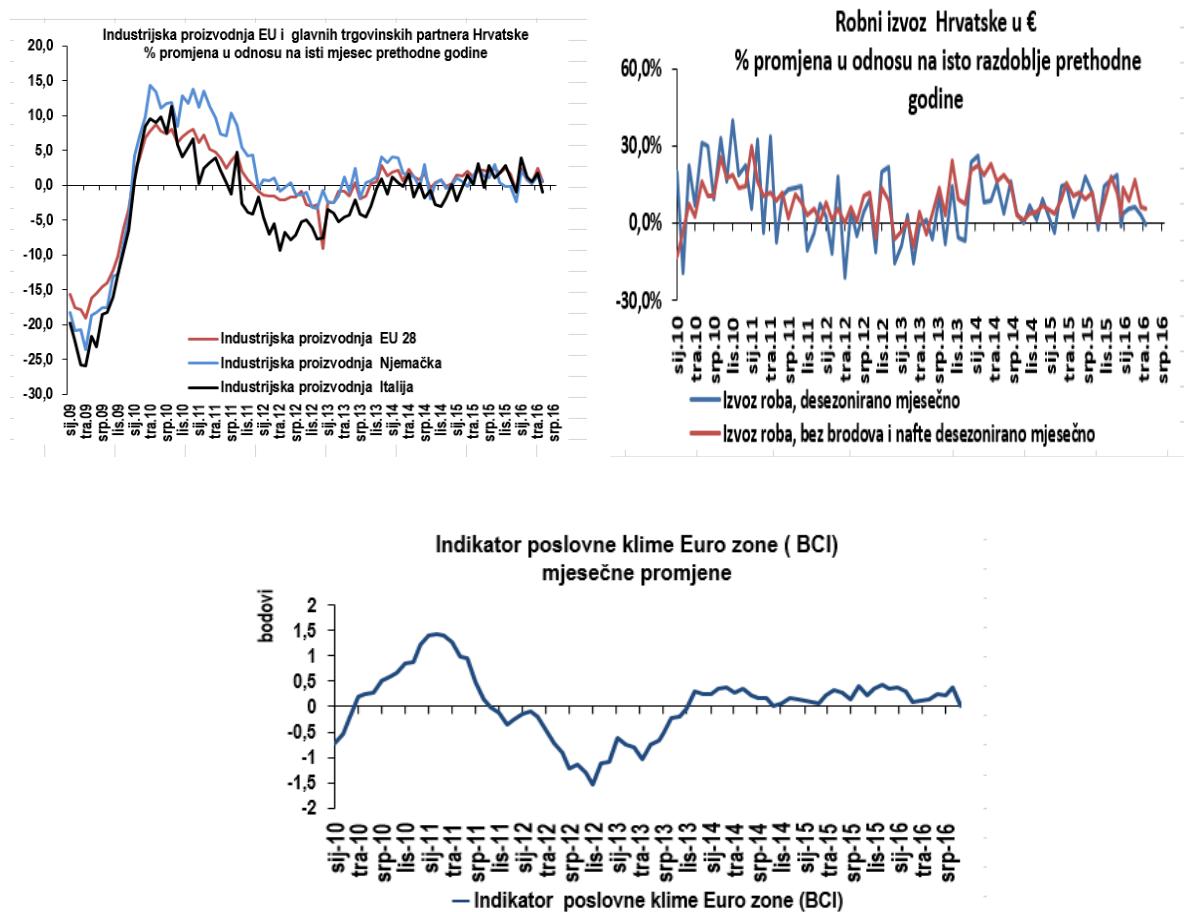
Premija rizika, Credit default swap (CDS), Spread 5-godina, bazni bodovi
Izvor : CEE Macro /Fixed Income Daily Erste Bank, HUB Pregled , Deutsche Bank

Država	4.5.2015	5.6.2015	30.6.2015	10.7.2015.	rujan 2015.	listopad 2015	2.12.2015	31.12.2015	1.2.2016	1.3.2016	31.3.2016	29.4.2016	31.5.2016	30.6.2016	29.7.2016	25.8.2016
Hrvatska	278	267	271	271	281	294	292	301	290	284	269	251	253	237	233	219
Češka	48	48	50	51	47	50	51	51	46	46	43	41	41	41	40	41
Mađarska	137	143	160	163	168	167	158	162	160	159	150	144	140	159	141	135
Poljska	58	66	76	80	74	73	72	72	87	92	88	85	85	98	87	77
Rumunjska	111	116	130	133	126	129	131	130	125	126	119	114	115	126	121	112

Vanjska trgovina i svijet

U prvom polugodištu 2016. hrvatski izvoz rastao 4,4% sporije od uvoza 5,2%. U lipnju usporava industrijska proizvodnja u E28. ECB zadržava politiku kamata. Indikator poslovne klime euro zone pogoršan na 0,02 boda

U prvom polugodištu 2016. zabilježeni su nepovoljni trendovi u vanjskoj trgovini Hrvatske. Ukupni hrvatski izvoz porastao je 4,4% i iznosio je 5,74 milijarde eura, dok je rast uvoza bio dinamičniji sa stopom od 5,2% i iznosio je 9,51 milijarde eura, a pokrivenost izvoza uvozom 60,4%. U lipnju dinamika industrijske proizvodnje usporava u EU28 na 0,5% u eurozoni na 0,4% na godišnjoj razini. U EU28 pokretač rasta je proizvodnja kapitalnih dobara sa 1,4% i trajnih potrošačkih dobara sa 1,3%. Među vanjskotrgovačkim partnerima Hrvatske u lipnju u Njemačkoj industrijska proizvodnja raste 0,7%, dok je u Italiji pad od -1,0% u odnosu na isti mjesec prošle godine. Njemačka, vodeće EU gospodarstvo, poradi poraslih globalnih političkih i ekonomskih nestabilnosti i neizvjesnosti u svijetu, moglo bi usporiti. Pomiješani ekonomski pokazatelji američke ekonomije unose dodatne neizvjesnosti u pogledu termina podizanja FED-a osnovne kamatne stope u SAD u narednim mjesecima. Očekuje se da će se akomodativna monetarna politika ECB produljiti najmanje do kraja prvog kvartala 2017. što će povoljno utjecati na potrebe refinanciranja obveza zemalja EU periferije. Indikator poslovne klime u kolovozu 2016. za eurozonu se značajno smanjio sa +0,36 bodova na +0,02 boda. Naglašeno su oslabile ocjene ukupnih i izvoznih narudžbi. Očekivanja u pogledu buduće proizvodnje su manje negativna, dok su pogledi na razinu zaliha ostali stabilni.

12.STRATEGIJA RAZVOJA

U prethodnim poglavljima izvršena je analiza stanja svih resursa, istaknute su glavne prednosti, nedostaci i razvojni problemi s kojima je Grad suočen. Prikupljen je čitav niz podataka, održani su okrugli stolovi i radionice. Posebno su bile iscrpne rasprave oko glavnih prednosti, slabosti, prilika i prijetnji (SWOT analize koje karakteriziraju pojedina područja). Tijekom diskusije sudionici su se složili oko vizije razvoja, što znači oko toga, kako bi oni željeli da Grad izgleda i po čemu bi voljeli da bude poznat. Sudionici su također postigli dogovor oko glavnih razvojnih ciljeva, prioriteta i mjera.

12.1. Ekonomski potencijal i kočnice razvoja Grada

Analizom stanja resursa i potencijala istaknuti su pozitivni elementi, snage i mogućnosti, a isto tako negativnih (slabosti) i prijetnje.

Ocjena ekonomskog potencijala Grada temeljila se na ispitivanju pozitivnih elemenata Grada. Da bi se realizirao ekonomski potencijal Grada, mora se svladati niz razvojnih prepreka ili kočnica. Glavne razvojne prepreke istaknute su kroz ispitivanje negativnih elemenata općine.

Ekonomski potencijal:

Resurse iskoristive u kreiranju budućeg brenda Grada Paga, moguće je podijeliti na kulturno-povijesne, krajobrazne, vjerske i duhovne, gastronomске, legende i priče, sportske te posebne otočne resurse (lokalne specifičnosti)

Posebnost i zanimljivost otoka Paga čine brojni izvori pitke vode, i vrulje u moru. Voda uglavnom na Otok stiže ispod morskog dna s velebitskih padina. Na Otku se nalaze i tri slatkovodna močvarna jezera: Veliko i Malo blato te Kolanjsko blato. Kolanjsko blato je zaštićeno od 1988. godine kao ornitološki rezervat. U Kolanjskom blatu i bližoj okolini zabilježene su 163 ptičje vrste, od kojih je 66 gnjezdarica. U vrijeme selidbe i zimovanja u tršćacima se sklanjaju razne vrste ptica. Otok Pag se kao i većina drugih hrvatskih otoka trenutno nalazi na razvojnom raskriju. S jedne strane podrazumijeva se put održivog razvitka i definiranje Otoka na svjetskoj turističkoj karti kao posebnim i privlačnim mjestom ulaganja i života uopće, a s druge strane mogu se prepostaviti negativne konotacije do kojih može doći brzim, nerazumnoim i neplanskim iskorištavanjem naslijedenih prirodnih i kulturnih resursa, što bi zasigurno rezultiralo njihovom (bespovratnom) devastacijom. Valorizacijom sadašnje turističke ponude dolazimo do zaključka da je otok Pag tipični primjer nedovoljno iskorištenih nevjerojatno kontradiktornih prirodnih i kulturnih resursa. Obzirom na svoje karakteristike i povoljni geografski položaj koji mu omogućava blizinu europskom tržištu Otok bi mogao postati cjelogodišnja turistička destinacija koja bi turistima različitih profila i interesa omogućavala aktivnosti tokom cijele godine. Kratkoročni i srednjoročni ekonomski potencijal Grada najvjerojatnije će se temeljiti na rastu sljedećih sektora:

- 1) Turizmu: uzimajući u obzir određenu tradiciju bavljenja turizmom karakterističnim za ruralni prostor, postojeće prirodne resurse koji bi se mogli iskoristiti za daljnji razvoj, postoji vjerojatnost dalnjeg prosperiteta (posebno kvalitativno). Mogućnost dodatne (stalne) potražnje za uslugama ove vrste mogle bi dati poticaj razvoju malog i srednjeg poduzetništva na području turizma.

2) Poljoprivredi: izrazito povoljni uvjeti za razvoj poljoprivrede u Gradu (plodno tlo, čist okoliš, klimatološki uvjeti) te velike površine pogodne za poljoprivrednu proizvodnju ukazuju na postojanje prilike za razvoj ovog sektora. Osim osnaženja postojeće poljoprivredne proizvodnje, postoji i potencijal za razvoj organske poljoprivrede za kojim postoji sve veća potražnja. Postoji i potreba za modernizacijom poljoprivrede, stimuliranjem okrupnjavanja zemljišta te jačanjem administrativne podrške ovom sektoru. Kako bi poljoprivredna proizvodnja postala atraktivna za mlađe stanovništvo i omogućavala solidan izvor prihoda poljoprivrednim domaćinstvima potrebno je uključiti više poticaja i utjecaj jedinica lokalne samouprave.

3) Razvoj malog i srednjeg poduzetništva pretežno u funkciji razvoja prva dva pravca razvoja potreba mještana i šireg područja.

Kočnice razvoja:

Mogu li i hoće li se gore opisane prilike realizirati u velikoj mjeri ovisi o mogućnosti uklanjanja niza razvojnih kočnica. Te se kočnice mogu prikazati na slijedeći način:

- Nedovoljno kvalitetna valorizacija prostora
- Institucionalna ograničenja
- Neriješen u potpunosti komunalni sustav
- Loša struktura smještaja, nerazvijena turistička ponuda (događaji) i ugostiteljska ponuda
- Nedovoljna povezanost poljoprivrednih proizvođača
- Nedovoljno razvijene društvene djelatnosti (predškolski odgoj zdravstvene zaštite)
- Nedovoljna pripremljenost za ulazak u EU

Rezultat ovih razvojnih kočnica jest nedovoljno visok BDP po stanovniku, nedovoljno visok životni standard, te niska razina investicija. Od bitne je važnosti da se SR izravno usmjeri na saniranje negativnih aspekata sadašnjeg stanja. SR mora osigurati uvjete koji će omogućiti tvrtkama i građanima da realiziraju postojeće ekonomske prilike i time povećaju prihode i BDP po stanovniku, da povećaju gospodarsku aktivnost, privuku daljnja ulaganja i smanje sezonski karakter poslovanja.

12.2. Globalna društveno-ekonomska kretanja

Recesija i gospodarska kriza u svijetu i Europi ostavljaju svoj trag na kretanja u RH . Vrlo je teško egzaktno prognozirati kretanja u budućnosti. Međutim, bilo bi neodgovorno zanemariti ovo stanje, a i kretanja u budućnosti. Stoga smo se opredijelili predviđati utjecaj globalnih ekonomske i tržišnih trendova na razvoj Republike Hrvatske i Grada Paga. U razmatranje smo uzeli tri moguća scenarija, svjesni rizičnosti u koju se upuštamo, smatrajući da je to manje pogrešno nego ne uzimati u obzir ove podatke.

SCENARIJ 1:

(BEZ STOPE RASTA ILI NISKA STOPA RASTA)

- U EU-minimalna stopa rasta (nekoliko godina), a poslije povećana
- U RH- negativna stopa rasta ili bez rasta (nekoliko god.), a poslije niska stopa rasta
- PAG SA BLIŽIM OKRUŽENJEM:
 - Pretpostavka je da će turizam imati kontinuirano povećanje potražnje (2-3% godi.)
 - Pretpostavka je da će trgovina, uslužna djelatnost, malo i srednje poduzetništvo dijeliti sudbinu globalnih kretanja (bez stope rasta)
 - PAG i bliže okruženje u turizmu (koji je ujedno i glavno tržište poljoprivredi, trgovini te malom i srednjem poduzetništvu) mogli bi imati nešto povoljnije trendove:
 - Stopa rasta kontinuirano 1-2% godišnje (u prvih par godina), a poslije opet narednih nekoliko godina 2-3% godišnje
 - U takvom okruženju (uže i šire) moguće je planirati u prvih nekoliko godina stopu rasta 1%, a poslije stopa rasta bi mogla biti 2%

SCENARIJ 2:

(SREDNJA STOPA RASTA (U GRANICAMA PAR POSTO)

- U EU- prve dvije godine stopa rasta 2-3 %, poslije 4-5 %
- RH- dvije godine niska stopa rasta, poslije 2-3%
- PAG I BLIŽE OKRUŽENJE:
 - Turizam, povećanje potražnje 3-4%
 - Poljoprivreda, povećanje stope rasta godišnje 1-2%
 - Trgovine, usluge, mali i srednji poduzetnici prati razvoj osnovne djelatnosti, povećanje 3-4%

U ovakvom okruženju (šire i uže) moguće je planirati stopu rasta 2- 3%.

SCENARIJ 3:

(VISOKE STOPE RASTA)

- U EU – prve dvije godine stopa rasta 3-4%, a poslije 4-5%
- U RH- prve dvije godine stopa rasta 2%, a poslije 4-5%
- PAG I BLIŽE OKRUŽENJE:
 - Turizam- povećanje stope rasta 5-6%

- Poljoprivreda- povećanje stope rasta 3-4%
- Trgovina, usluga, malo i srednje poduzetništvo- povećanje stope rasta 5-6%

U takvom okruženju moguće je planirati stopu rasta do 4-5%.

12.3. Vizija razvoja grada i najvažniji ciljevi

Uzme li se u obzir gornja ocjena ekonomskog potencijala i razvojnih kočnica što karakteriziraju ovo područje, te šira društveno-ekonomski i tržišna kretanja, smatramo da bi se vizija trebala usredotočiti na podizanje životnog standarda mještana putem promicanja gospodarskih aktivnosti koje se temelje na održivom korištenju prirodnih resursa i tradiciji, te partnerskih međusektorskih odnosa.

VIZIJA GRADA PAGA (ELEMENTI)

1. Visoka kvaliteta života i životni standard europskog prosjeka (5 godina)
2. Razvijeno gospodarstvo, prvenstveno turizam, poljoprivreda, ribarstvo, malo i srednje gospodarstvo
3. Razvijati sustav brendiranja (baza ruralni prostor i turizam)
4. Naglašeni razvoj (dinamičan) i to uravnotežen, održiv, ekološki itd.
5. Usklađeno funkcioniranje javnog, poslovnog i civilnog sektora.

Na temelju vizije za Grad PAG određena su tri strateška cilja i 10 prioriteta:

1. STRATEŠKI CILJ- Visoka kvaliteta života i standarda

- PRIORITETI:
1. Infrastruktura
 2. Društvene djelatnosti
 3. Potpuna zaposlenost i visoki dohoci

2. STRATEŠKI CILJ- Razvoj gospodarstva

- PRIORITETI:
- 1.Razvoj turizma
 2. Razvoj poljoprivrede i ribarstva
 3. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva

3. STRATEŠKI CILJ: - Visoki standardi razvoja

- PRIORITETI:
1. Održiv i uravnotežen razvoj
 - 2 .Prepoznatljiv lokalni identitet
 3. Razvoj dobrih odnosa javnog, poslovnog i civilnog sektora
 4. Brand

Iz ovakvog opredjeljenja nedvojbeno proizlazi zaključak da je zapravo strateški cilj visoka kvaliteta života mještana Grada, a da su druga dva cilja u toj funkciji.

12.4. Strateški ciljevi, prioriteti i mjere

U ovom poglavlju izložena je Strategija razvoja koja se sastoji od strateških ciljeva, prioriteta i mjera. Detaljnije SR-a se sastoji od:

- Strategije: (strateški ciljevi) će se provoditi kroz prioritete i mjere koje će voditi javni sektor. Ti zadaci omogućavati će rast poslovnog sektora i civilnog društva. Poslovni sektor stvara „blagostanje“ u Gradu, dok civilno društvo vodi poboljšanoj participacijskoj demokraciji.
- Prioriteta i mjera: Prioriteti u skladu sa Strategijom predstavljaju žarišta aktivnosti koje bi trebalo provoditi ostvarenjem mjera.

Osim nabrojanog, SR će se baviti i važnim razvojnim temama Europske unije (tzv. Horizontalne EU teme ili principi) koje Europska unija podržava i koji bi trebali biti uključeni u svim segmentima SR-a. Ključne razvojne teme uključuju promociju informacijske tehnologije, održivo upravljanje okolišem i brigu za osiguranjem jednakosti spolova, ljudskih prava i učinkovite demokracije.

1. STRATEŠKI CILJ-Visoka kvaliteta života

- **PRIORITET: 1. Infrastruktura**
- **MJERE:**
 - 1: Prometna infrastruktura
 2. Parkirališta
 3. Pročišćavanje otpadnih voda
 4. Građevinski i kućni otpad
 5. Uređenje naselja (fasade, površine)
 6. Hortikultурно rješenje
 7. Poticanje korištenja alternativnih izvora energije

1. STRATEŠKI CILJ-Visoka kvaliteta života

- **PRIORITET: 2. Društvene djelatnosti**
- **MJERE:**
 1. Socijalna skrb za starije i nemoćne
 2. Valorizacija kulturnih i tradicionalnih vrijednosti(program turis. valorizacije)
 3. Društveni život (strategija)
 4. Tradicijske vrijednosti, identitet (zaštita)
 5. Zdravstvene usluge (viši nivo)
 6. Dodatni sadržaji za mještane i turiste
 7. Sportski sadržaji i dječja igrališta

1. STRATEŠKI CILJ-Visoka kvaliteta života

- **PRIORITET: 3. Potpuna zaposlenost i visoki dohoci**
- **MJERE:**
 1. Cjelogodišnje zaposlenje
 2. Cijeloživotno učenje
 3. Poticanje obrazovanja

2. STRATEŠKI CILJ-Razvoj gospodarstva

- **PRIORITET: 1. Razvoj turizma**

MJERE:

1. Koncepcija razvoja i funkciranje turizma (marketing pristup i upravljanje)
2. Prepoznatljiva turistička destinacija
3. Turističke manifestacije i atrakcije
4. Program ugostiteljske ponude (autohton)
5. Producenje turističke sezone
6. Destinacija kvalitete (4 zvjezdice)

2. STRATEŠKI CILJ-Razvoj gospodarstva

- **PRIORITET 2: Razvoj poljoprivrede i ribarstva**

MJERE:

1. Strategija razvoja poljoprivrede i ribarstva
2. Udruživanje u poljoprivredi
3. Stimulacija razvoja poljoprivrede
4. Potpora poljoprivrednim proizvođačima

2. STRATEŠKI CILJ-Razvoj gospodarstva

- **PRIORITET: 3. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva**

MJERE:

1. Podrška i poticanje poduzetničke inicijative
2. Poticanje razvoja zanata za mještane ali i kao turistička atrakcija
3. Savjetodavno tijelo (neki vid)
4. Poticanje edukacije (edukacija i sufinanciranje)

3.STRATEŠKI CILJ -Visoki standard razvoja

- **PRIORITET: 1. Održivi i uravnotežen razvoj**

MJERE:

1. Poštivanje zakonskih odredbi i prostorno planske dokumentacije
2. Zaštita autohtonih objekata i arhitekture
3. Zaštita krajobraza i autohtonih biljnih vrsta
4. Program kvalitete i upravljanje kvalitetom

3.STRATEŠKI CILJ -Visoki standard razvoja

- **PRIORITET: 2. Prepoznatljiv lokalni identitet**

MJERE:

1. Odnos kulture i običaja
2. Hrana i piće
3. Arhitektura, uređenje naselja i sl.

3.STRATEŠKI CILJ -Visoki standard razvoja

- **PRIORITET: 3. Dobri odnosi javni, poslovni i civilni sektor**

MJERE:

1. Javni sektor i informiranost
2. Razvoj (kontinuiran) partnerskih odnosa
3. Civilna društva- poticanje razvoja i podrška

3.STRATEŠKI CILJ -Visoki standard razvoja

•**PRIORITET:** 4. Brand

•**MJERE:**

1. Program brendiranja
2. Vizualni identitet

RAZVOJNI PROJEKTI do 2020. godine

Ciljevi i projektni prioriteti Grada Paga koji su zadani, biti će postignuti provedbom prioriteta i mjera, a posebno realizacijom konkretnih projekata

1. Rekonstrukcija i prenamjena I.II. i III. Magazina soli
2. Rekonstrukcija i prenamjena Doma kulture
3. Paška kuća
4. Autobusni kolodvor
5. Gradski parkovi
6. Izgradnja javnog WC-a
7. Izgradnja niskoenergetske zgrade dječjeg vrtića Paški mališani u Gradu Pagu
8. Uređenje dječjih igrališta
9. Osnivanje i opremanje poduzetničkih zona
10. Izgradnja srednje škole Bartul Kašić
11. Biciklističke staze
12. Manifestacije Međunarodni festival čipke
13. Osnivanje pučkog otvorenog učilišta
14. Energetska obnova zgrada u vlasništvu Grada Paga
15. Program javnih potreba u kulturi i sportu
16. Uređenje i izgradnja sportskih igrališta
17. Zaštita paške čipke
18. Strategija razvoja turizma
19. Likovna-umjetnička kolonija u Starom gradu
20. Arheološki lokalitet Stari grad
21. Izgradnja i uređenje lokalnih nerazvrstanih cesta
22. Dostupnog brzog i besplatnog interneta na području gradske jezgre
23. Jačanje kapaciteta civilnog društva-osiguranje prostornih i finansijskih uvjeta, edukacija i unapređenje s lokalnom samoupravom
24. Program potpora razvoja obrnštva, malog i srednjeg poduzetništva
25. Razvoj i promocija turističke ponude
26. Podizanje svijesti građana o vrijednosti prirodne i kulturne baštine Grada
27. Projekt modernizacije javne rasvjete primjenom energetske učinkovitosti svjetlosnog onečišćenja
28. Dom zdravlja
29. Uređenje šetnice Bašaca i u ostalim naseljima
30. Revitalizacija gradske kule
31. Uređenje svetišta Stari grad
32. Izgradnja protupožarnih putova
33. Proširenje postojećeg groblja u gradu Pagu i u ostalim naseljima
34. Izgradnja zaobilaznice Grada Paga (Sv.Fumija-Pag plastika-Bašaca-Mali zaton)
35. Izgradnja doma za stare i nemoćne
36. Valorizacija ornitoloških rezervata Velo i Malo Blato te Park Šuma Hanzine
37. Rekonstrukcija zgrade Općinskog suda

38. Zdravstveni turizam

39. Magazin soli - Obnova i prenamjena IV-IX.

40. Palača Matasović – višenamjenska zgrada

41. Muzej čipke

42. Centar za vodene sportove i veslačka staza

43. Rekonstrukcija zgrade za proizvodnju i prodaju „paškog baškotina“ s izložbenim prostorom

44. Infrastrukturni projekti tvrtke Komunalno društvo Pag

- Širenje vodovoda Proboj

- Telemetrijski nadzor vodovod - nadogradnja

- Telemetrijski nadzor kanalizacija – postavljanje i nadogradnja

- Širenje kanalizacijskog sustava Šimuni

- Širenje kanalizacijskog sustava Vlašići

- Rekonstrukcija i širenje kanalizacijskog sustava

- Rekonstrukcija i širenje vodovodnog sustava

- Rekonstrukcija dijela magistralnog cjevovoda kroz grad Pag

- Izgradnje vodospreme u naselju Gorica

- Ucrtavanje katastra vodova - GIS

45. Izgradnja reciklažnog dvorišta sa sortirnicom, centrom za ponovnu uporabu, centrom za zbrinjavanje organskog otpada.“

STRATEGIJA RAZVOJA-a

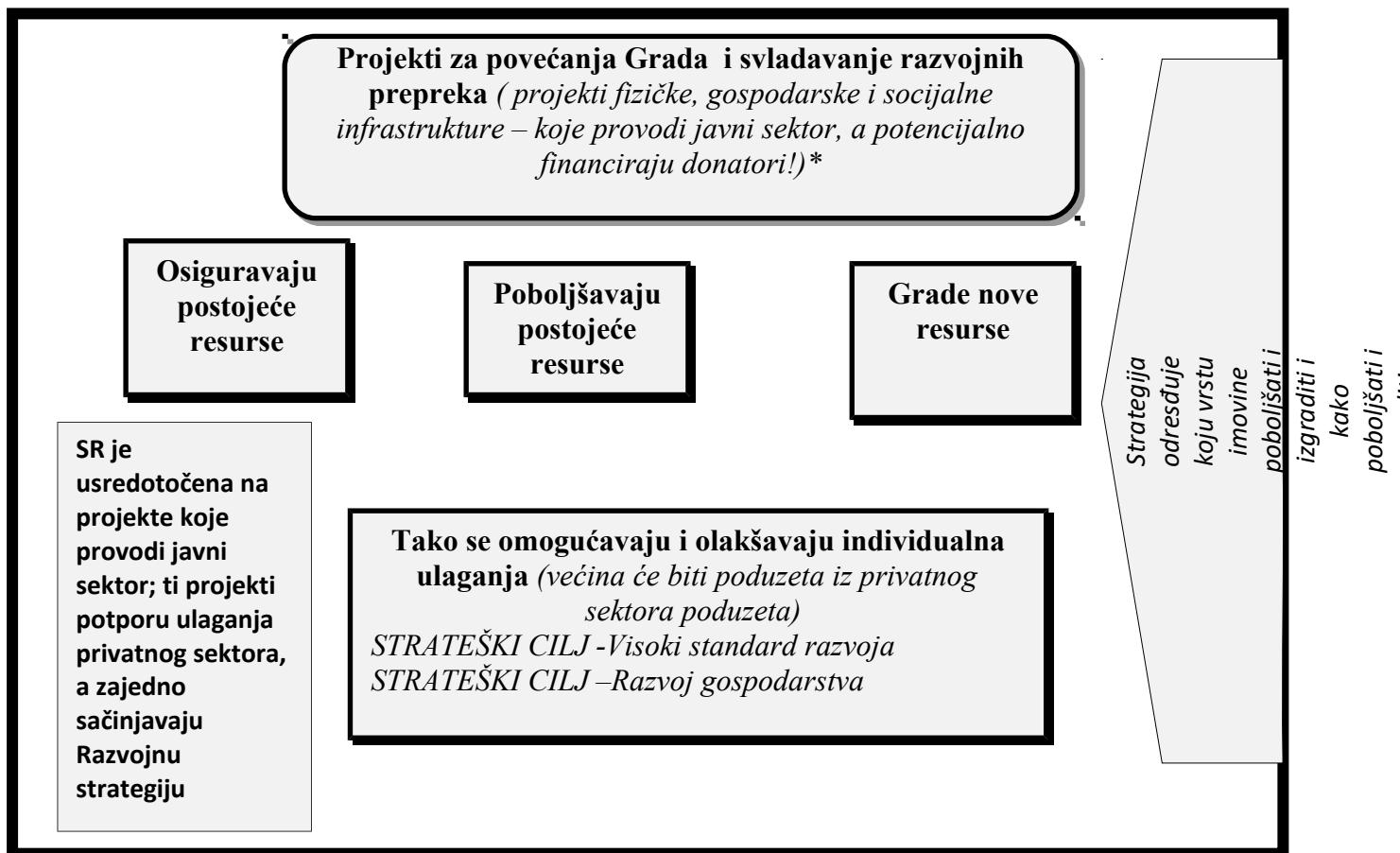
SR-a će stvoriti okruženje koje bi omogućilo i olakšalo:

- Razvoj privatnog sektora – dovodi do „ekonomskog blagostanja“ te
- Rast civilnog društva – koji podupire „participacijsku demokraciju“

Do tako povoljnog okruženja SR će dovesti kroz realizaciju koje je povezana s fizičkim, gospodarskim i društvenim infrastrukturnim projektima koji su potrebni za svladavanje prepoznatih razvojnih prepreka (kočnica) kako bi se privatnom sektoru i civilnom društvu omogućilo i olakšalo realiziranje utvrđenih prilika za razvoj. Primjeri potrebnih infrastrukturnih projekata obuhvaćaju širenje sustava za vodoopskrbu, razvoj mreže cesta, poboljšanja u sustavu odgoja i obrazovanja, pružanje pomoći u razvoju najvažnijih nevladinih organizacija te savjetodavnu pomoć poslovnoj zajednici.

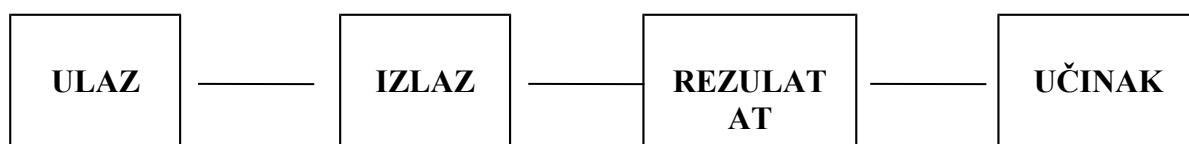
Namjera je da se realizacijom tih projekata poveća imovinska osnova grada i izmjeni struktura te imovine čime će se potaknuti evolucija (razvijanje) novog poslovnog modela Grada. Općenito, cilj je povećati relativne prednosti Grada koje će podupirati veću konkurentnost privatnog sektora i učinkovitost civilnog društva. SR će, barem u prvim godinama njegovog postojanja, provoditi javni sektor. Njegova pažnja bit će usredotočena na pružanje pomoći tvrtkama u razvijanju poslovnih aktivnosti koje uvećavaju ukupan prihod. SR će se fokusirati na pomaganje civilnom društvu u unapređenju strukture participacijske demokracije te razvoju socijalno potpornih sistema koji jačaju društveno blagostanje.

Slika pristupa SR- u naravi

Temeljni (početni, osnovni) podaci predstavljaju ključnu ulaznu vrijednost u sustavu praćenja (monitoringa) i evaluacije (ocjenjivanja). Oni moraju biti dovoljno pouzdani da omoguće prosudbu output-a i učinaka projekta te dovoljno precizni da osiguraju brzo detektirajuću devijaciju očekivanom napretku, a primjerene izmjene da se odmah učine. Osnovna analiza od iznimnog je značaja prema osiguranju skupa početnih podataka, no ograničena je na postojeće i donekle kontradiktorne skupove podataka. Ovo će morati biti poboljšano definiranjem, testiranjem i prilagođavanjem sustava pokazatelja vezanih uz svako pojedino prioritetno područje SR-a, kao i prilagodba istih postojećem okruženju. Ovakav pristup predstavlja zahtjevnu trajnu zadaću, a Odjel za upravljanje projektima i Grad moraju biti pokretači njenog provođenja za vrijeme ranog stadija provedbe SR-a. Što će podrazumijevati dodatne studije i ispitivanja kako bi se izradili važni i mjerljivi početni podaci za procjenjivanje napretka SR-a.

Prilikom praćenja i procjenjivanja, Europska komisija koristi sljedeću tipologiju pokazatelja:

- **Pokazatelji ulaza** mjere financijske, administrativne i regulatorne resurse (koji se često nazivaju „procesom“) a koje osigurava Država i donatori. Radi procjene

uspješnosti provedenih akcija potrebno je uspostaviti vezu između sredstava koja se koriste i postignutih rezultata.

Na primjer: udio proračuna namijenjen izdacima za obrazovanje, definiranje strategije sektora

- **Pokazatelji izlaza** mjere neposredne i konkretnе posljedice poduzetih mјera i iskorištenih sredstava:
Na primjer: broj izgrađenih škola, broj educiranih nastavnika
- **Pokazatelji rezultata** mjere rezultate na razini korisnika.
Na primjer: upis u školu, postotak djevojčica koje se upisuju u prvi razred osnovne škole
- **Pokazatelji učinka** mjere posljedice rezultata. Oni mјere opće ciljeve u smislu razvoja države i smanjenja siromaštva. Za njihovo shvaćanje potrebno je mnogo vremena, teško ih je mjeriti. Ovise, osim o vladinim programima o mnoštvu drugih faktora.
Na primjer: stope pismenosti, stope nezaposlenosti.

Vjerojatno najvažniji evaluacijski okvir za korištenje je „logički okvir“. Matrica logičkog okvira važan je alat za postizanje praćenja programa i njegovog napretka. Međusobno povezuje ciljeve, aktivnosti i rezultate s njihovim pokazateljima. U ovom su slučaju rezultati SR-a izravno izvedeni iz prioriteta navedenih u Strategiji. Ovakav pristup predstavlja samo okvir potrebnih mјerenja, a svaki cilj i prioritet treba biti razložen na slike jedinice. To ne znači da se projekti ne mogu provoditi prije utvrđivanja početnih podataka, ali znači da će se skup početnih podataka morati stalno usavršavati i razvijati ukoliko se SR želi primjereni procjenjivati. Zasigurno želimo biti u mogućnosti odgovoriti na slijedeće pitanje:-Jesu li projekti SR pravi projekti za Grad, ili su možda kriva vrsta projekata? Opći okviri praćenja i evaluacije morati će se temeljiti na tom pitanju.

Evaluacija će trebati biti neovisna i mora se obaviti planirano, unaprijed, srednjoročno i naknadno. Ona će presuditi je li izrađeni mehanizam doveo do očekivanih rezultata, a ako nije, što se mora promijeniti kako bi se postigli rezultati navedeni u strategiji. Mora se temeljiti na praćenju podataka te širim kriterijima gospodarskog i društvenog razvoja koje je potrebno razraditi u provedbenoj fazi.

Praćenje i evaluacija mogu biti iznimno složeni u slučajevima kada jednostavni odnosi između ulaza (input-a) i izlaza (output-a) nisu jasno identificirani i definirani. Često se događa da što se pomnije promatraju učinci, to je teže donijeti precizne prosudbe. Ipak, točne su prosudbe ono što se očekuje od procesa praćenja i evaluacije. Moraju biti donešene na ponešto različit način za svakog pojedinog dionika koja slijedi:

Očekivana glavna područja uspješnosti/pokazatelji odgovarajućih interesnih skupina prilikom praćenja i evaluacije

Nositelj interesa	Područja interesa	Glavna područja uspješnosti/ Područja pokazatelja za praćenja i procjenjivanje
Vlada RH	• Gospodarski razvoj • Smanjenje siromaštva • Kooperativna uprava/ međuupravni odnosi funkcioniraju • Rezultati provedbe • Razmjer je županijski ili makro te usporediv s drugim županijama • Aktiviranje novih programa	• Standardi za njihovo mjerjenje • Pokazatelji uglavnom na razinama output-a s naglaskom na kvantitativnim mjerama • U manjoj mjeri, pokazatelji rezultata • Institucionalna uspješnost u pravi na svim razinama, odnosi unutar vladajućih struktura te partnerstva
Županijska uprava	• Rezultati provedbe • Poboljšana koordinacija svih uprava • Korištenje raspoloživih sredstava • Bolje prometne veze i povezanost područja u široj regiji • Aktiviranje novih programa • Otvaranje novih radnih mjesta	• Standardi kojima se mjere • Pokazatelji input-a: uključujući finansijske, izdatke sredstava, imenovano osoblje, itd. • Pokazatelji uglavnom na razinama output-a, s naglaskom na kvantitativnim mjerama • Institucionalna uspješnost u pravi na svim razinama, odnosi unutar vladajućih struktura te partnerstva
Lokalna uprava	• Rezultati provedbe: opipljivi i vidljivi znaci • Bolja koordinacija među upravama • Korištenje raspoloživih sredstava • Sve veća pažnja na blažim aspektima i kvalitativnim pitanjima	• Standardi kojima se mjere • Pokazatelji input-a: uključujući finansijske, izdatke sredstava, imenovano osoblje, itd. • Pokazatelji uglavnom na razinama output-a, s naglaskom na kvantitativnim mjerama
Nevladine i lokalne organizacije (udruge)	• Proces • Kvaliteta razvoja definirana više u smislu ovlašćivanja • Sudjelovanje nositelja interesa • Sigurnost osnovnih sredstava za život • Socijalne potpore • Ovlašćivanje osjetljivih skupina	• Kvalitativni pokazatelji unutar pitanja o sigurnosti osnovnih sredstava za život • Razvojni proces i pokazatelji sudjelovanja • Pažnja na rezultatima i djelovanjima (implikacijama) • Povezani razvoj • Fokus na siromaštву i pravima • Pokazatelji output-a i djelovanja (implikacija)
Poslovanje	• Proizvodnost i bolji dostup tržištima • Smanjeni kriminal, društvena stabilnost • Smanjene administrativne prepreke • Dostup kreditima • Smanjeni troškovi tranzicije	• Pokazatelji output-a na programu i javnom ulaganju koji se fokusiraju na: ◦ Smanjenje zakonskih odredbi o poslovanju ◦ Kriminal i strateški locirana područja za ekonomski prilike • Rezultati koji mjeru inicijativu javnog sektora koja omogućuje poslovne prilike
Donatori	• Smanjenje siromaštva	• Pokazatelji rezultata u odnosu na siromaštvo i gospodarski rast • Pokazatelji djelovanja (implikacija)

Navedeni elementi su uobičajena područja interesa. Nositelji interesa mogu u danom vremenu odlučiti dati prioritet drugim pokazateljima. SR je također osmišljena, u cilju unapređenja kapaciteta i sposobnosti Grada za provedbu i implementaciju zacrtanih ciljeva. Nužno je

izgraditi institucionalni, tehnički kapacitet i kompetentnost u Gradu kako bi ona (kao i sva eventualna dobrovoljna regionalna grupiranja općina do kojih može doći), kao i pridružene jedinice lokalne samouprave, mogle efektivno i učinkovito koristiti dostupna finansijska sredstva. Ona koja same generiraju, i dobivene subvencije, pri čemu potonje uključuje sredstva izravno dobivena od središnje državne uprave i ona dobivena od niza donatora (što će vjerojatno uključivati predpristupne i strukturne fondove EU).

Proces implementacije SR-a također će uključivati izmjene institucionalnog ponašanja Grada (primjerice: izvršavanje cjelokupnih studija izvedivosti projekta te upravljanje i praćenje [monitoring] primjene sredstava značajno većih od onih koja su do tada bila dostupna). Očekuje se kako će efektivno institucionalno jačanje biti povezano s implementacijom SR-a što će zajamčiti da u narednim godinama Grad bude u bitno jačoj poziciji po pitanju upravljanja vlastitim poslovima negoli je bilo u nedavnoj prošlosti.

Sažeto, strategija SR-a u javnom sektoru implicira uspostavu okruženja koje će kroz ključne infrastrukturne projekte omogućiti i poticati razvoj privatnog sektora koji kreira prihode i promicati rast dinamičnog i demokratskog civilnog društva. Javni će se sektor i sam mijenjati pri izgradnji ovakvog okruženja – doći će do institucionalnog jačanja koje će omogućiti općini da u budućnosti efektivno i učinkovito upravljaju razvojem i s vremenom unapređuju SR. Svakako se očekuje da razvojni plan (ili poslovni plan) doživljava učinkovite revizije, obnove i unapređenja po dovršetku implementacije prvog kruga projekta.

12.5. Strategija razvoja u budućnosti

SR nije jedinstven, „dovršeni“ plan. To je dinamični dokument koji će se vremenom razvijati i zahtijevati prilagodbe, odnosno izmjene u razvojnem statusu, poboljšanja u razumijevanju problema i ključnih pitanja. SR zapravo predstavlja opći okvir razvoja i procjenjivanje projekata i njihovih odgovarajućih prioriteta. Ovaj opći okvir morat će se harmonizirati s promjenama unutar Grada i njegovim razvojem. Stoga će se SR vjerojatno mijenjati i vremenom postajati sve detaljnijim i usmjerenijim planom. Grad će morati upravljati tim promjenama i raspravljati o njima kako bi se osiguralo da SR i dalje bude relevantan dokumenata u skladu sa znanjem i stručnim mišljenjima interesnih skupina koje se odnose na razvojne kočnice i prilike koje karakteriziraju Grad. S obzirom na sve ovo, predlaže se sljedeći raspored pregleda i procjene:

- Godišnju kontrolu napredovanja - valja obavljati prije utvrđivanja gradskog proračuna za narednu godinu. Tada će biti potrebno ispitivati svako područje ciljeva i prioriteta SR-a kako bi se vidjelo koji je napredak postignut i naglasiti koji su projekti bili uspješni, a koji nisu. Procjena će morati biti jasno izražena i transparentna. Trebala bi zaključiti s preporukama za izmjene i poboljšanja prije podnošenja Partnerstvu na komentare i ratifikaciju. Partnerstvo će na taj način moći tražiti eventualna pojašnjenja i na vrijeme sastaviti svoje preporuke za Gradsko vijeće kako bi se mogli korigirati proračuni za narednu godinu na način da odražavaju promjene u prioritetnim procjenama odnosno raspoloživosti sredstava.
- Trogodišnju procjenu-SR će trebati ocjenjivati svake tri godine, pri čemu će se procjena usredotočiti više na rezultate i potencijalne učinke u odnosu na korištena sredstva. To je formalan eksterni proces koji će funkcionirati unutar Jedinice za provedbu projekta, čiji će savjetnici utvrđivati uspješnost, učinkovitost,

relevantnost i implikacije Programa. Izvještaj će se dostaviti Partnerstvu koje će u suradnji s predstavnikom Europske komisije (ako Europska komisija bude to tražila) djelovati kao upravni odbor na razini gradova radi procjene, a rezultati procjene bit će dostupni javnosti. Predložene izmjene mogu se prihvati ili odbaciti, ali formalna odluka Gradskog vijeća mora postojati oko toga što se odbacuje, a što prihvaca, na osnovi preporuka od strane Partnerstva.

Proces će poslužitiće sljedećim važnim ciljevima:

1. Ažuriranje SR-a što znači da SR stalno bude ažuriran i razmatran te da rezultati budu dostupni u javnom dokumentu, uz formalne evidencije o odlučivanju.
2. Povećanje skupa osnovnih podataka- kako bi sve veće količine informativnih, važnih i relevantnih podataka postale i dostupne kako bi se SR poboljšavala, a odlučivanje o razvojnoj politici mijenjalo.

Rezultat bi bio živ plan koji omogućava promjene i njihovo djelovanje na ovaj dokument i razvojnu politiku. To će također osigurati da ovaj plan ostane relevantan na razini Grada istodobno ostavljajući mogućnost jasnog određivanja područja u kojima je potrebama suradnja s drugim županijama, razinama uprave i susjednim zemljama .

13. PLAN PROVEDBE SR-a

SR Grada Paga sastoji se od niza razrađenih projekata s razvojnim učincima koji se mogu dokazati. Područje projekata proteže se od intervencija unutar fizičke infrastrukture do mjera

za pružanje potpore poslovanju, te djelovanja koja mogu biti poduzeta radi poticanja rasta jednog aktivnog civilnog društva.

Međutim, uspješnost realizacije projekata SR-a ovisi ne samo od vrijednosti samih izabranih projekata i od načina na koje će se ti projekti provoditi, te kako će se njima kasnije upravljati. Uspješna provedba od bitne je važnosti. Doista, iskustvo nam je pokazalo da „dobri“ projekti mogu doživjeti neuspjeh ukoliko je njihova provedba loša. Isto tako, i same strategije i cjelokupan proces SR-a može se ugroziti slabom provedbom, neodgovarajućim strategijama financiranja i/ili lošim upravljanjem tijekom trajanja projekta.

13.1. Uvod

U ovom Poglavlju objašnjeni su predloženi provedbeni mehanizmi, strategija financiranja te postupci za evaluaciju i praćenje (monitoring) projekata i programa.

Institucionalni ustroj – izložen je opis predložene institucionalne pripreme radi provedbe SR-a. Najvažnija uloga predložena je Gradu čiji se institucionalni kapacitet mora ojačati putem osnivanja Jedinice za provedbu projekata koja će vršiti nadzor nad provedbom PUR-a.

- Strategija financiranja – SR je instrument koji će Grad koristiti kako bi prezentirao strateški i suvislo strukturirani razvojni plan raznim izvorima financiranja, uključujući Vladu RH, Europsku komisiju i brojne bilateralne i multilateralne donatore.
- Procedure praćenja (monitoringa) i evaluacije – SR je „promjenjiv“ razvojni plan i sastoji se od niza razrađenih projekata. Okolnosti se mogu promijeniti pa bi se sukladno tome mora promijeniti SR, njena provedba i pripadajući projekti. Učinkovita promjena moguća je same ukoliko su prikladne opsežne procedure za praćenje i evaluaciju uspostavljene na početku.
- Budućnost SR-a – način na koji se SR može u budućnosti razviti i ojačati skiciran je u sljedećem odjeljku. Kao što je već rečeno, SR je "promjenjiv" razvojni plan, kojeg je potrebno nanovo razmatrati, mijenjati i poboljšavati svakih nekoliko godina, odnosno kad god to okolnosti nalažu.
- Slijedeći koraci – u sljedećem poglavlju dan je pregled potrebnih koraka kako bi se SR pretočio iz teorije u stvarnost.

13.2. Institucije i mehanizmi provedbe

Gradsko vijeće i gradonačelnik nalaze se u središtu provedbe SR-a. To su izabrani zastupnici i donositelji odluka koji imaju zadaću promicati razvoj grada. Unutar grada osnovat će se Jedinica za provedbu projekata (JPP) koja će organizirati (koordinirati) provedbu SR-a i pripremati odluke gradskom vijeću. Jedinica za provedbu projekata nalazit će se unutar grada, a osnovat će je gradsko vijeće.

Jedinica za provedbu projekata:

Ova Jedinica važna je zbog toga što osigurava kontinuitet sadržaja. Očekuje se da će Jedinica za provedbu projekata poštivati načela transparentnosti, partnerstva, koncentracije i supsidijarnosti na kojima se do sada temeljila priprema SR-a. Glavna zadaća Jedinice za

provedbu projekata je utvrditi odgovarajuće postupke za upravljanje i koordinaciju te osigurati da profunkcioniraju mehanizmi nabave u skladu s hrvatskim odredbama, odredbama EU-a, odnosno odredbama potencijalnog donatora. Uz to, Jedinica za provedbu projekata (JPP) bit će zadužena za učinkovito komuniciranje između Gradskog vijeća, Partnerskog odbora te drugih interesnih skupina u ovom procesu.

Partnerski odbor Grada:

Osim Gradskog vijeća, Partnerski odbor („Partnerstvo“) je najvažnije tijelo unutar sustava za provedbu SR-a. Partnerstvo je novo sredstvo osnovano kao dio procesa pripreme SR-a i koje ostaje jedno od najvažnijih karakteristika u provedbi SR-a. Partnerstvo nije osnovano izborima, već se temelji na nizu propisa. Partnerstvo je savjetodavna skupina koja preporučuje odnosno odbacuje prijedloge sastavljene unutar SR-a. Ono ne donosi izvršne odluke, već sastavlja preporuke za Gradsко vijeće kako bi se odigralo veće i kvalitetnije uključivanje zainteresiranih strana. Partnerstvo se sastaje redovito kako bi se osigurala primjena odgovarajućih postupaka i procesa prilikom realizacije SR.

Civilni i privatni sektor:

Nevladine organizacije su krajnje vrijedni sudionici u provedbi SR-a budući da imaju iskustva u radu unutar okruženja koje se temelji na projektima. Njihova prisutnost u Partnerstvu snažna je, i takva mora ostati, kako bi se osiguralo da tek nedavno započeti dijalog između ovih i vladinih organizacija dovede do još većeg ulaganja u regiju.

Privatni sektor glavni je pokretač održivog generiranja blagostanja i otvaranja novih radnih mesta. To je najteža zadaća i najveći pojedinačni izazov koji se mora rješavati u okvirima ovog SR-a. Privatnom sektoru bit će potrebna pomoć da to postigne. Biti će mu potrebna odgovorna i djelotvorna potpora Države koja prije svega povećava konkurentnost lokalnog gospodarstva. Konkurentno gospodarstvo mora se staviti u položaj da otvara nova radna mjesta na temelju konkurentnosti, a ne na temelju Programa za otvaranje novih radnih mesta.

Privatni sektor, kao i civilni sektor, nije dobro organiziran u ovoj regiji. Međutim, oba ova sektora potpuno su zastupljena u Partnerstvu pa se smatraju glavnim partnerima u provedbi SR-a, unatoč tome što možda u ovom trenutku nisu potpuno institucionalizirani. Oko projekata se izgrađuju provedbeni mehanizmi koji imaju za rezultat razvoj Grada na način koji je naveden i poželjan u razvojnoj strategiji. Stoga je upravo Razvojna strategija glavni mehanizam koji je dostupan za uspješnu provedbu. Unutar toga, kriteriji za odabir projekata predstavljaju mehanizam kojim će se odabirati odgovarajući projekti i osigurati suglasje s obrazloženjem strategije, pravilima donatora te prioritetima odabranih sektora.

Organizacijske odgovornosti vezane uz SR.

Organizacija	Pregled trenutnih djelovanja	Prijedlog djelovanja u implementaciji SR-a; uloge i odgovornosti	Vremenski okvir; potrebni resursi

Grad	Gradsko vijeće.	Usvaja nacrt i konačnu verziju SR-a. Odgovara za cjelokupnu implementaciju.	Konačna verzija 30. siječnja 2016.g.
Jedinica za provedbu projekata	Formiranje predstoji.	Koordinacija SR-a i podnošenje izvješća Gradskom vijeće te djelatna komunikacija s Partnerstvom i pojedinačnim dionicima.	Formiranje 30. siječnja 2016.g.
Partnerski odbor	Osnovan je redovito se sastaje u cilju pružanja pomoći u izradi SR-a.	Savjetodavno tijelo Gradskog vijeća. SR i projekti u sklopu SR-a zahtijevat će pisani osvrt i procjenu Partnerstva prije no što bude predočeni Gradskom vijeću u cilju donošenja odluke.	Neznatna dodatna sredstva možda će u budućnosti morati biti izdvojena za pokrivanje troškova.
Privredni sektor	Trenutno ulaze kada se za to ukaze prilika. Niska razina strategije i vodstva dostupna.	Ključni dionik odgovoran za stvaranje prihoda i održivih radnih mesta. Trebat će priliku za izražavanje svojih primjedbi i osiguravanje njihovog uključenja pri implementaciji kroz Partnerstvo i druge načine.	Pitanje unapređenja organizacije i voljnosti za komunikaciju između Grada i privatnog sektora. Može se pojaviti potreba za unapređenjem predstavničkih organizacija.
Nevladine organizacije	Trenutno su aktivnije no što je u početku procijenjeno.	Ključni dionici u privatni sektor. I jedni i drugi pokretači su lokalnog gospodarstva i tvorci novih radnih mesta.	Potrebno je uspostaviti platformu za konstruktivan dijalog, kako između javnog sektora i nevladinih organizacija, tako i između privatnog sektora i nevladinih organizacija. Bit će potrebno sastavljanje strategije financiranja te rasprava o istoj i njeno usvajanje.
Nadležna tijela Županije i Ministarstva	Predstavljaju najviše tehničke hijerarhijske instance uključene u pripremu SR-a. Upravljaju procesom kroz osnovne smjernice i regulativnu podršku.	Koordinacija raznih izvora financiranja u cilju postavljanja učinkovitog djelatnog sučelja između projekata temeljenih na SR-a i vanjskih sredstava. Nadzor nad cjelokupnim radom, praćenje rezultata i razvoj dalnjih smjernica.	Nema dovoljno sredstava za izvršavanje ove zadaće. Potrebna je dodatna ekspertiza na području mehanizama zdrženog financiranja od strane više donatora, upravljanja razvojnom politikom te monitoringa i procjene tijeka razvoja.

13.3. Pribavljanje sredstava i financiranje

Mogući izvori finansijskih sredstava često su jedini fokus planiranja razvoja što predstavlja opasnost, budući da će Grad morati zadržati kontrolu nad razvojnim procesom i pitanjima, te privlačiti sredstva u projekte koji će podupirati Razvojnu strategiju Grada. Za sredstva postoji natjecanje isto kao i natjecanje među donatorima i finansijskim organizacijama za „dobrim

projektima“. Dobri projekti su prioritetni projekti koji ostvaruju razvoj u pravcu koji je utvrđen Strategijom. Prema tome, Strategija određuje sredstva, a ne obrnuto.

Inicijalna izravna sredstva Europske unije (EU), raspoloživa su za ključne prioritetne projekte. Apsorpcijska moć Grada je ovom trenutku niska i bit će potrebno povećati je radi efektivnog i učinkovitog korištenja raspoloživih sredstava. Izgradnja kapaciteta u Gradu i pripadajućih provedbenih institucija, od vitalne je važnosti. Potrebno je dati odgovarajuću pažnju PUR, kako i kroz ostale razvojne programe.

Uzevši u obzir nedostatak finansijskih sredstava u Gradu, kao i slab finansijski položaj jedinica lokalne samouprave, strategija financiranja povezana je s pristupom međunarodne donatorske finansijske pomoći (uključujući npr. financiranje od strane EU, Svjetske banke i drugih bilateralnih donatora.). Cilj je korištenje dostupnih fondova Europske komisije za maksimaliziranje učinaka dostupnih fondova Vlade RH i drugih multilateralnih i bilateralnih fondova.

U potpunosti je prepoznato da svaki donator ima svoje vlastite zahteve koji moraju biti zadovoljeni prije nego financiranje može biti potvrđeno. Uglavnom, projekti predloženi donatorima za financiranje moraju biti takvog tipa kojeg donatori žele financirati. Odnosno moraju biti u skladu s Razvojnom strategijom regije u kojoj je projekt smješten te imati dodatnu pozitivnu procjenu izvodivosti. Zadaća predložene Jedinice za provedbu projekata biti će osiguranje da se projekti SR podnose donatorima na pravilan način.

13.4.Praćenje (monitoring) i evaluacija

Mehanizmi za praćenje i evaluaciju (ocjenu) važni su mehanizmi koji omogućavaju nesmetanu, pravilnu i transparentnu provedbu programa. Također, važni su kako bi proces izrade SR-a postao „proces učenja“ u kojem Grad i njezini dionici razvijaju kapacitete za učenje i prilagođivanje SR-a promjenjivim okolnostima kad se za to ukaže potreba. Da bi se to moglo, potrebno je osigurati:

- Dostupnost podataka o uspjehu – važno je da provedbeni program SR-a generira podatke koji pokazuju koji su projekti pridonosili razvoju Grada, u kojoj mjeri i u kojem vremenskom razdoblju.
- Kreirane i dogovorene ciljeve i rezultate – povezano s cijelokupnom SR i individualnim projektima. Važno je kreirati i dogovoriti ciljeve i rezultate među svim dionicima (definiranim datumima realizacije).
- „evaluacijski“ okvir – unutar kojeg se prikupljenim podacima može upravljati i procjenjivati ih. Uobičajen, često korišten okvir je „logički okvir“.

ANALIZA LOGIČKOG OKVIRA GRADA PAGA

Intervencijska logika	Objektivni promjenjivi pokaz.	Izvori verifikacije	Prepostavke
VIZIJA GRADA PAGA (ELEMENTI) 1. Visoka kvaliteta života i životni standard europskog prosjeka (5 godina) 2. Razvijeno gospodarstvo: prvenstveno turizam poljoprivreda, ribarstvo, malo i srednje gospodarstvo 3. Razvijati sustav brendiranja 4. Naglašeni razvoj (dinamičan) i to uravnotežen, održiv, ekološki itd. 5. Usklađeno funkcioniranje javnog, poslovnog i civilnog sektora	• Poboljšanje ukupne infrastrukture i životni standard –približno EU-prosjek • Visoke stope rasta gospodarstva (poljoprivreda, turizam i malo i srednje poduzetništvo) • Razvijen sustav brand Grada Paga • Održiv razvoj i ekologija • Odnosi-javni, civilni i privatni sektor	Statistički podaci Ocjena Partnerskog odbora i Gradskog vijeća Ocjena Gradskog vijeća	Funkcioniranje EU Gospodarski rast i razvoj u EU, RH Mogućnost usklađenja interesnih skupina

Ciljevi i prioriteti			
1.STRATEŠKI CILJ- Visoka kvaliteta života i standarda PRIORITETI: 1. Infrastruktura 2.Društvene djelatnosti 3.Potpuna zaposlenost i visoki dohoci	Ostvarenje mjera 1 – 7 Ostvarenje mjera 1 - 7 Ostvarenje mjera 1 - 3	Ocjena Gradskog vijeća	Dostupne informacije (statistika na razini RH) Praćenje na razini Grada
2. STRATEŠKI CILJ- Razvoj gospodarstva PRIORITETI: 1.Razvoj turizma 2. Razvoj poljoprivrede i ribarstva 3.Razvoj malog i srednjeg poduzetništva	Ostvarenje mjera 1 – 4 Ostvarenje mjera 1 – 6 Ostvarenje mjera 1 – 4	Ocjena Partnerski odbor	Usklađenost programa RH i Zadarske županije
3. STRATEŠKI CILJ: - Visoki standardi razvoja PRIORITETI: 1. Održiv i uravnotežen razvoj 2.Prepoznatljiv lokalni identitet 3. Razvoj dobrih odnosa javnog, poslovnog i civilnog sektora 4. Brand	Ostvarenje mjera 1 – 4 Ostvarenje mjera 1 - 3 Ostvarenje mjera 1 - 3 Ostvarenje mjera 1 - 2	Ocjena Gradskog vijeća	Ostvarenje planiranog razvoja RH i Zadarske županije

STRATEŠKI CILJ-VISOKA KVALITETA ŽIVOTA PRIORITET 1. INFRASTRUKTURA MJERE • Prometna infrastruktura • Parkirališta • Pročišćavanje otpadnih voda • Građevinski i kućni otpad • Uređenje naselja (fasade, površine) • Hortikultурно rješenje • Poticanje korištenja alternativnih izvora energije PRIORITET 2: DRUŠTVENE DJELATNOSTI MJERE • Socijalna skrb za starije i nemoćne • Valorizacija kulturnih i tradicionalnih vrijednosti (program turist.valorizacija) • Društveni život (strategija) • Tradicijske vrijednosti, identitet (zaštita) • Zdravstvene usluge (viši nivo) • Dodatni sadržaji za mještane i turiste • Sportski sadržaji i dječja igrališta PRIORITET 3. POTPUNA ZAPOSLENOST I VISOKI STANDARD MJERE	• Program (dinamika, izvori) • Program (dinamika, izvori) • Dinamika realizacije • Lokacija, organizacija • Analiza, mogućnosti i koncepcija, dinamika • Projekcija, organizacija, izvori • Stimulacija investitora • Napraviti program • Napraviti studiju • Program,razvoj,dinamika • Koncepcija, stimulacija • Program razvoja • Program, dinamika, izvori • Analiza stanja, program razvoja • Analiza stanja,program mjera • Program i dinamika	• Gradsko vijeće • Gradsko vijeće • Gradsko vijeće • Gradsko vijeće • Grad.vijeće- Partner.odbor • Komu. poduzeće • Gradsko vijeće • Gradsko vijeće • Partnerski odbor • Grad vijeće i Part.odbor • Gradsko vijeće • Gradsko vijeće • Gradsko vijeće i Part. odbor • Gradsko vijeće	Mogućnosti financiranja Organiziranost Gradske uprave Funkcioniranje Partnerskog odbora Funkcioniranje TZ

• Cjelogodišnje zaposlenje • Cijeloživotno učenje • Poticanje obrazovanja	• Kontinuiran proces	• Gradsko vijeće • Gradsko vijeće	
STRATEŠKI CILJ-RAZVOJ GOSPODARSTVA PRIORITET 1. RAZVOJ TURIZMA MJERE • Razvoj i funkcioniranje turizma (market. pristup i upravljanje) • Prepoznatljiva turistička destinacija • Turističke manifestacije i atrakcije • Program ugostiteljske ponude (autohtona) • Producenje turističke sezone • Destinacija kvalitete (4 zvjezce) PRIORITET 2. RAZVOJ POLJOPRIVREDE MJERE • Strategija razvoja poljoprivrede i ribarstva • Udruživanje u poljoprivredi • Stimulacija razvoja poljoprivrede • Potpora poljoprivrednim proizvođačima PRIORITET 3. RAZVOJ MALOG I SREDNJEV PODUZETNIŠTVA MJERE • Podrška i poticanje poduzetničke inicijative • Poticanje razvoja zanata za mještane ali i kao turistička atrakcija • Savjetodavno tijelo • Poticanje edukacije (edukacija i sufinciranje)	• Izrada koncepta razvoja i funkcioniranje turizma • Koncepcija (program) • Sustav manifestacija i atrakcija • Izrada programa i realizacija • Analiza i ocjena mogućnosti • Izrada standarda • Program, koncepcija, mjere • Prijedlog modela i inicijativa • Program mjera • Izrada programa mjera • Kontinuiran proces • Izrada programa razvoja • Definirati tijelo i organizaciju • Strategija i koncepcija edukacije	• Turistička zajednica i gradsko vijeće • TZ i Gradsko vijeće • Part. odbor i Grad vijeće • TZ i Gradsko vijeće • Partn.odbo i Gradsko vijeće • Gradsko vijeće • Part. od. i Grad vijeće • Partnerski odbor • Partnerski odbor • Gradsko vijeće	Organiziranost Gradske uprave Mogućnosti financiranja Funkcioniranje Partnerskog odbora

		Gradsko vijeće	Funkcioniranje TZ
1. STRATEŠKI CILJ-VISOKI STANDARD RAZVOJA PRIORITET 1. ODRŽIV I URAVNOTEŽEN RAZVOJ MJERE • Poštivanje zakonskih odredbi i prostorno planske dokumentacije • Zaštita autohtonih objekata i arhitekture • Zaštita krajobraza i autohtonih biljnih vrsta • Program kvalitete i upravljanje kvalitetom PRIORITET 2. PREPOZNATLJIV LOKALNI IDENTITET MJERE • Odnos kulture i običaja • Hrana i piće • Arhitektura, uređenje naselja PRIORITET 3. RAZVOJ DOBRIH ODNOSA,JAVNI,POSLOVNI I CIVILNI SEKTOR MJERE • Javni sektor i informiranost • Razvoj (kontinuiran) partnerskih odnosa • Civilna društva- poticanje razvoja i podrška PRIORITET 4. BRAND GRAD PAG • Brandiranje (Program) • Vizualni identitet	• Kontinuirana kontrola • Kontinuirana kontrola • Kontinuirana kontrola • Izrada programa i primjena • Program-lokalni identitet • Program-lokalni identitet • Program-lokalni identitet • Analiza stanja, razvoj odnosa • Stalni razvoj s privatnim sektorom • Stalni razvoj odnosa • Izrada programa brandiranja • Izrada projekta vizualnog identiteta	• Gradsko vijeće • Gradsko vijeće • Gradsko vijeće • Gradsko vijeće i Part. odbor • Turis. zajednica • Turist.zajednica • Gradsko vijeće • Gradsko vijeće • Partnerski odbor • Partnerski odbor • Partnerski odbor • Partnerski odbor	Mogućnosti financiranja Organiziranost Gradske uprave Funkcioniranje Partnerskog odbora Funkcioniranje TZ

13. 5.Pregled projekata

PREGLED PROJEKATA GRADA PAGA S MOGUĆIM IZVORIMA FINANCIRANJA		
NAZIV PROJEKTA	PROGRAM/FOND KOJI SE MOŽE KORISTITI ZA FINANCIRANJE	UVJETI FINANCIRANJA ZA KORISNIKA
1. Rekonstrukcija i prenamjena I.II. i III. Magazina soli	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.4.	80% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava
2. Rekonstrukcija i prenamjena Doma kulture	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.4.	80% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava
3. Paška kuća	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.4.	80% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava

4. Autobusni kolodvor	KREDIT HBOR-a, djelom komercijalni projekt sa samofinanciranjem	Uvjeti HBOR-a prema posebnom programu
5. Gradski parkovi	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.4.	80% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava
6. Izgradnja javnog WC-a	KREDIT HBOR-a ili vlastita sredstva za izgradnju komunalnih i drugih objekata	Uvjeti HBOR-a prema posebnom programu
7. Izgradnja nisko energetske zgrade dječjeg vrtića Paški mališani u gradu Pagu	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.4.	80% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava
8. Uredenje dječjih igrališta	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.4.	80% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava
9. Osnivanje i opremanje poduzetničkih zona	Sredstva MRRFEU i druga nacionalna sredstva, kredit HBOR-a	Prema uvjetima koji se utvrđuju ovisno o planiranom izvoru

10. Izgradnja srednje Škole Bartul Kašić	Sredstva MRRFEU i druga nacionalna sredstva, kredit HBOR-a	Prema uvjetima koji se utvrđuju ovisno o planiranom izvoru
I 1. Biciklističke staze	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.4.	80% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava
12. Manifestacije Međunarodni festival čipke	Turistička zajednica Grada Paga	Bespovratna sredstva
13. Osnivanje pučkog otvorenog učilišta	Sredstva gradskog proračuna	Vlastita sredstva prema mogućnostima
14. Energetska obnova zgrada u vlasništvu grada Paga	Sredstva FZOEU i OP KK Prioritetna os 4	Uvjeti se utvrđuju u samom natječaju
15. Program javnih potreba u kulturi i sportu	Sredstva gradskog proračuna	Vlastita sredstva prema mogućnostima

I 6. Uredenje i izgradnja sportskih igrališta	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.4.	80% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava
17. Zaštita paške čipke	Sredstva gradskog proračuna i TZ	Vlastita sredstva prema mogućnostima i sredstva TZ
I 8. Strategija razvoja turizma	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.1.	100% bespovratne potpore. Ukupno do 50.000 EUR bespovratnih sredstava
19. Likovna-umjetnička kolonija u Starom Gradu	Sredstva gradskog proračuna i TZ	Vlastita sredstva prema mogućnostima i sredstva TZ
20. Arheološki lokalitet stari grad	Sredstva gradskog proračuna i TZ	Vlastita sredstva prema mogućnostima i sredstva TZ
21. Izgradnja i uređenje lokalnih nerazvrstanih cesta	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.2.	10'0% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava

22. Dostupnog brzog i besplatnog interneta na području gradske jezgre	OP KK Prioritetna os 2	Uvjeti se utvrđuju u samom natječaju
23. Jačanje kapaciteta civilnog društva-osiguranje prostornih i finansijskih uvjeta,	OP Učinkovitost ljudskih resursa- Prioritetna os 4- Razvoj kapaciteta organizacija civilnog društva, osobito udruga i socijalnih partnera, te jačanje civilnog i socijalnog dijaloga radi boljeg upravljanja	Uvjeti se utvrđuju u samom natječaju
edukacija i unapređenje s lokalnom samoupravom	OP Učinkovitost ljudskih resursa- Prioritetna os 3 - Razvoj kapaciteta organizacija civilnog društva, osobito udruga i socijalnih partnera, te jačanje civilnog i socijalnog dijaloga radi boljeg upravljanja	Uvjeti se utvrđuju u samom natječaju
24. Program potpora razvoja obrtništva, malog i srednjeg poduzetništva	OP KK - Prioritetna os 3	Uvjeti se utvrđuju u samom natječaju
25. Razvoj i promocija turističke ponude	Turistička zajednica i Fond za razvoj turizma	Bespovratna sredstva
26. Podizanje svijesti građana o vrijednosti prirodne i kulturne baštine grada	OP KK - Prioritetna os 6	Uvjeti se utvrđuju u samom natječaju

27. Projekt modernizacije javne rasvjete primjenom energetske učinkovitosti svjetlosnog onečišćenja	Sredstva FZOEU i OP KK Prioritetna os 4	Uvjeti se utvrđuju u samom natječaju
28. Dom zdravlja	Sredstva Zadarske županije, proračun RH i sredstva Grada Paga	Bespovratna sredstva
29. Uređenje Šetnice Bašaca i u ostalim naseljima	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.4.	80% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava
30. Revitalizacija gradske kule	Sredstva Ministarstva kulture, Fond za razvoj turizma i TZ	Bespovratna sredstva
31. Uređenje svetišta Stari grad	Sredstva Ministarstva kulture, Fond za razvoj turizma i TZ	Bespovratna sredstva
32. Izgradnja protupožarnih putova	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 4.3.3. (Šumoposjednici i JLS)	100% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava

33. Proširenje postojećeg groblja u gradu Pagu i u ostalim naseljima	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.4.	80% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava
34. Izgradnja zaobilaznice Grada Paga (Sv.Fumija-Pag plastika-Bašaca-Mali zaton)	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.2.	10'0% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava
35. Izgradnja doma za stare i nemoće	Sredstva proračuna RH i OP Učinkovitost ljudskih resursa - Prioritetna os 2	Uvjeti se utvrđuju u samom natječaju
36. Valorizacija ornitoloških rezervata Velo i malo Blato te park Šuma Hanzine	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.4. i OP KK - Prioritetna os 6	80% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava. Za OP KK još nisu definirani uvjeti
37. Rekonstrukcija zgrade Općinskog suda	Sredstva državnog proračuna RH	Bespovratna sredstva
38. Zdravstveni turizam	Komercijalni projekt, infrastruktura kroz Fond za razvoj turizma, gradski proračun	privatna sredstva, javna sredstva samo za infrastrukturu

39. Magazin soli - Obnova i prenamjena IV-IX.	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.4.	80% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava
40. Palača Matasović – Višenamjenska zgrada	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.4.	80% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava
41. Muzej čipke	Ministarstvo kulture, TZ i Fond za razvoj turizma	Vlastita sredstva prema mogućnostima, bespovratna sredstva
42. Centar za vodene sportove i veslačka staza	Gradski proračun, sredstva TZ i Fond za razvoj turizma	Vlastita sredstva prema mogućnostima, bespovratna sredstva
Dodatno financiranje za vlastito učešće svih projekata	Fond za sufinanciranje EU projekata. Financiranje na temelju javnog poziva za projekte kojima su odobrena bespovratna sredstva, a financiranje se odnosi samo na dio vlastitog učešća u odobrenim projektima.	Financira se 60% vlastitog učešća u prihvaćenom projektu. Ako projekt iznosi 20% to iznosi dodatnih 12% pa je ukupno sufinanciranje vatrogasnog doma moguće sa 92% ukupno.
FZOEU - Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost MRRFEU - Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije		

**OP KK - Operativni program
Konkurentnost i kohezija**

14. IZVORI

Službeni glasnik Grada Paga 23.12.2013

Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2011.-2013.

Regionalni operativni program Zadarske županije 2007.-2010. revidiran 2006

Prostorni plan Zadarske županije – sl.glasnik Zadarske županije 2006

Program ruralnog razvoja Zadarske županije 2012.-2014 .

Glavni plan razvoja turizma Zadarske županije 2013.-2023.

TZ Zadarske županije

TZ Grada Paga

Grad Pag

Proračun Grada Paga 2015. i projekcija za 2016. g., Gradsko vijeće Grada Paga

Regionalni program uređenja i upravljanja morskim plažama Zadarske županije

Grad Pag brand, Hrvoje Dusper

DZS HR

